KÂZIM TAŞKENT KLASİK YAPITLAR DİZİSİ

Paul Valéry

EUPALİNOS VE ÖTEKİ SÖYLEŞİMLER

Çeviren: Tahsin Yücel

YAPI KREDİ YAYINLARI

Paul Valéry yüzyılımızın en büyük ozanlarından biridir, dönüp dolaşıp anlığın yaratım etkinliğine gelen düşünsel serüveniyle de çağdaş yazın anlayışının ana kaynaklarından birini oluşturur. Eupalinos işte bu düşünsel serüvenin ilginç dışavurumlarından biri.
Mimarlık, dans, müzik, şiir, tek sözcükle sanat, hangi yönelimlerin ve ne tür etkinliklerin sonucudur? Valéry burada bunu sorgular.
Bunu yaparken de, Platon gibi, öncelikle Sokrates'in yetkesinden yararlanmak ister gibi görünür.
Ama onun Sokrates'i çağdaş bir Sokrates'tir: bir Mallarmé inceliğiyle simgeci kuramı savunur, bir Baudelaire duyarlığıyla "adına yaşama sıkıntısı denen zehir"den sözeder. Ne var ki, hemen her zaman, tıpkı Sokrates gibi, her şeyin kaynağına inmek ister; hemen her zaman da, gene Sokrates gibi, olguları can evinden yakalar.

Paul Valéry

EUPALINOS
VE
ÖTEKİ SÖYLEŞİMLER

Paul Valéry

EUPALINOS VE ÖTEKİ SÖYLEŞİMLER

Çeviren: Tahsin Yücel

KÂZIM TAŞKENT KLASİK YAPITLAR DİZİSİ

Kâzım Taşkent
Klasik Yapıtlar Dizisi - 2

ISBN 975-363-071-9

Eupalinos ve Öteki Söyleşimler / Paul Valéry
Özgün adı: Eupalinos
Çeviren: Tahsin Yücel

© Yapı ve Kredi Bankası A.Ş., 1992
Türkçe çevirinin tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın
hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No: 285-287 Kat: 5 B Blok
Beyoğlu 80050 İstanbul
Telefon: 293 08 24 (4 hat) Fax: 293 07 23

Yayın Koordinatörü: Şahin Beygu
Kapak ve Sayfa Düzeni: Mehmet Ulusel
Ofset Hazırlık: Nahide Dikel
Baskı: Promat A.Ş.

SUNUŞ

Paul Valéry (1871-1945) yüzyılımızın en büyük ozanlarından biri olarak gösterilir. Hiç kuşkusuz öyledir de: Gerek gençlik, gerekse olgunluk döneminde yazdığı şiirler, bir yandan derin bir duyarlıkla birleşmiş bir düşünce zenginliğine, bir yandan nerdeyse sınırsız bir çağrışım gücüne, bir yandan da benzerine az rastlanır bir dize ustalığına tanıklık eder. Ama Paul Valéry büyük ozan ününü hepsini orta boy bir kitaba sığdırılabileceğimiz şiirlerine borçlu olduğu oranda yazın tarihinde bir başka örneğini kolay kolay bulamayacağımız şiir serüvenine de borçludur.

Bilindiği gibi, Valéry yirmi yaşında Paris'e gelir, hemen Mallarmé'nin izleyicileri arasında yer alır, başka Mallarmé izleyicileriyle birlikte, dönemin kimi öncü dergilerinde birbirinden başarılı simgeci şiirler yayımlamaya başlar. Ne var ki, çok geçmeden susuverir: Valéry kendisini ilgilendiren şeyin şiir olmadığını anlamıştır; düşünsel etkinlik, daha kesin bir deyişle, anlığın etkinliği ilgilendirmektedir artık onu; şiirsel yaratım bu etkinliğin nice yollarından yalnızca biri olduğuna göre, etkinliğin kendisini araştırmak şiir yazmaktan çok daha önemlidir. Mallarmé'nin yapıtıyla coştuğu dönemlerde, kendini böyle bir yapıtın kurucusu olarak yeniden kurmaya çalışıp durmuştur. Şiirden uzaklaştıktan sonra da benzer bir çabaya girişir: Biri gerçek bir yaratıcıyı: Leonardo da Vinci'yi (*Introduction à la méthode de Léonard de Vinci*, 1895), biri düşünce dışında hiçbir şeye değer vermeyen düşsel bir araştırmacı ve uygulayıcıyı irdeleyen (*Soirée avec M. Teste*, 1896) iki

ilginç denemede yaratıcı insanın anlıksal etkinliğini yeniden kurarak bu etkinliğin özüne ulaşmaya çalışır.

Valéry ulaşabilir mi bu öze? Daha otuzuna bile gelmemiş bu tutkulu araştırıcının nerdeyse her şeyin başı olarak değerlendirdiği gizemli özü artık avcunda tuttuğu söylenebilir mi? "Evet" demek oldukça zor. Leonardo da Vinci'nin en büyük gücü düşünceye kazandıran mantıksal yönteminin her şeyden önce geldiği, sanatsal ve bilimsel buluşlarının bu yöntemin birer örneği olduğu benimsenebilir; ama bu ikincil örneklerden yola çıkılarak etkinliğin özüne ulaşılabileceği kesin değildir. Yıllarca süren araştırma ve alıştırmalar sonunda kendinde "kukla"yı öldürerek en sonunda düşüncenin bütün iplerini elinde toplayan M. Teste, amacına ulaştığı anda, en azından bizim gözümüzde, yaşamın dışına düşer. Üstelik, başarıları çoğu kez birer giz düzeyinde kalır.

Ne olursa olsun, kimi yazar ve ressamlarla ilişkiler sürdürmekle birlikte, yazın ve sanat ortamından uzaklaşıp bir şirkette memurluk yaptığı ve artık kesinlikle susmuş göründüğü yıllarda bile, Valéry'nin tutkulu arayışına hiç ara vermediği bilinir. Yazmayı bırakmasından yirmi bir yıl sonra, 1917'de, dostu André Gide'in zorlaması üzerine, uzun sessizliğini bozarak ünlü *La Jeune Parque*'ı yayımladığı zaman da temel yöneliminin değişmediğini vurgulamaya özen gösterir: büyük ozan ününü başlatan bu uzun şiir M. Teste'inkini andıran bir arayışının ürünüdür gerçekte, bir "alıştırma"dır.

Hiç kuşkusuz, bu "alıştırma" aynı zamanda Valéry'nin şiire dönüşünün muştusudur: 1920'de, gençlik şiirlerini *Album des vers anciens* adı altında, küçük bir kitapta toplamaya razı olur; iki yıl sonra da her biri uzun ve zorlu çabaların sonucu olmakla birlikte, birbirini görece hızlı bir biçimde izleyen olgunluk dönemi şiirlerini *Charmes*'da bir araya getirir. Ancak, daha sonra bu başyapıtlara topu topu üç "kantat"ı: *Amphion*'u (1931), *Sémiramis*'i (1934) ve *La Cantate du Narcisse*'i (1942) eklemekle yetinmiş olmasının da gösterdiği gibi, Paul Valéry tutumunu pek de değiştirmiş değildir: ozan ününü doruğuna ulaştıran bu yaratımlar da birer "alıştırma"dır onun için; bir başka deyişle, "yapıt"ın kendisinden çok, "yapıt oluşturma gücü"nü, "ozan olmak"tan çok, 'ozan olabilme"yi önemsemektedir.

Şu var ki, yazın ortamından bunca süre uzak kalmayı başarmış olan, üstelik üretilmiş yapıta ancak ikincil bir değer veren bu uzlaşmaz 'araştırıcı", bir kez geri döndükten sonra, çelişkin bir biçimde*, oldukça yoğun bir düzyazı üretimine girişir: "Yazınsal incelemeler", "Felsefel incelemeler", "Nerdeyse siyasal incelemeler" ve "Şiir ve estetik ku-

* Ancak Valéry'nin düzyazıya şiirin çok altında bir değer verdiğini benimsememiz durumunda ortadan kalkar.

ramı"nı içeren beş ciltlik *Variété* (1924-1945), *Eupalinos* (1923), *L'Idée fixe* (1932), *Regards sur le monde actuel* (1931-1945), *Pièces sur l'art* (1931-1945), *Degas, danse, dessin* (1937), bitmemiş *Mon Faust* (1945), vb. Hiç kuşkusuz, politikadan resime, çok değişik konuları kapsayan bu uzunlu, kısalı denemelerin nerdeyse tümü, Fransızların "écrits de circonstance" diye adlandırdıkları türden yapıtlardır: Fransız Akademisi üyeliği (1925), daha sonra da Collège de France profesörlüğüyle (1937) onurlandırmış sanatçıya, koşulların rastlantılarına göre, başkalarından gelen istekler üzerine yazılmışlardır. Ama, hemen belirtmek gerekir ki, Valéry bu yapıtlarının çoğunda, değişmez izleğine yeniden döner. *Eupalinos*'da yer alan üç "söyleşim" (dialogue) de bu yapıtlardandır, hem de bu yapıtlar arasında önemli bir yer tutar: Her üçü de Valéry'nin sanat ve yaratıma ilişkin arayış ve gözlemlerini ayrıntılı ve sürükleyici bir biçimde gözler önüne serer.

Evet, düşünsellik olgunluk döneminde de Valéry'nin vazgeçilmez ilkesidir, ama *Eupalinos*'ta bir araya getirilen söyleşimlerde karşı karşıya geldiğimiz düşünsellik, M. Teste'in soğuk ve soyut düşünselliğinden oldukça uzaktır. Hiç kuşkusuz, Valéry artık dünyaya ve nesnelerine, insana ve edimlerine daha yumuşak, daha sevecen bir bakışla bakmaktadır, belki şiirsel alıştırmalarının sonucu olarak, düşünselin yanında duyumsalın da hakkını vermektedir, ama bunda yazıların türünün, bir başka deyişle söyleşim biçiminde yazılmış olmasının da bir payı bulunduğu düşünülebilir.

Roman türünü fazlasıyla küçümsediği söylenen Valéry "söyleşim" türünden bayağı hoşlanır. Ama, bekleyebileceğimizin tersine, bu türü daha büyük bir yalınlığa ulaşmak amacıyla seçmediği de ortadadır: Eupalinos'ta, söyleşimlerinin her birinin belirli bir ana konu üzerinde yoğunlaşmasına karşın, genellikle ayrıntı bütünle birleşse bile, zaman zaman araya konuyla ilintili görünmeyen gözlemler ya da oluntular sokmaktan çekinmez: "dans"a "yemek"ten girilir, "mimarlığa" Sokrates'in gölgeler ülkesindeki koşulundan.

Bu özellik Platon söyleşimlerinin de özelliğidir. Ayrıca, göründüğü kadarıyla, Valéry kendi özgünlüğünü kesinlemeye çalışmaktan çok, bu tür yakınlıkları özellikle arar gibidir: Platon söyleşimlerinin eklemlenimlerini oldukça iyi yansıtır; kahramanları da *Ağaç Söyleşimi*'ndeki gibi Latin yazınının* ya da *Eupalinos* ile *Ruh ve Dans*'ta olduğu gibi doğrudan doğruya Platon söyleşimlerinin kişileridir: Eriksimakos, Phaidros ve Sokrates. Buna karşılık, Valéry'nin Sokrates'inin Platon'un Sokrates'iyle örtüştüğü söylenemez: *Ruh ve Dans*'ın yaşayan, *Eupalinos*'un gölgeler dünyasına göçmüş Sokrates'i her şeyden önce

* Burada yer alan iki konuşmacıdan Tityrus, Vergilius'un Bucolica'sındaki çobandır, Lucretius'sa *De natura rerum*'u yazmlan ünlü Latin ozanı.

Valéry'nin sözcüsüdür; sorar göründüğü zaman bile, sormaktan çok kesinler; üstelik çağdaş bir Sokrates'tir: Kimi zaman düşüncesini simgeci kurama dayandırır, kimi zaman bir Baudelaire duyarlığıyla "adına yaşama sıkıntısı denen zehir"den sözeder. Şu var ki, hemen her zaman, tıpkı Sokrates gibi her şeyin kaynağına inmek ister; hemen her zaman, tıpkı Sokrates gibi, olguları can evinden yakalar.

Söyleşilerde geliştirilen düşüncelere gelince, bu çeviri kötü bir çeviri değilse, Paul Valéry'yle okur arasına bir üçüncü kişinin girmesini gerektirmeyecek ölçüde açık, aydınlatıcı ve sürükleyicidir.

Tahsin YÜCEL

YAYIMCININ NOTU[1]

Bu üç söyleşim özel koşullar gereği yazılmış yazılardır. İlginç bir yazın olayı olarak, *Eupalinos*'un yaklaşık yirmi yıl önce Sue ile Mare'ın yayımladıkları büyük *Mimarlıklar Albümü*'ne önsöz biçiminde oluşturulduğunu belirtelim. İstenen metnin seçilen hurufat, boyut, sayfaların çerçeve ve süsleri uyarınca, belirli bir harf ve gösterge sayısıyla (yaklaşık olarak 120.000) kâğıt yüzeyini tam olarak kaplaması gerekiyordu. Söyleşim biçiminin kullanılmasının, ikincil yanıtların kullanımıyla sağladığı esneklik, bu izlenceyi topçuların yöntemiyle, hedef çevresine birkaç "atış"la gerçekleştirme olanağını vermişti. Hiçbir sakıncası bulunmayan bir "Kesinlikle" ya da bir "Hiç kuşkusuz", olsa da, olmasa da olacak bir satır oluşturuyordu.

Yazar, Eupalinos adını, bir Mimar adı ararken, *Grand Encyclopédie*'de, "Mimarlık" maddesinde bulmuştur, ancak ansiklopedi mimarı andıktan sonra kişiliği konusunda hiçbir şey söylemez.

Ama benim seçkin dostum, Gand'lı Yunan uygarlığı uzmanı M. Bidez, Eupalinos konusunda bilebileceklerimizi bana açıkladı ve yayımladı. Anlaşılan, gerçek Eupalinos mimar olmaktan çok daha fazla mühendismiş. Onu çok alçak gönüllü sözcü işlevlerine ingirgediğim için Gölgesi[2] önünde özür dilerim.

1) Özgün baskıdan.
2) Sokrates de metin içinde ölüler için bu sözcüğü kullanır.

EUPALINOS

PHAIDROS

Orada ne yapıyorsun, Sokrates? Uzun zamandır arıyorum seni. Ölgün çevremizi bir baştan bir başa dolaştım, her yanda seni sordum. Herkes tanıyor burada seni, ama hiç kimse görmemiş. Öteki gölgelerden neden uzaklaştın, hangi düşünce ruhunu bizimkilerden uzakta, bu saydam ülkenin sınırlarında topladı?

SOKRATES

Dur biraz. Şimdi yanıt veremem. Bilirsin ki, ölülerde düşünce bölünmez durumdadır. Şimdi fazla yalınlaştık, belirli bir düşünün devinisini sonuna dek izlemek zorunda kalıyoruz. Yaşayanların bedeni vardır, bilgiden çıkmalarını ve gene dönmelerini sağlar. Bir evle bir arıdan oluşmuşlardır.

PHAIDROS

Eşsiz Sokrates, susuyorum.

SOKRATES

Sustuğun için teşekkür ederim sana. Sessizliğe saygı göstermekle, tanrılara ve düşünceme karşı en zor özveriyi gerçekleştiriyorsun. Merakını öldürdün, sabırsızlığını ruhuma kurban ettin. Şimdi rahat rahat konuş, hâlâ içinde bana soru sorma isteği kaldıysa, yanıt vermeye hazırım, kendi kendimi sorgulayıp yanıtlamayı bitirdim çünkü. -Ama bastırılan bir sorunun hemen o anda kendi kendini yememesi ender rastlanan bir şeydir.

PHAIDROS

Peki, neden bu sürgün? Böyle hepimizden ayrı ne yapıyorsun? Alkibiades, Zenon, Meneksenos, Lysis, bütün dostlarımız seni görememelerine şaşıyorlar. Amaçsız konuşuyorlar ve gölgeleri uğulduyor.

SOKRATES

Bak ve dinle.

PHAIDROS

Hiçbir şey işitmiyorum. Pek bir şey de görmüyorum.

SOKRATES

Belki de yeterince ölmedin. Burası alanımızın sınırı. Önünden bir ırmak geçiyor.

PHAIDROS

Ne yazık! Zavallı Ilissos![1]

SOKRATES

Zaman ırmağıdır o. Yalnızca ruhları bu kıyıya atar; geri kalan ne varsa, rahatlıkla sürükleyip götürür.

PHAIDROS

Birşeyler görmeye başlıyorum. Ama hiçbir şey seçemiyorum. Akan ve sürüklenen her şeyi bir an izliyor bakışlarım, ama daha ayıramadan yitiriveriyor... Ölmemiş olsam, bu devinim midemi bulandırırdı, öylesine hüzünlü ve dayanılmaz. Ya da ona öykünmek zorunda kalırdım, insan bedenleri gibi: böyle akmak için uyurdum.

SOKRATES

Oysa bu büyük dalga tanıdığın ya da tanımış olabileceğin bütün nesnelerden oluşmuş. Durup dinlenmeden koşan bu uçsuz bucaksız ve inişli çıkışlı su bütün renkleri hiçliğe doğru sürüklüyor. Baksana, nasıl da donuk.

PHAIDROS

Her an bir biçim seçecek gibi oluyorum, ama gördüğümü sandığım şey kafamda en ufak bir benzeşim yaratmıyor hiçbir zaman.

SOKRATES

Kendin ölümde, kımıltısız durumdayken, varlıkların gerçek akışını izliyorsun da ondan. Bizler, bu öylesine arı kıyıdan, bütün insan nesnelerinin ve doğal biçimlerin özlerinin gerçek hızına göre devindiklerini görüyoruz. Düş gören bir insan gibiyiz: düş gören insanın benliğinde, betiler ve düşünceler kaçışları nedeniyle tuhaf değişimlere uğrar, varlıklar kendi değişmeleriyle kaynaşır. Her şey atlanabilir burada, gene de her şey önem taşır. Kıyalar sonsuz iyilikler doğurur, en büyük erdemler uğur-

suz sonuçlar getirir: yargı hiçbir temele oturmaz, düşün bakış altında duyu olur ve her insan arkasında karmakarışık bir biçimde kendi edimlerinden ve bedeninin birbirini izleyen biçimlerinden oluşmuş sıra sıra canavarlar sürükler. Bu öylesine ele gelmez akıntı içinde ölümlülerin varlığını ve alışkılarını, benim de onlardan biri olduğumu, her şeyi tam şimdi gördüğüm gibi görmeye çalıştığımı düşünüyorum. Bir zamanlar Bilgeliği içinde bulunduğumuz sonrasız duruma yerleştirirdim. Ama buradan bakılınca her şey tanınmaz durumda. Gerçek önümüzde duruyor, ama biz artık hiçbir şey anlamıyoruz.

PHAIDROS

Ama, ey Sokrates, yaşayanlarda bazı bazı gözlemlenen şu sonrasızlık eğilimi nereden gelebilir öyleyse? Sen bilginin ardından koşardın. En yontulmamışlar ölülerin cesetlerine dek her şeyi korumaya çabalar umutsuzca. Daha başkaları tapınaklar ve mezarlar yapar, onları yıkılmaz kılmaya çalışırlar. İnsanların en bilgeleri ve en esinlileri düşüncelerine bunları bozulmadan ve unutuştan koruyacak bir uyum, bir düzen vermek isterler.

SOKRATES

Çılgınlık, Phaidros, çılgınlık! Şimdi açıkça görüyorsun bunu. Ama yazgı insan soyunun vazgeçilmez şeyleri arasında birkaç da saçma istek bulunsun istemiş. Aşk olmasa insanlar olmazdı. Aynı biçimde, saçma tutkular olmasa bilim olmazdı. Bunca ünlü kentler ve yararsız anıtlar yükseltmiş olan bu uçsuz bucaksız çabaların ilk düşününü ve gücünü nerden çıkardık dersin? Us kendi tasarlayamayacağı bu kentlere ve anıtlara hayranlık duyar.

PHAIDROS

Ama gene de bunlarda usun bir payı olmuştur. O olmasa, her şey yerlerde olurdu.

SOKRATES

Her şey.

PHAIDROS

Pire'de kuruluşunu gördüğümüz şu yapıları anımsıyor musun?

SOKRATES

Evet.

PHAIDROS

O araçları, o çabaları, onları müzikleriyle yumuşatan o flütleri; o öylesine tam işlemleri, o hem öylesine gizlemli, hem öylesine açık ilerlemeleri? Ne büyük bir karışıklıktı o başlangıçta, sonra düzenin içinde erimişti sanki! Şu çeküller arasında ve tuğla katmanları geliştikçe dokunsun diye gerilmiş şu ince çırpı ipleri boyunca nasıl bir sağlamlık, nasıl bir kesinlik doğmuştu!

SOKRATES

Bu güzel anıyı saklıyorum. Hey gidi gereçler! Güzel taşlar!... Ah, nasıl fazlasıyla hafif varlıklar olduk!

PHAIDROS

Peki, şu surların dışındaki, Boreas sunağının yanındaki tapınağı da anımsıyor musun?

SOKRATES

Avcı Artemis'in tapınağını mı?

PHAIDROS

Evet, onu. Bir gün, oralara gitmiştik. Güzellik'ten konuşmuştuk...

SOKRATES

Hey gidi günler!

PHAIDROS

Bu tapınağı yapmış olan kişi dostumdu. Megara'lıydı, adı Eupalinos'tu. Sanatından, sanatının gerektirdiği bütün özenlerden, bütün bilgilerden seve seve sözederdi bana; kendisiyle yapım alanında gördüğüm her şeyi anlamamı sağlardı. Özellikle şaşırtıcı usu dikkatimi çekerdi. Orpheus gibi güçlü bulurdum onu. Çevremize serilmiş biçimsiz taş ve kalas yığınlarına anıtsal geleceklerini söylerdi; ve bu gereçler, onun sesi duyulunca, tanrıçadan yana yazgıların kendilerine ayırdığı biricik yere adanmış görünürlerdi. İşçilerle yaptığı konuşmalar ne güzel konuşmalardı! Gecenin çetin düşünülerinden küçücük bir iz bile kalmazdı içlerinde. Yalnızca buyruklar ve sayılar verirdi onlara.

SOKRATES

Tam Tanrı tutumu.

PHAIDROS

Sözleriyle edimleri öyle güzel uyuşurdu ki, sanki bu adamlar onun elleri, ayaklarıydı yalnızca. Böylesine güzel düzenlenmiş bir şeyi tanımak ruhum için ne büyük bir sevinçti, bilemezsin, Sokrates. Ben bir tapınağın düşününü yapımından ayırmıyorum artık. Bir tapınak gördüğüm zaman, hayranlık verici bir eylem görürüm, bir utkudan daha şanlı ve düşkün doğaya daha karşıt bir eylem. Yıkmak ve yapmak önem açısından eşittir, her ikisi de ruh ister; ama yapmak benim için daha değerli. Hey gidi çok mutlu Eupalinos!

SOKRATES

Bir gölgede bir hayalete karşı ne büyük bir coşku bu böyle! - Ben bu Eupalinos'u tanımadım. Büyük bir adamdı demek? Görüyorum ki, sanatının en yüce bilgisine erişmiş. Burada mı?

PHAIDROS

Hiç kuşkusuz aramızda; ama bu ülkede kendisiyle daha hiç karşılaşmadım.

SOKRATES

Burada ne kurabilir, bilmem. Burada, tasarılar bile birer anı. Ama elimizde konuşmanın hazlarından başka bir şey kalmadığına göre, onu dinlemek isterdim doğrusu.

PHAIDROS

Birkaç ilkesini usumda tuttum. Senin hoşuna gider mi, bilmem. Ama beni büyülüyor bu ilkeler.

SOKRATES

Birini söyleyebilir misin bana?

PHAIDROS

Öyleyse dinle. Sık sık şöyle derdi: *"Yapımda ayrıntı diye bir şey yoktur."*

SOKRATES

Hem anlıyorum, hem anlamıyorum. Birşeyler anlıyorum ya benim anladığımın onun söylemek istediği olduğuna pek de güvenemiyorum.

PHAIDROS

Ama senin ince usunun bunu iyice kavradığından hiç kuşkum yok. Senin ruhun gibi öylesine aydınlık, öylesine tam bir ruhta, bir uygulayıcının özdeyişinin yepyeni bir güç ve erim kazanması gerekir. Gerçekten kesinse, usun gevezelikle zaman yitirmeden, kendi deneyimini özetleyen, kısa bir edimiyle, doğrudan doğruya işten çıkarılmışsa, filozof için çok değerli bir nesnedir; avcuna işlenmemiş bir altın külçesi koyuyorum, kuyumcu!

SOKRATES

Ben kendi zincirlerimin kuyumculuğunu yaptım! - Ama şu ilkeyi ele alalım bakalım. Buranın sonrasızlığı bizi sözlerimizde tutumlu olmamaya çağırıyor. Bu sonsuz süre ya hiç olmamalı, ya da bütün olası söylemleri kapsamalı, doğru söylemleri kapsadığı gibi yanlış söylemleri de kapsamalı. Öyleyse yanılmaktan hiç mi hiç korkmadan konuşabilirim, çünkü, şimdi yanılırsam, az sonra doğru konuşurum, şimdi doğru konuşsam da az sonra yanlış konuşurum.

Görmüşündür, ey Phaidros, ister politika, ister yurttaşların özel çıkarları söz konusu olsun, en önemli söylemlerde, ya da koşullar bir dönüm noktası oluşturduğunda sevgiliye söylenecek güzel sözlerde, en ufak sözcükler ve aralarına sızan en ufak sessizlikler nasıl bir ağırlık, nasıl bir erim kazanır. Ben ki öylesine çok konuştum, öylesine doymak bilmez bir inandırma isteğiyle konuştum, zamanla iyice anladım ki, şu görünüşte hiçbir anlamı olmayan ayrıntıların yardımı olmadıkça, en ağır kanıtlar, en güzel yönlendirilen kanıtlamalar bile nerdeyse hiç etkili olamıyordu; buna karşılık, sıradan kanıtlar, incelikli ya da taçlar gibi yaldızlı sözlere takıldı mı kulakları uzun süre büyüler. Bu arabulucular usun kapısında dururlar. Hoşlarına gideni yinelerler ona, hazla yinelerler, en sonunda kendi sesini işittiğine inandırırlar onu. Ne derlerse desinler, bir söylemin gerçeği şu şarkıdır, sesin şu rengidir, bunları birer ayrıntı, birer rastlantı olarak değerlendirirsek, yanılgıya düşmüş oluruz.

PHAIDROS

Çok uzun bir dönüş yapıyorsun, sevgili Sokrates, ama, bakıyorum, başka binlerce örnekle ve bütün eytişimsel güçlerinle donanmış olarak öyle uzaklardan dönüyorsun ki!

SOKRATES

Bir de hekimliği göz önüne al. Dünyanın en becerikli cerrahını

düşün, usta parmaklarıyla yarana dokunur, elleri çok hafif, çok deneyimli, çok becerilidir; hiç kuşkusuz, organların ve damarların durumunu, bağıntılarını ve derinliklerini iyice duyar; hiç kuşkusuz etinde gerçekleştirmeyi düşündüğü şeyi, çıkarılacak ve bağlanacak şeyleri de kesinlikle bilir; ama ilgilenmediği bir durum sonucu, kullandığı bir iplik, bir iğne, yaptığı işte yararlı olan en küçük bir nesne kesinlikle arı değilse, ya da yeterince arıtılmamışsa, seni öldürür. İşte öldün...

PHAIDROS

Bereket versin ki, bu iş çoktan oldu! Benim başıma gelen de tam buydu.

SOKRATES

İşte öldün, diyorum, işte öldün, bütün kurallar uyarınca iyileştin; çünkü sanatın ve durumun bütün gerekleri yerine geldiğinden, düşünce yapıtını aşkla gözlemler. -Ama sen öldün. Kötü hazırlanmış bir tel ipek bilgiyi katil etti; ayrıntıların bu en önemsizi Asklepios ile Athena'nın yapıtını başarısızlığa uğrattı.[2]

PHAIDROS

Eupalinos bunu iyi bilirdi.

SOKRATES

Bütün alanlarda böyledir, yalnızca filozoflarınki bunun dışında kalır, onların büyük mutsuzluğu tasarladıkları evrenlerin yıkıldığını hiçbir zaman görememeleridir, neden dersen, bu evrenler yoktur.

PHAIDROS

Eupalinos ilkesinin adamıydı. Hiçbir şeyi önemsemezlik etmezdi. Tahtaların yapıyla buraya dayanan direkler arasına konulunca nemin damarlar içinde ilerlemesini, içlerine sızıp onları çürütmesini önlemek için ağacın damarları doğrultusunda kesilmesini isterdi. Yapının bütün duyarlı noktalarına böyle özenle eğilirdi. Kendi bedeni söz konusuydu sanki. Yapım çalışması sırasında, çalışma alanından hemen hiç ayrılmazdı. Sanırım, bütün taşlarını tanırdı. Yontumlarının kesinliğine dikkat ederdi; köşelerin birbirini yemesinden, aralıkların kesinliğinin bozulmasından sakınmak için tasarlanmış bütün yöntemleri inceden inceye gözden geçirirdi. Oyma uygulanmasını, yastıkların ko-

runmasını, dış duvarlardaki mermerlerin kenarlarına özen gösterilmesini söylerdi. Basit taştan duvarlara yapılan sıvalara bile en ince özeni gösterirdi.

Ama yapının süresine göre belirlenen bütün bu incelik yapıtının gelecekteki gözlemleyicisinin ruhunun coşkularını ve titreşimlerini hazırlarken gösterdiği özenin yanında hiç kalırdı.

Işığa, tümüyle anlaşılır biçimlerle, nerdeyse ezgisel özelliklerle donanmış olarak, ölümlülerin devindikleri uzama yayılmasını sağlayacak, benzersiz bir araç hazırlardı. Ey Sokrates, bu adam az önce düşündüğün şu söylevciler ve ozanlar gibi, ayrımsanmaz perde değişimlerinin gizlemli erdemlerini bilirdi. Hiç kimse, ustalıkla hafifletilmiş ve öylesine basit görünüşlü bir kitle karşısında, duyumsanmaz kıvrımlarla, alabildiğine ufak ve çok güçlü büklümlerle bir tür mutluluğa doğru yönlendirildiğini ayrımsamazdı; düzenli ile düzensizin tanımlanmaz oldukları ölçüde kaçınılmaz olan gizli birleşimleri de öyle. Görünmez varlıkları karşısında uysal bir biçimde ilerleyen izleyiciyi görüden görüye götürür, izleyiciyse, ilerledikçe, geriledikçe, daha çok yaklaştıkça, onun yönlendirmesiyle, hayranlık içinde, yapıtın etki alanında dolaştıkça, büyük sessizliklerden haz mırıltılarına geçer. *"Sevgililer insanları nasıl devindirirse tapınağım da öyle devindirsin,"* derdi bu Megaralı.

SOKRATES

Sevgili Phaidros, söylediğin tanrısal bir şey. Hem buna çok benzeyen, hem de tam tersi bir söz işitmiştim. Adını söylememde yarar yok, dostlarımızdan biri, bedeni öylesine kusursuz olan Alkibiades dostumuz için, *"İnsan onu görünce mimar olduğunu duyuyor!..."* derdi. Nasıl acıyorum sana, sevgili Phaidros! Sen burada benden çok daha mutsuzsun. Ben yalnız Doğru'yu severdim; ona yaşamımı verdim; bu ruhlar ülkesinde, hâlâ oldukça kötü bir alışveriş yapmadığımdan kuşkulu olmakla birlikte, hep tanıyacağım birşeyler kaldığını tasarlayabiliyorum. Kendi isteğimle gölgeler arasında bir gerçeğin gölgesini arıyorum. Ama senin isteklerini yalnızca Güzellik biçimlendirmiş, edimlerini yalnızca Güzellik yönetmişti, şimdiyse ellerin tümden boş kaldı. Bedenler birer anı; yüzler birer duman; bütün noktalarda öylesine eşit olan bu ışık; solgunluğuyla öyle zayıf ve öyle tiksindirici; tam olarak hiçbir şey çizmeden aydınlattığı, daha doğrusu içine sızdığı bu genel ilgisizlik; hayaletlerimizle oluşturduğumuz bu yarı saydam topluluklar; bize ancak kalan ve bir yapağının kalınlığı ya da bir sisin gevşekliği içinde fısıl-

danıyormuş gibi gelen bu iyiden iyiye zayıflamış sesler... Herhalde acı çekiyorsun, sevgili Phaidros! Daha kötüsü, yeterince acı çekmiyorsun belki de... Bu bile bize yasak, yaşamak olduğuna göre.

PHAIDROS

Her an acı çekecekmişim gibime geliyor... Ama, çok rica ederim, yitirdiğimden sözetme bana. Belleğimi rahat bırak. Güneşini ve heykellerini kendisine bırak! Ah! nasıl bir aykırılığın pençesine düşmüşüm! Belki de anılar için bir tür ikinci ölüm vardır, ben daha bu ölümden geçmedim. Ama yeniden yaşıyorum, ama geçici gökleri yeniden görüyorum! En güzel olan şey durasızlıkta hiç ortaya çıkmıyor!

SOKRATES

Nereye koyuyorsun peki onu?

PHAIDROS

Güzel olan hiçbir şey yaşamdan ayrılamaz, yaşamsa ölen şeydir.

SOKRATES

Öyle denilebilir... Ama çoklarının kafasında Güzellik konusunda ne olduğunu pek çıkaramadığım bir "ölümsüz" kavramları vardır.

PHAIDROS

Bana sorarsan, Sokrates, bana sorarsan, bir zamanların Phaidros'u için güzellik...

SOKRATES

Platon bu yakınlarda değil mi?

PHAIDROS

Ona karşı konuşuyorum.

SOKRATES

İyi ya, konuş!

PHAIDROS

...güzellik kimi ender nesnelerde değildir, en soylu ruhlar doğanın dışına konulan ve tasarılarının örnekleri, çalışmalarının yöneldiği gizli tipler olarak görülen şu örnekçelerde de değildir;

kutsal şeylerdir bunlar, bunlardan ozanın kendi sözcükleriyle sözetmek gerekir:
"Uzun isteğin şanı, Düşünler!"

SOKRATES
Hangi ozanın?

PHAIDROS
Bizden nice yüzyıllar sonra gelmiş olan hayranlık verici Stephanos'un. Ama benim duygumu sorarsan, eşsiz Platon'umuzun babası olduğu bu Düşünler düşünü fazla basit, bir bakıma da fazla arı, Güzelliklerin çeşitliliğini, insanların yeğlemelerinin değişmesini, göklere çıkarılmış nice yapıtın silinip gitmesini ve önceden görülmesi olanaksız yeniden dirilmeleri açıklayamıyor. Daha nice karşı görüşler var!

SOKRATES
Peki, senin kendi düşüncen ne?

PHAIDROS
Onu nasıl kavrayacağımı bilemez oldum. Hiçbir şey içine almıyor onu; her şey varsayıyor. Kendimde kendim gibi; şaşmaz biçimde etkinlik gösteriyor; yargılıyor; arzuluyor... Ama onu sözcüklerle açıklamaya gelince, beni ben yapanı, öyle kesin biçimde ve öyle az tanıdığım şeyi söylemek ne denli zorsa, bu da o denli zor.

SOKRATES
İyi ama, sevgili Phaidros, tanrılar bu hiçbir şeyi unutmadığımız, bu birşeyler öğrendiğimiz, bu insansal olan her şeyin ötesine yerleştirildiğimiz ruhlar dünyasında konuşmalarımızı sürdürmemize izin verdiklerine göre, şimdi gerçekten güzel olan nedir, çirkin olan nedir bilmemiz gerekir; insana uygun gelen nedir; onu şaşkına çevirmeden hayran bırakan, alıklaştırmadan büyülemesi gereken nedir...

PHAIDROS
Onu hiç çaba harcamadan kendi yaratılışının üstüne çıkaran şeydir.

SOKRATES
"Hiç çaba harcamadan?" "Kendi yaratılışının üstüne?"

PHAIDROS

Evet.

SOKRATES

"Hiç çaba harcamadan mı?" Nasıl olur? *"Kendi yaratılışının üstüne?"* Ne demek bu? İster istemez kendi omuzlarına tırmanmak isteyen bir adam geliyor gözlerimin önüne!... Bu saçma imge de canımı sıkıyor, Phaidros, soruyorum sana, insan kendi kendisi olmaktan nasıl çıkar; sonra da kendi özüne nasıl döner? Hem de bu iş zora başvurulmadan nasıl gerçekleştirilebilir? Biliyorum, aşkın ölçüsüzlükleri, şarabın taşkınlıkları ya da bilici kadınların içlerine çektikleri şu dumanların şaşırtıcı etkisi, bizi, söyledikleri gibi, kendi kendimizin dışına götürebilir; gene biliyorum, hem de çok kesin kişisel deneyimimle biliyorum ki, ruhlarımız kendilerine zamanın bağrında, süreyi içine sızdırmayan, içsel açıdan ölümsüz, doğası açısından geçici tapınaklar kurabilir; burada en sonunda tanıdıkları şeydirler; oldukları şeyi arzularlar; burada sevdikleri şeyin kendilerini yarattığını duyarlar, ışığına karşılık ışık, sessizliğine karşılık sessizlik verirler ona, dünyanın özdeğinden de, Saatler'den de hiçbir şey almadan kendilerini verir, sonra geri alırlar. Fırtınalar içinde ışıltılı dinginlikler gibidirler o zaman, denizler üstünde kayıp dururlar. Bu yıkımlar sırasında biz kimiz? Askıya aldıkları yaşamı varsayarlar...

Ama, bana sorarsan, bu tansıklar, bu gözlemlemeler, bu esrime şu bizim çok şaşırtıcı güzellik sorununu aydınlatmıyor. Ruhun bu uç durumlarını bedenin ya da kendilerini uyandıran bir nesnenin varlığına bağlayamıyorum.

PHAIDROS

Sokrates, sen her zaman her şeyi kendinden çıkarmak istersin da ondan!... Sen, bütün insanlar içinde hayran olduğum, yaşamında da, ölümünde de görülebilir şeylerin en güzelinden de güzel olan; büyük Sokrates, tapılası çirkinlik, zehiri ölümsüzlük iksirine dönüştüren çok-güçlü düşünce, sen, soğumuş, bedeninin bir yarısı şimdiden mermer olmuş, öbür yarısı konuşur durumda, bizlerle tatlı tatlı tanrıların dilini konuşmuş olan adam, izin ver de belki deneyimlerinde eksik olan bir şeyi söyleyeyim sana.

SOKRATES

Hiç kuşkusuz, benim için öğrenme zamanı çoktan geçti. Ama sen konuş gene de.

'HAIDROS

Bir şey, yalnız bir şey eksikti sende, Sokrates. Tanrısal bir insandın, belki de dünyanın özdeksel güzelliklerine hiçbir gereksinimin yoktu. Çok az tat alıyordun onlardan. Biliyorum, kırların tatlılığını, kentin görkemini küçümsemezdin, kaynak sularını da, çınar ağacının güzelim gölgesini de küçümsemezdin; ama bunlar senin için düşünülerinin uzak süslerinden, kuşkularının çekici dolaylarından, iç adımlarının uygun ortamından başka bir şey değildi. En güzel şey seni kendisinden çok uzaklara götürdüğünden, hep başka şey görürdün.

OKRATES

İnsanı, ve insanın kafasını.

'HAIDROS

Ama, o zaman, insanlar arasında, birtakım kişilerle karşılaşıp da biçimler ve görünüşler karşısındaki görülmedik tutkularına şaşmadın mı?

OKRATES

Hiç kuşkusuz.

HAIDROS

Hem de kafa ve erdem açısından kimseden aşağı kalmayan kişilerle?

OKRATES

Kesinlikle.

HAIDROS

Filozoflardan daha yukarıya mı, daha aşağıya mı koyardın onları?

OKRATES

Duruma bağlı.

HAIDROS

Konuları araştırılmayı ve aşkı seninkinden daha az mı, yoksa daha çok mu hak ederdi?

OKRATES

Konuları değil söz konusu. Birkaç Yüce-İyi birden bulunduğu-

nu düşünemiyorum. Ama benim için karanlık, anlaşılması zor olan şey, böylesine arı insanların, us açısından, en yüksek durumlarına erişmek için duyumsanır biçimlere ve bedensel güzelliklere gereksinimleri bulunması.

PHAIDROS

Sevgili Sokrates, bir gün dostum Eupalinos'la da aynı şeyleri konuşuyordum:

"Phaidros, sanatım üzerinde ne denli çok düşünürsem, onu o denli çok uyguluyorum," diyordu bana; "ne denli çok düşünüp o denli fazla etkinlik gösterirsem, mimar olarak o denli acı çekip o denli sevinç duyuyorum; - o denli de kendimi kendim olarak duyuyorum, gittikçe daha kesin bir haz ve açıklıkla.

Uzun bekleyişlerimde yolumu şaşırıyorum; kendimde yarattığım şaşırtılarla kendimi yeniden buluyorum; sonra birbirini izleyen sessizlik basamaklarının yardımıyla, kendi yetişimimde ilerliyorum; sonra dileklerimle gücüm arasında öylesine tam bir uyuma yaklaşıyorum ki, bana verilmiş olan yaşamı bir tür insan yapıtı yapmışım gibime geliyor.

Yapıları kura kura kendimi de kurduğuma inanıyorum," demişti gülümseyerek.

SOKRATES

Kendini kurmak, kendini tanımak, iki ayrı edim midir, değil midir?

PHAIDROS

... sonra da eklemişti: "Düşüncelerde doğruluğu aradım; açıkça nesnelerin incelenmesinden doğmuş olarak, sanki kendiliklerinden, sanatımın edimlerine dönüşsünler diye. Özenimi bölüştürdüm; sorunları yeniden düzenledim; şimdi, biraz daha ileriye gitmek için, eskiden bitirdiğim yerden başlıyorum... Düşlemlerimi tutumlulukla kullanıyor, sanki gerçekleştiriyormuş gibi tasarlıyorum. Ruhumun biçimden yoksun uzamında bu düşsel yapıları hiçbir zaman seyretmiyorum artık, kimairalarla gorgonlar gerçek hayvanlara göre neyse, bunlar da gerçek yapılara göre o. Ama düşündüğüm şey yapılabilir; yaptığım şey de anlaşılıra bağlanıyor... Hem sonra... Bak, Phaidros (diyordu bana), buradan birkaç adım ötede, Hermes için yaptığım bu küçük tapınak benim için nedir, bir bilsen! - Önünden geçen adamın hoş bir tapınak gördüğü yere - gördüğü de çok az bir şey: dört sütun, çok yalın bir biçem, - ben yaşamımın aydınlık bir gününün anı-

sını koydum. Güzelim dönüşüm! Bu hoş tapınak, hiç kimse bilmez, ne mutlu ki sevdiğim bir Korinthos'lu kızın matematik imgesidir. Özel oranlarını sadıklıkla yansıtır. Benim için yaşar! Kendisine verdiğimi bana geri verir..."

"Açıklanmaz güzelliği buradan kaynaklanıyor demek," dedim ona. "Bir kişinin varlığı, bir kadının ilk parıltısı, hoş bir varlığın uyumu. Sonuna ulaşamayacak bir anıyı canlandırıyor belirsizce; ve senin kusursuzluğunu avcunda tuttuğun bu imge başlangıcı, ruhu sarıp şaşırtmaktan geri kalmıyor. Biliyor musun, kendimi düşünceme bırakacak olursam, içimden doğmakta olduğunu duyduğum bir şarkıya, flüt sesleriyle karışık bir düğün şarkısına benzeteceğim onu."

Eupalinos daha açık ve daha candan bir dostlukla baktı yüzüme.

"Ah!" dedi. "Nasıl da beni anlamak için yaratılmışsın! Benim cinime hiç kimse senden fazla yaklaşamadı. Bütün gizlerimi anlatmak isterdim sana; ama kimilerinden ben de gerektiği gibi sözedemem, öylesine dile gelmez şeylerdir; kimileri de seni fazlasıyla sıkabilir, çünkü sanatımın en özgül yöntem ve bilgilerine gönderirler. Genç tapınağım konusunda bana dinletiden, şarkılardan ve flütlerden sözederken, hangi gizlemlere demeyeyim, hangi gerçeklere dokunduğunu söyleyeceğim sana yalnızca. Söyle bana (mimarlığın etkilerine karşı böylesine duyarlı olduğuna göre), bu kentte dolaşırken, yapıları arasında, kimilerinin *dilsiz* olduğunu, kimilerinin *konuştuğunu;* kimilerininse (bunlar en enderleridir) *şarkı söylediğini* gözlemlemedin mi? - Onları bu denli canlandıran ya da sessizliğe indirgeyen yapılış amaçları değildir, genel görüntüleri bile değildir. Yapıcının yeteneğinden kaynaklanır bu iş, ya da Esin tanrıçalarının desteğinden." "Şimdi, sen bana söyleyince, ben de kafamda aynı şeyi ayırmsıyorum."

"Güzel. Konuşmayan, şarkı da söylemeyen yapılar yalnızca horgörümüzü hakeder; bunlar ölü nesnelerdir, değer basamaklanmasında girişimcilerin arabalarının kustuğu ve, hiç değilse, düşüşlerinden aldıkları rastlantısal düzenle, dikkatli gözleri eğlendiren şu moloz yığınlarından daha aşağıdadır...Konuşmakla yetinen anıtlara gelince, açık konuşuyorlarsa, onlara saygı duyarım. Burada satıcılar toplanır, derler. Burada, yargıçlar tartışır. Burada, tutsaklar inler. Burada, bedensel haz düşkünleri... (Eupalinos'a bu son türde çok ilginç yapılar gördüğümü söyledim. Ama işitmedi.) Bu tecim yerleri, bu mahkemeler ve tutukevleri, yapıcıları nasıl yapacaklarını bilince, en kesin dili konuşur.

Kimileri gözle görülür bir biçimde canlı ve durmamacasına yenilenen bir kalabalığı çeker; ona sütunlu ve kemerli girişler sunar; onu birçok kapılardan, birçok rahat merdivenlerden geniş ve aydınlık salonlarına gelip topluluklar oluşturmaya, işleri kızıştırmaya çağırırlar... Ama adalet yapıları gözlere yasalarımızın sertliğini ve doğruluğunu anlatmalıdır. Onlara görkem yakışır, çırılçıplak kitleler yaraşır; sonra duvarların ürkütücü doluluğu. Bu ıssız duvarların sessizlikleri arada bir gizemli bir kapının tehdidiyle ya da daracık bir pencerenin, üzerindeki kalın demirlerin karanlıkta verdikleri hüzünlü işaretlerle ancak şöyle bir bulanır. Burada her şey kararlar bildirip cezalardan sözeder. Taş ağırbaşlılıkla içindekini söyler; duvar amansızdır; ve gerçeğe öylesine uygun olan bu yapıt, çok güçlü bir biçimde o sert yapılış amacını bildirir..."

SOKRATES

Benim tutukevim hiç de böyle korkunç değildi... Öyle sanıyorum ki, özünde donuk ve ilgisiz bir yerdi.

PHAIDROS

Bunu nasıl söylersin!

SOKRATES

Ne yalan söylemeli, pek de incelemedim. Yalnızca dostlarımı, ölümsüzlüğü, bir de ölümü görüyordum.

PHAIDROS

Bense yanında değildim!

SOKRATES

Platon da yoktu, Aristippos da... Ama oda doluydu, duvarları görmüyordum böylece. Akşamın ışığı tonozun taşlarına tenin rengini seriyordu... Sevgili Phaidros, doğrusunu istersen, hiçbir zaman kendi bedenimden başka tutukevim olmadı benim. Ama dostunun söylediğine geliyorum. Sanırım, daha değerli yapılardan sözedecekti sana, ben de bu sözlerini dinlemek isterdim.

PHAIDROS

Peki, anlatayım.

Eupalinos limanlarda hayran kaldığımız şu dev yapıların da çok güzel bir tablosunu çizmişti bana. "Denizin içinde ilerlerler. Saltık ve katı bir aklık sunan kolları, yatışmış havuzları çevreler.

dinginliklerini savunur. Sivri kayalıklardan, gümbürtülü dalgakıranlardan uzakta, ağzına dek sakin sakin gemilerle dolmuş olarak, güvenle korurlar onları. Üzerinde birileri nöbet tutan, zifir gibi karanlık gecelerde, çam kozalaklarıyla yakılmış ateşlerin oynayıp azdıkça azan, dalgakıranların köpüklü uçlarından açıkları denetleyen yüksek kuleler... Bu tür işleri göze almak Neptunus'un kendisine meydan okumaktır. Çevrilmek istenen sulara dağları araba araba atmak gerekir. Denizin devingen derinliğine, yelin zorlayıp geçtiği tekdüze süvari birliklerinin sarsıntılarına karşı toprağın derinliklerinden çıkarılmış sert kalıntıları yığmak gerekir... Bu limanlar, bu geniş limanlar, usun önünde ne büyük bir aydınlıktır!" diyordu dostum! "Bölümlerini nasıl geliştirirler! Görevlerine doğru nasıl inerler! Ama denize özgü tansıkları ve kıyıların rastlantısal yontusunu mimara karşılıksız olarak tanrılar armağan eder. Her şey bu soylu yarı-doğal kurumların ruhlar üzerinde yaptığı etkiye desteklik eder: arı çevrenin varlığı, bir yelkenin doğuşu ve silinişi, karadan ayrılmanın heyecanı, tehlikelerin başlaması, bilinmedik ülkelerin ışıl ışıl eşiği; sonra insanların ona boyun eğip gemiye ayak basar basmaz boş inançtan kaynaklanan bir korkuya dönüşmeye hazır açgözlülükleri... Bunlar gerçekte çok güzel tiyatro oyunlarıdır; ama yapıların üstüne yalnız sanatı koyalım! Kendi kendimizle oldukça zor bir çekişmeye girişmek zorunda kalsak bile, yaşamın çekiciliklerinden, dolaysız ergiden biraz uzak durmak gerekir. En güzel olan ister istemez zorlayıcıdır..."

Ama Eupalinos'a neden böyle olması gerektiğini anlamadığımı söyledim. Bana insanlar arasında kendi kendisiyle çekişmeye girebilen, yani belirli bir "kendisi" seçip onu kendi kendine benimsetebilen insan ne denli enderse, gerçek güzelliğin de o denli ender olduğunu söyledi. Sonra, düşüncesinin altın telini yeniden yakalayarak: "Şimdi tümüyle belirli bir insana borçlu olduğumuz ve, az önce, şarkı söyler gibi göründüklerini söylediğim başyapıtlara geliyorum," dedi.

"Boş bir söz müydü bu, ey Phaidros? Söylemin hiç üzerinde durmadan yarattığı, çabucak süsleyiverdiği, ama düşünceye dayanamayan sözcükler miydi? Hayır, Phaidros, hayır!... Tapınağım dolayısıyla (ilk kez, hem de istemdışı bir biçimde) müzikten sözettiğin zaman, tanrısal bir örnekseme doğmuştu içine. Düşüncelerin bu evliliği dudaklarının üstünde kendiliğinden, sesinin dalgın edimi olarak gerçekleşti; öylesine farklı nesnelerin bu görünüşte rastlantısal birleşimi hayranlık verici bir zorunluktan kaynaklanır, onu bütün derinliğiyle düşünmek olanak-

sızdır, ama sen inandırıcı varlığını karanlık bir biçimde sezmiştin. Öyleyse görünür biçimlerin art arda gelen seslerin geçici toplanmalarıyla bu görülmedik yaklaşımını varlığının son noktasına dek, dolayısıyla gerçeğin son noktasına dek düşünebilecek ölçüde arı, o ölçüde mantıklı, o ölçüde sezgili ve direşken, o ölçüde Minerva'ca donatılmış bir ölümlünün ne olabileceğini var gücünle tasarla; hangi yakın ve evrensel kaynağa doğru ilerlerdi; hangi yüksek noktaya gelirdi; kendi teninde hangi tanrıyı bulurdu, bir düşün! Ve bu tanrısal çift-anlamlılık durumunda en sonunda kendini bulunca, o zaman saygın ve güzel yüzleri doğrudan doğruya müziksel sese benzeyecek, ya da ruha tükenmez bir ezginin coşkusunu iletecek birtakım anılar kurmak isterse, - bir düşün, Phaidros, bu adam nasıl bir adam olur! Bu yapılar nasıl yapılar olur, gözlerinin önüne getir!... Bizim için de ne ergiler olur!"

"Peki, sen, sen tasarlayabiliyor musun?" dedim ona.

"Hem evet, hem hayır. Düş olarak, evet. Bilim olarak, hayır."

"Bu düşüncelerden bir yardım sağlıyor musun?"

"Evet, dürtü olarak. Evet, yargı olarak. Evet, zorluk olarak... Ama bir çözümlemeyi gereğince bir coşkuya bağlayabilecek durumda değilim. Bu öylesine değerli güce bazı bazı yaklaştığım olur... Bir kez, iyice yakalayabilecek duruma gelmiştim, ama sevilen bir nesneyi uykuda ele geçirir gibi. Böylesine büyük bir şeyin ancak yaklaşmalarından sözedebilirim sana. Sevgili Phaidros, o kendini belli etti mi kendimden farklı duruma gelirim hemen, gerilmiş bir ip gevşek ve büklüm büklüm bir ipten ne denli farklıysa öyle. Bambaşka biri olurum. Her şey açıktır, kolay görünür. O zaman düzenlemelerim ışığım içinde birbirini izleyip ışığım içinde kalır. Güzellik gereksinimimin, bilinmedik kaynaklarıma denk, kendini kendi başına doyuran betimler doğurduğunu duyarım. Bütün varlığımla isterim ki... Güçler koşup gelir. Sen de iyi bilirsin ki, ruhun güçleri şaşırtıcı bir biçimde geceden gelir... Yanılsamayla gerçeğe dek ilerler. Çağırırım onları, onlara sessizliğimle yalvarırım... İşte buradadırlar, aydınlık ve yanlışlık yüklü. Doğru, yanlış, gözlerinde, taçları üzerinde aynı anda parlar. Armağanlarıyla ezerler beni, kanatlarıyla kuşatırlar... Phaidros, tehlike buradadır işte! Dünyanın en zor şeyidir bu!... Ey en önemli an ve temel parçalanma!... Bu gereğinden fazla ve gizlemli kayraları, oldukları gibi, yalnızca büyük istekten çıkmış, ruhumun beklentisinin son noktasından safça oluşmuş olarak kucaklamak şöyle dursun, durdurmam gerekir, ey Phaidros, işaretimi beklemeleri gerekir. Ve onları yaşamım-

da bir tür kesilmeyle (alışılmış sürenin güzelim duruşu) elde etikten sonra, bir de bölünmezi böleyim isterim, Düşünlerin doğuşunun ta kendisini yumuşatıp durdurayım isterim..."
"Zavallı adam, bir şimşek süresinde ne yapmak istersin?" dedim ona.
"Özgür olmak. Çok şeyler vardır, her... her şey vardır bu anda," diye sürdürdü; "ve filozofların uğraştıkları her şey bir nesneye yönelen bakışla bundan doğan sonuç arasında geçer... hep zamanından önce bitmek üzere."
"Seni anlamıyorum. Yani sen bu Düşünleri geciktirmeye mi çalışırsın?"
"Öyle yapmak gerekir. Beni doyurmalarına engel olurum, salt mutluluğu ertelerim."
"Neden? Bu acımasız gücü nereden alırsın?"
"Benim için her şeyden önce, *olacak olan*'ın, yeniliğinin bütün gücüyle, *olmuş olan*'ın mantıklı gereklerini karşılamasını sağlamak önemli. Nasıl karanlık olmazsın?... Bak, dinle: bir gün, bir gül demeti gördüm, muma döktüm. Bu mum bitince, kumun içine koydum onu. Hızla geçen Zaman gülleri hiçe indirger; ateş de mumu çabucak biçimsiz doğasına geri verir. Ama mum, lapalaşıp yitmiş kalıbından çıktıktan sonra, bronzun göz kamaştırıcı sıvısı gelip katılaşmış kumun içinde en ufak gül yaprağının oyuk kimliğiyle kaynaşır..."
"Anlıyorum! Eupalinos. Bu giz benim için saydam; söylenin açıklanması kolay.
Bir zamanlar taze olan ve gözlerinin önünde solup giden bu güller her şey değil midir, devingen yaşamın kendisi değil midir? - Usta parmaklarını bastırarak, gözlerin taçyapraklardan bal toplayıp çiçeklerle yüklü biçimde işine dönerek biçimlendirdiğin bu mum,- edimlerinin yeni gözlemlerinle alışverişiyle zenginleşmiş günlük emeğinin imgesi değil midir?- Ateş, Zaman'ın ta kendisidir, varlığın, bilmiyorum nasıl, şöyle ya da böyle, deneyiminin biçimlerini ve mantığının gizli sağlamlığını sürdürmeyecek olursa, gerçek gülleri de, mumdan gülleri de tümüyle yok edebilir ya da uçsuz bucaksız dünyaya dağıtabilir... Sıvı tunca gelince, hiç kuşkusuz, ruhunun olağandışı güçlerini, bir de doğmak isteyen bir şeyin fırtınalı durumunu belirtiyor. Onu, gizlemli kanallar aracılığıyla, soğumaya ve bilgeliğinin belirgin yataklarına yayılmaya yönlendirmesini bilmezsen, bu akkor bolluğu boşuna ısı ve sonsuz yansımalar biçiminde yitip gider. Öyleyse ister istemez varlığının bölünmesi ve, aynı anda, sıcak ve soğuk, akıcı ve katı, özgür ve bağlı olması, - gül, mum ve

ateş; kalıp ve Korinthos madeni olması gerekir."
"Tam böyle işte! Ama bu konuda kendimi sınamakla kaldığımı söyledim sana."
"Nasıl yapıyorsun bunu?"
"Elimden geldiğince."
"Ama nasıl deniyorsun, onu söyle bana."
"İstediğine göre, dinle öyleyse... Kendim için de açık olmayanı senin için nasıl açıklaştıracağım, bilmiyorum... Ey Phaidros, bir ev kurduğum zaman (ister tanrılar için olsun, ister bir insan için), bu biçimi aşkla aradığım zaman, gözleri şenlendirecek, kafamızla ilişkiye geçecek, akıl ve pek çok beğeniyle uyuşacak bir nesne yaratırken kendimi inceleyince, ... şu tuhaf saptamayı söyleyeceğim sana: bedenim de işin içindeymiş gibi gelir bana... İzin ver de söyleyeyim. Bu beden hayranlık verici bir araç, kesinlikle inanıyorum ki, yaşayanlar, hepsinin elinin altında bulunmakla birlikte, eksiksiz biçimde kullanmıyorlar onu. Ondan yalnızca haz, acı çıkarıyorlar, bir de kaçınılmaz edimler, yaşamak gibi. Kimi zaman onunla karışıyorlar; kimi zaman bir süre varlığını unutuyorlar; kimi zaman kaba kişiler, kimi zaman salt ruhlar olarak, hangi evrensel bağları içerdiklerini ve hangi olağanüstü tözden oluştuklarını bilmiyorlar. Bununla birlikte, onun aracılığıyla, gördüklerinin ve dokunduklarının niteliğini alırlar; taştırlar, ağaçtırlar; kendilerini çevreleyen maddeyle dokunuş ve soluk alışverişinde bulunurlar. Dokunurlar, dokunulurlar; ağırlıkları tartar ve yerlerinden kaldırırlar; devinirler, erdemlerini ve kusurlarını taşırlar; düşleme ya da belirsiz uykuya gömüldükleri zaman da suların doğasını canlandırır, kum ve bulut olurlar... Başka durumlarda, yıldırım toplayıp yıldırım saçarlar!...
Ama ruhları bu böylesine yakınında olan, bu kavradığı doğadan yararlanmasını tam olarak bilmez. Önceler, erteler; andan kaçar gibi görünür. Sarsıntılarına, itkilerine katlanır, bunlar onu kendi içinde uzaklaştırır, boşluğunda yitmesine neden olur, bu boşlukta da dumanlar doğurur. Ama ben yanlışlarımdan çok şey öğrendim, ışık içinde şöyle derim, her şafakta şunu yinelerim:
Ey bana her an eğilimlerimin bu özelliğini, organlarının bu dengesini, bölümlerinin bu doğru oranlarını, kendini var eden ve devingen nesnelerin bağrına yerleştiren bütün bu şeyleri anımsatan bedenim; yapıtımı koru; bana gizliden gizliye doğanın gereklerini öğret, bana donatıldığın büyük sanatı, mevsimlerden sonra yaşamayı, rastlantıları aşmayı öğret. Birliğinde gerçek nesnelerin duygusunu bulmamı sağla; düşüncelerimi ölçülü, güçlü,

güvenli kıl. Ne denli geçici olursan ol, düşlerimden çok daha uzun ömürlüsün. Bir düşlemden biraz daha uzun sürersin; edimlerimin cezasını çeker, yanlışlarımın günahını ödersin: Yaşamın canlı aracı olarak, her birimiz için evrenle karşılaştırılan tek nesnesin. Bütün kürenin odağı sensin; ey tüm yıldızlı göğün dikkatinin karşılıklı nesnesi! Sen ruhumun bana yalnız dışını sunduğu dünyanın ölçüsüsün. Ruhum onu derinlikten yoksun olarak ve öyle boşuna tanır ki, bazı bazı onu düşlerinin arasına koymaya başlar; güneşten kuşku duyar... Geçici üretimleri nedeniyle koltukları kabararak, birbirinden farklı sayısız gerçeklere varabileceğini sanır; başka dünyalar bulunduğunu tasarlar, ama sen onu kendine çağırırsın, demirin gemiyi kendine çağırdığı gibi...

Daha esinli aklım bundan böyle seni kendine çağırmaya hiç ara vermeyecek, sevgili bedenim; sen de, umarım, ona varoluşlarını, durumlarını, yerel bağlarını sağlamaya ara vermezsin. Çünkü sen ve ben en sonunda birbirimize kavuşmanın yolunu ve farklılıklarımızın çözülmez düğümünü bulduk: bizim kızımız olan bir yapıt bu. Herbirimiz kendi başımıza davranıyorduk. Sen yaşıyordun, ben düş kuruyordum. Uçsuz bucaksız düşlemlerim gelip sınırsız bir güçsüzlüğe dayanıyordu. Ama şimdi oluşturmak istediğim ve kendiliğinden oluşmayan bu yapıt, dilerim, bizi birbirimize yanıt vermeye zorlar ve yalnızca anlaşmamızdan fışkırır! Ama varlığı paylaşamayan ve sonunda uyuşturulması gereken bu beden ve bu ruh, ama bu yenilmez biçimde güncel varlık; ama her birimiz kendi doğamıza göre getirdiğimiz bu sonlu ve bu sonsuz, şimdi düzenli bir yapıda birleşmeli; ve eğer, tanrıların izniyle, birlikte çalışırlarsa, aralarında uyum ve incelik, güzellik ve süre, çizgilere karşı devini, düşüncelere karşı sayı alışverişinde bulunurlarsa, gerçek bağıntılarını, edimlerini bulmuş olacaklar demektir. Birbirlerine danışsınlar, birbirlerini sanatımın gereci aracılığıyla anlasınlar! Taşlar ve güçler, görünüşler ve kitleler, ışıklar ve gölgeler, aldatıcı toplanmalar, görüngenin yanılsamaları ve yerçekiminin gerçeklikleri, bunlar ilişkilerinin nesneleri; kazancıysa, adına Kusursuzluk dediğim şu bozulmaz zenginlik olsun sonunda."

SOKRATES
Ne benzersiz dilek!... Peki sonra?

PHAIDROS
Sustu.

SOKRATES

Bütün bunlar bu yerde çok tuhaf bir ses veriyor. Şimdi, bedenden yoksun kaldıktan sonra, kesinlikle bundan yakınmalı, bıraktığımız bu yaşama bir zamanlar mutlu gölgelerin bahçesine baktığımız gibi, imrenen gözlerle bakmalıyız... Burada ne yapıtlar, ne istekler izliyor bizi; ama pişmanlıklara yer var.

PHAIDROS

Bu koruluklarda sonsuza dek düşkün kalacak düşkünler dolaşıyor...

SOKRATES

Şu Eupalinos'a rastlasaydım, bir şey daha sorardım.

PHAIDROS

Mutluların en mutsuzu olmalı. Ona ne sorardın?

SOKRATES

"Şarkı söylediklerini" söylediği şu yapılar konusunda düşüncesini biraz daha açık anlatmasını isterdim.

PHAIDROS

Bakıyorum, bu söz hiç usundan çıkmıyor.

SOKRATES

Öyle sözler vardır ki, usun arısıdır. Şu sinekler gibi gitmek bilmezler, durmadan tedirgin ederler onu. Bu da beni soktu.

PHAIDROS

Peki, iğne yeri ne diyor?

SOKRATES

Durup dinlenmeden sanat dalları üzerinde olur olmaz konuşmaya kışkırtıyor beni. Birbirine yaklaştırıyorum onları, ayırıyorum; sütunların şarkısını dinlemek, arı gökte bir ezginin anıtını gözlerimin önünde canlandırmak istiyorum. Bu imgelem beni Müzik ile Mimarlığı bir yana, öteki sanatları öbür yana koymaya yöneltiyor kolayca. Sevgili Phaidros, bir resim yalnızca bir yüzeyi kaplar, bir tablo ya da bir duvar gibi; burada da, nesnelere ya da kişilere öykünür. Heykelci de, aynı biçimde, görüş alanımızın yalnızca bir parçasını süsler. Ama çevresiyle birleşmiş olarak bir tapınak, ya da bu tapınağın içi, bizim için içinde yaşadığımız

bir tür eksiksiz büyüklük oluşturur... Varız, deviniyoruz, öyleyse insanın yapıtında yaşıyoruz! Bu üçlü uzamın her yanı incelenmiş, düşünülmüştür. Burada bir bakıma birinin istemini ve yeğlemelerini içimize çekeriz. Onun seçtiği oranlar içinde tutulup buyruk altına alınmışızdır. Ondan kaçamayız.

PHAIDROS
Hiç kuşkusuz.

SOKRATES
Aynı şeyin bir başka durumda da başımıza geldiğini görmüyor musun?

PHAIDROS
Hangi şeyin?

SOKRATES
Bir insan yapıtı içinde suda balık gibi olmak, onunla tümden yunmak, onun içinde yaşamak, onun malı olmak.

PHAIDROS
Anlayamıyorum.

SOKRATES
Daha neler! Görkemli bir şenlikte bulunduğun, ya da bir şölene katıldığın, ya da orkestra salonu sesler ve hayaletlerle doldurduğu zaman hiç duymadın mı bunu? İlk uzamın yerini anlaşılır ve değişken bir uzam almış gibi gelmedi mi sana; daha doğrusu zamanın kendisi de seni dört bir yandan çevreliyormuş gibi gelmedi mi? Devingen, ve durmamacasına yenilenen, ve kendi içinde yeniden kurulan bir yapı içinde yaşamıyor muydun; tümüyle uzamın ruhu olması gereken bir ruhun dönüşümlerine adanmış olarak? Bu da anıların, önsezilerin, pişmanlıkların ve önbililerin, ve belirgin nedeni bulunmayan sonsuz sayıda heyecanın sonu gelmez yanmasıyla bütün varlığını aydınlatıp ısıtan sürekli bir alev gibi, değişken bir doluluk değil miydi? Ve bu anlar, ve süsleri; ve bu dansçısız dansları, ve bu bedensiz ve yüzsüz (gene de öylesine güzel çizilmiş) heykeller seni, Müziğin genel varlığının tutsağı olan seni, çevreler gibi görünmüyor muydu gözüne? Sonra bu tükenmez büyü üretimi! Duman odasında bir bilici rahibe gibi, onunla kapatılmamış mıydın, kapatılmak zorunda değil miydin?

PHAIDROS

Evet, kesinlikle. Hatta bu yerde ve seslerin yarattığı evrende, burada ya da orada olmanın, kendi kendinin dışında olmak olduğunu gözlemlemiştim...

SOKRA'TES

Daha da fazlası! Bu devingenliğin daha da devingen olan ruhuna göre devinisiz olduğunu duymadın mı? Zaman zaman, sanki kendi içinde, bu tanımlanmaz belirtilerden, geçişlerden, uzlaşmazlıklardan ve olaylardan oluşan yapıyı kendisinden ayrılabileceğimiz, sonra da bir yoldan gelir gibi geri gelip aşağı yukarı aynı biçimde bulabileceğimiz bir şey gibi görmedin mi?

PHAIDROS

Ne yalan söylemeli, bilmeden müzikten koptuğum ve bir bakıma onu olduğu yerde bıraktığım olurdu... O beni çağırır kendinden kopmaya. Sonra gene onun bağrına dönerim.

SOKRA'TES

Öyleyse bütün bu devingenlik bir tür katı cisim oluşturur. Ruhunun çevresinde kurulmuş bir tapınak gibi kendi başına varolur gibidir; içinden çıkıp uzaklaşabilirsin; başka bir kapıdan da geri dönebilirsin...

PHAIDROS

Doğru. Hatta hiçbir zaman aynı kapıdan dönülmez içine.

SOKRA'TES

Demek ki insanı insanın içine kapatan, daha doğrusu, çoktan geçmişte kalmış bedenimizin tümüyle gözünün yaratımları içine kapanmış ve görüşle çevrelenmiş olduğu gibi, varlığı yapıtının, ruhu edimlerinin ve edimlerinin ürünlerinin içine kapatan iki sanat var. İki sanatla, iki biçimde, şu ya da bu madde içinde, taş ya da hava içinde canlandırılan iki şeyle, yasalar ya da iç istemlerle sarınır.

PHAIDROS

Görüyorum ki, Müzik ile Mimarlık'ın bizimle böyle derin bir akrabalığı var.

SOKRA'TES

Her ikisi de bir duyunun tümünü kapsar. Birinden ancak bir iç bölümle sıyrılırız; ötekinden ancak devinilerle. Ve herbiri bilgi-

mizi ve uzamımızı yapay gerçeklerle, özünden insansal nesnelerle doldurur.

HAIDROS

Öyleyse, her ikisi de, doğrudan doğruya, aracısız olarak bize bağlandıklarına göre, aralarında özellikle basit ilişkiler sürdürseler gerek?

OKRATES

Çok doğru; iyi söyledin: aracısız olarak. Çünkü öteki sanatların ve şiirin yararlandığı görünür nesneler: çiçekler, ağaçlar, canlı varlıklar (hatta ölümsüzler), sanatçı tarafından kullanıldıkları zaman, neyseler odurlar gene, doğalarını ve öz anlamlarını, kendilerini istemini dile getirmekte kullanan kişinin amacına karıştırırlar. Böylece, tablosunun belirli bir yerinin yeşil renkte olmasını isteyen ressam buraya bir ağaç koyar; böylece temelde söylemek istediğinden fazla bir şey söyler. Yapıtına ağaç düşününden gelen bütün düşünleri ekler ve yeterli olanla yetinemez. Rengi bir varlıktan ayıramaz.

HAIDROS

Gerçek nesnelere tutsak olmanın yararı budur, zararı da budur; herbiri insan için bir nesneler çokluğudur ve edimlerine göre birbirinden farklı duruma gelen bir yararlılıklar çokluğuna girebilir... Ressam için söylediğin şey, bana öğretmenleri Ahilleus ve kaplumbağa üzerinde uslamlamaya girişmelerini ve ağır bir hayvana ulaşmak için bir kahramana gereken zamanı hesaplamalarını isteyen şu çocukları anımsattı. Masalı kafalarından kovacak ve yalnızca sayıları ve aritmetik bağıntılarını alıkoyacak yerde, bir yandan kanatlı ayakları, öbür yandan ağır kaplumbağayı getirirler gözlerinin önüne; birbiri ardından her iki varlıkla da kaynaşırlar; ötekini de düşünürler, berikini de düşünürler; böylece birbiriyle iletişimsiz iki zaman ve iki uzam yaratır, artık Ahilleus'la kaplumbağanın, hatta zamanla hızın da silindiği, yalnızca sayılarla sayıların eşitliğinin kaldığı duruma hiçbir zaman ulaşamazlar.

OKRATES

Ama bizim sözünü ettiğimiz sanatların, tam tersine, bizde sayılar ve sayıların bağıntıları aracılığıyla, bir masal değil, bütün masalları yaratan şu saklı gücü doğurmaları gerekir. Bunlar ruhu yaratıcı titreme yükseltir, sesli ve verimli kılarlar. Ruh da onla-

rın kendisine ilettikleri şu özdeksel ve arı uyuma kolaylıkla yarattığı, tükenmez bir açıklama ve söylen bolluğuyla karşılık verir; hesaplanmış biçimlerin ve doğru aralıkların getirdiği şu yenilmez coşkuyla, sonsuz sayıda düşsel nedenler yaratır, bunlar kendisine olağanüstü ölçüde hızlı ve kaynaşmış binlerce yaşam yaşatır.

PHAIDROS

Resim de, şiir de bu erdemden yoksundur.

SOKRATES

Onların da kendi erdemleri var kuşkusuz! Ama bunlar, bir bakıma, şimdiki zamandadır. Güzel bir beden kendine baktırır, bize çok hoş bir an yaşatır: doğanın bir ayrıntısıdır, sanatçı onu bir mucize sonucu durdurmuştur... Ama Müzik ile Mimarlık bize kendilerinden çok başka şeyler düşündürtür; bu dünyanın ortasında bir başka dünyanın anıtları gibidirler; ya da varlıkların değil, biçimlerin ve yasaların bir yapısının ve bir süresinin şuraya buraya dağılmış örnekleri gibi. Biri bize doğrudan doğruya evrenin oluşumunu, öteki düzenini ve oturmuşluğunu anımsatmaya adanmış görünür; usun kurmalarını ve bu düzeni araştırıp binlerce biçimde yeniden kuran özgürlüğünü yardıma çağırırlar; bunun için de dünyanın ve usun uğraştığı özel görünüşleri: bitkileri, hayvanları ve kişileri küçümserler... Hatta, bazı bazı, karışıklığına eşit bir dikkatle müzik dinlerken, çalgıların seslerini bir bakıma artık yalnız kulağımın duyumları olarak algıladığımı gözlemlemişimdir. Senfoninin kendisi bana işitme duygusunu unutturturdu. Öyle çabuk, öyle tam bir biçimde canlı gerçeklere ve evrensel serüvenlere, ya da soyut düzenlere dönüşüyordu ki, duyulur aracıyı, sesi tanımaz oluyordum.

PHAIDROS

Heykelin heykeli düşündürdüğünü, ama müziğin müziği, bir yapının da başka bir yapıyı düşündürmediğini söylemek istiyorsun, değil mi? İşte bu bakımdan, -eğer haklıysan- bir yapının alnacı şarkı söyleyebilir! Ama bu tuhaf etkilerin nasıl olanaklı olduğunu düşünüp duruyorum da bir yanıt bulamıyorum.

SOKRATES

Bana öyle geliyor ki, şimdiden bulduk.

PHAIDROS

Bu konuda benim duygularım çok bulanık.

OKRATES

Ne demiştik? -Anlaşılır biçimleri taşa zorla benimsetmek ya da havaya iletmek; doğal nesnelerden çok az şey almak, olabildiğince az öykünmek, işte iki sanatın ortak yanı.

HAIDROS

Evet. Bu yadsıma onların ortak özelliği.

OKRATES

Buna karşılık, özünden insansal nesneler üretmek; duyulur nesnelerin benzerleri, bilinen varlıkların eşleri olmayan duyulur araçlar kullanmak; yasalara betiler vermek, ya da betilerini yasaların kendilerinden çıkarmak, her ikisinin de özelliği bu değil mi?

HAIDROS

Bu açıdan da karşılaştırılabilirler.

OKRATES

Öyleyse gizlemi bu birkaç düşünde sıkıştırdık demektir. Ardına düştüğümüz benzerlik her iki sanatımızda da öylesine büyük bir işlevi gerçekleştiren bu betilerden, bu yarı somut, yarı soyut varlıklardan geliyor belki de: Tekil varlıklardır bunlar, insanın gerçek yaratılarıdır, görmeye ve dokunmaya, -ya da işitmeye-, aynı zamanda da mantığa, sayıya ve söze benzerler.

HAIDROS

Geometrik biçimlerden mi sözetmek istiyorsun?

OKRATES

Evet. Bir de ses topluluklarından, ya da müziğin uyum ve makamlarından. Ses, kendisi, arı ses, bir tür yaratımdır. Doğada yalnızca gürültüler vardır.

HAIDROS

Ama bütün betiler geometrik değil midir?

OKRATES

Tıpkı gürültü müziksel ses olmadığı gibi her beti de geometrik değildir.

PHAIDROS

Ama geometrik olan betilerle geometrik olmayanlarını birbirinden nasıl ayırıyorsun?

SOKRATES

Önce bunları ele alalım... Sevgili Phaidros, varsayalım ki, daha yaşıyoruz, birer beden taşıyoruz, bedenlerle çevriliyiz. Bir yazı iğnesi ya da sivri bir taş al, bir duvara hiç düşünmeden, herhangi bir çizgi çek. Tek bir deviniyle. Çekiyor musun?

PHAIDROS

Maddedışı olmakla birlikte, anılarımdan yararlanarak çekiyorum.

SOKRATES

Ne yaptın?

PHAIDROS

Bana öyle geliyor ki, bir duman çizgisi çektim. Gidiyor, kırılıyor, geri dönüyor, sonra düğümleniyor ya da kapanıyor, karışıyor, bende amaçsız, başsız, sonsuz bir özenç imgesi uyandırıyor, kolumun yarı çapı içinde devinimimin özgürlüğünden başka anlamı bulunmayan bir özenç imgesi...

SOKRATES

Tamam. Elin, şuradayken, daha sonra nereye gideceğini kendisi de bilmiyordu. Yalnızca, bulanık bir biçimde, bulunduğu yerden çıkma eğilimi itmişti onu. Öte yandan, gittikçe artan bir biçimde bedeninden uzaklaşması onu tutmuş, bir bakıma yavaşlatmıştı... Sonra taşın kendisi de, taşı her zaman aynı olmayan bir kolaylıkla çizerken, bu rastlantıyı seninkilere ekliyordu... Şimdi bu bir geometrik beti midir, Phaidros?

PHAIDROS

Elbette hayır. Ama neden, bilmiyorum.

SOKRATES

Ya şimdi senden bu taşla ya da bu kazı kalemiyle bir nesnenin betisini çizmeni rica etsem; örneğin bir vazo betisini, ya da Sokrates'in yassı yandan görünüşünü; çizdiğin bu çizgi duvara gelişigüzel çektiğin çizgiden daha geometrik mi olurdu?

PHAIDROS

Hayır; hayır, kendinde.

SOKRATES

Benim yanıtlayacağım gibi yanıtlıyorsun: "Hayır, kendinde". Demek ki, bir örnekçeye bağlanan ediminde bir duvarın sıvasını çizmek dışında hiçbir şeye yönelmeyen bir önceki ediminden daha fazla bir şey var. Gene de çizilen beti, -bir vazonun yanayı, ya da Sokrates'in burnunun tuhaf kıvrımı,- önce körü körüne çizilen çizgiden daha geometrik değildir kendinde. Deviniminin her anı öteki anlara yabancıdır. Burnumun içbükeyliğini alnımın dışbükeyliğine bağlayan hiçbir zorunluluk yoktur. Gene de elin duvar üzerinde dolaşmakta özgür değildir artık; şimdi bir şey "istiyorsun", ve çizimini şu dış yasaya uymaya: belirli bir biçimi canlandırmaya zorluyorsun. Onu buna uymak zorunda bırakıyorsun, hatta ister istemez benimsediğin bu yasayı şu birkaç sözcükle: "Sokrates'in başının gölgesini düz bir yüzey üstünde göstermek" sözcükleriyle tanımladın. Bir örnekçenin varlığı da gerektiğine göre, bu yasa elini yönlendirmek için yeterli değil; ama eyleminin tümünü yönetir; gerçekte bir bütündür, ereği, yapısı, sınırları vardır.

PHAIDROS

Öyleyse, gerçekte, geometrik bir edimde bulunduğumu, ama bundan çıkan betinin kendisinin geometrik olmadığını söyleyebilir miyim?

SOKRATES

Tamı tamına. Ya da benzerlik olarak geometrik olduğunu, ama kendi kendinde geometrik olmadığını söyleyebilirsin.

PHAIDROS

Şimdi gerçekten geometrik betilere gel.

SOKRATES

Geliyorum; ama ne olduklarını öteki betileri dışarda bırakmakla söylediğimden daha iyi söyleyeceğimi sanmıyorum.

PHAIDROS

Gene de söylemek gerekir.

SOKRATES

Öyleyse az sözle dile getirebileceğimiz devinimlerle **çizilmiş** betilere "geometrik" diyorum.

PHAIDROS

O zaman, birine yürümesini buyurursan, bu tek sözcük geometrik betiler mi doğurur?

SOKRATES

Hayır. "Yürü!" dersem, devinim bu buyrukla yeterince iyi tanımlanmamıştır. Adam öne de, ileriye de, yanlamasına da, eğrilemesine de gidebilir... Devinim, tek bir önermeyle, öyle kesin bir biçimde tanımlanmalıdır ki, devinen bedene bunu ve yalnız bunu çizmekten başka özgürlük kalmamalıdır. Ve bu önermeye bu devinimin bütün anlarınca uyulmalıdır, öyle ki, uzam içinde birbirlerinden farklı olmalarına karşın, betinin bütün bölümleri düşüncede aynı şey olmalıdır. Öyleyse sana iki ağaçtan eşit biçimde uzak durarak yürümeni söylersem, deviniminde sana getirdiğim koşula uymak koşuluyla bu betilerden birini yaratırsın.

PHAIDROS

Peki sonra? Bu yaratmanın olağanüstü yanı nerede?

SOKRATES

Bundan daha tanrısal, daha insansal hiçbir şey bilmiyorum: Bundan daha basit, daha güçlü hiçbir şey yok.

PHAIDROS

Nedenlerini merak ediyorum.

SOKRATES

Dostum, görme ile devini öylesine birbirine uygun ki, görünür bir nesneyi devinime dönüştürebilirim, örneğin bir çizgi gibi; bir devinimi de nesneye dönüştürebilirim; sence hayranlık verici bir şey değil mi bu? Bu dönüşümün kesin, hem de hep aynı olması, bunun da söz yoluyla olması? Görme bana devinimi verir, devinim de çizimin oluşumunu ve bağlarını. Görme devindirir beni; devinim yoluyla bir imgeyle zenginleşirim, bana verilmiş olan da aynı şeydir, ona zaman aracılığıyla yaklaşır, **uzam** içinde bulurum...

PHAIDROS

Ama söz neden zorunlu? Bu birkaç söz neden?

SOKRATES

Burası önemli, sevgili Phaidros: Sözsüz geometri olmaz. Söz yoksa, betiler birer rastlantıdır; ne usun gücünü ortaya çıkarır, ne de ona hizmet ederler. Sözle, betileri doğuran devinimler birer edime indirgendiğinden, bu edimler de açıklıkla sözcüklerle belirtildiğinden, her beti başkalarıyla bileşebilen bir önermedir; böylece, görmeyi ve devinimi daha fazla önemsemeden, yaptığımız düzenlemelerin özelliklerini tanıyabiliriz; iyi bağlanmış söylemler yardımıyla uzamı kurmak ya da zenginleştirmek gibi bir şey.

PHAIDROS

O zaman geometrici, betiyi yeterince inceledikten sonra, bir bakıma gözlerini kapatıp kör mü olur?

SOKRATES

Bir süre için, imgelerden çekilir, usun düzeneklerinin sözlere hazırladığı yazgıya körü körüne boyun eğer. Çalışkan bir sessizliğin odağında, daha karmaşık sözler daha yalın sözlere varır; özdeş, ama ayrı olan düşünler birbirine karışır; birbirine benzeyen anlıksal biçimler özetlenip basitleşir; farklı oranlarda kullanılan ortak kavramlar bunlar arasında bağ görevi yapar, her birine ayrı ayrı bağlı oldukları başka şeyleri bir araya getirmeyi sağlayarak ortadan silinirler... Düşünceden yalnızca salt edimleri kalır geriye, bunlarla, kendi önünde, kendi kendinde değişip dönüşür. En sonunda karanlıklarından işlemlerinin tüm düzenini çıkarır...

PHAIDROS

Bu hayranlık verici kör üstün bir simge koreografisinin sahnesi olarak inceler kendini!... Diokles'in şaşkın gözlerini anımsıyor musun?

SOKRATES

Ama bu tansıklar dilin yüce etkilerinden başka bir şey değil.

PHAIDROS

Böylece dilin kuruculuğunu mu vurguluyorsun?... Masalların kaynağı olduğunu bilirdim; kimilerince de...

SOKRA'TES

Phaidros, Phaidros, bu yerlerde dinsizlik incelikten yoksun bir şey. Burada hiç yıldırım bulunmadığına göre, kutsala saygısızlığın bir değeri yok... Bu belirsiz çayırlarda da baldıran yetişmiyor. Ama, gerçekten, söz kurabilir, tıpkı yaratabileceği, tıpkı yoldan çıkarabileceği gibi... Onun için dikilecek tapınağın değişik biçimlerde bezenmiş üç yüzü olmalıydı; insan görünüşüyle canlandırmam gerekseydi, üç yüzle gösterirdim onu: Birincisi, nerdeyse biçimsiz, orta malı sözü belirtirdi: Daha doğar doğmaz öleni; kullanılır kullanılmaz yokolup gideni. İstenen ekmeğe, size gösterilen yola, aşağılamaya uğrayanın öfkesine dönüşmüştür hemen... Ama ikinci yüz yuvarlaklaşmış ağzından billursu bir durasız su saçardı: en soylu çizgileri taşır, heykeltraşların Musai'leri[3] gibi büyük ve coşkulu gözlü, güçlü ve şişkin boyunlu olurdu.

PHAIDROS

Ya üçüncüsü?

SOKRA'TES

Apollon aşkına, bunu nasıl göstermeli?... Mısırlıların tanrılarının yüzüne işlemeyi iyi bildikleri söylenen şu kesinlik ve inceliği taşıyan, insandışı bir yüz ister bunun için.

PHAIDROS

Doğru söylüyorlar. Bu sert tanrı öykünüleri üzerinde, kurnazlık, gizlem, nerdeyse acımasız bir kesinlik, amansız ve nerdeyse hayvansı bir incelik, kedi dikkatinin ve yırtıcı bir tinselliğin bütün göstergeleri açık açık görünür. Keskinlikle soğukluğun ustaca ayarlanmış karışımı ruhta bir rahatsızlık ve özel bir kaygı yaratır. Yaklaşmışlıkla, ya da yaklaşmış bir esneklikle donanmış görünen bu alabildiğine dingin, alabildiğine uyanık sessizlik ve açık görüşlülük canavarları, gizine erişilmez ve herşeyin gizine erişen hayvan olarak, Anlak'ın ta kendisi gibi görünürler.

SOKRA'TES

Aydınlıktan daha gizlemli bir şey var mıdır?... Saatler ve insanlar üzerinde ışıkların ve gölgelerin dağılımından daha değişken ne vardır? Kimi halklar düşünceleri içinde yitip giderler; ama biz Yunanlılar için her şey biçimdir. Yalnız bağıntılarını alıkoyarız; ve duru gün ışığı içine kapatılmışçasına, Orpheus gibi, söz yoluyla, bütün mantıklı varlıklara yetebilecek bilgelik ve bilim

tapınakları kurarız. Bu büyük sanat hayran olunacak ölçüde tam bir dil ister bizden. Kendisini belirten ad bile aramızda mantığın ve hesabın adıdır; bu üç şeyi tek bir sözcük söyler. Öyle ya, terimlerin anlamı sınırlı ve süreklilikleri kesin olduğu zaman, bu değişmez anlamlar birbirlerine uydukları, açıkça bütünleştikleri zaman, mantık dediğimiz şey söylemin kendisi değil de nedir? Bu da hesapla aynı şeydir.

PHAIDROS
Nasıl peki?

SOKRATES
Sözler arasında en yalın sözler sayılardır da ondan.

PHAIDROS
Ama öteki sözler, yalın olmayanlar, onlar hesaba uymaz mı?

SOKRATES
Zor uyar.

PHAIDROS
Neden?

SOKRATES
Ayrı ayrı yaratılmışlardır da ondan; kimileri şu anda, ve şu gereksinimle; başkaları başka bir durumda. Tek bir yönün, tek bir isteğin, tek bir kafanın ürünü olarak, nerdeyse tek bir edimle kurulmamışlardır. Öyleyse oluşturdukları bütünün hiçbir özelkullanımı yoktur, onları kesin ve uzak gelişmelere yönelttik mi sonsuz dallanmaları arasında yolumuzu şaşırmamız kaçınılmaz olur... Öyleyse bu karmaşık sözleri düzensiz kitleler gibi, bu tür düzenlemelerin bize sakladığı rastlantı ve şaşırtılar üzerinde düşünce yürüterek düzenlemek ve bu işte yazgının yardımcı olduğu kişilere "ozan" adını vermek gerekir.

PHAIDROS
Sen de mimarlık hayranlarına katılmışa benziyorsun! Büyük sanatın imgelerine ve sağlam ülküsüne başvurmadan konuşamıyorsun.

SOKRATES
Eupalinos'tan aktardığın sözlerin etkisi altındayım hâlâ. İçimde

de kendilerine benzer birşeyler uyandırdılar.

PHAIDROS

İçinde bir mimar mı vardı yani?

SOKRATES

Benliğimizde şu ya da bu biçimde önceden varolmadıkça, ya da doğamız onları gizliden gizliye beklemedikçe, hiçbir şey çekemez, büyüleyemez bizi, hiçbir şeye kulak kabartmaz, gözlerimizi dikmeyiz, kalabalık nesneler arasından hiçbir şey seçmeyiz, hiçbir şey ruhumuzu dalgalandırmaz. Geçici biçimde de olsa, ne oluyorsak, hepsi önceden hazırlanmıştır. Benim içimde de bir mimar vardı, koşullar oluşmasını sağlayamadı.

PHAIDROS

Nerden tanıyorsun onu?

SOKRATES

Düşüncemi gizliden gizliye kaygılandıran derin bir kurma yöneliminden.

PHAIDROS

Yaşadığımız zamanlarda bunu hiç belli etmedin.

SOKRATES

Birkaç doğduğumu ve tek öldüğümü söyledim sana. Dünyaya gelen çocuk sayılmaz bir kalabalıktır, yaşam erkenden tek bir bireye, ortaya çıkan ve ölen kişiye indirger onu. Benimle bir sürü Sokrates doğdu, sonra, yavaş yavaş, yargıçlara ve baldıran zehirine borçlu olduğumuz Sokrates bunlardan ayrıldı.

PHAIDROS

Peki, bütün ötekiler ne oldu?

SOKRATES

Düşün. Birer düşün durumunda kaldılar. Varolmak istediler, ama geri çevrildiler. İçimde saklıyordum onları, kuşkularım ve çelişkilerim olarak... Bazı bazı, rastlantı bu kişi filizlerini destekler, doğa değiştirmenin eşiğine geliriz o zaman. İçimizde olduğunu usumuza bile getirmediğimiz beğeniler, yetenekler buluruz kendimizde: çalgıcı strateji uzmanı olur, kılavuz kendini hekim olarak duyar; erdemi kendine yansıyıp kendini sayan ki-

şi de gizli bir Cacus[4], bir hırsız ruhu buluverir kendinde.

PHAIDROS

Doğru, insanın kimi yaşları yol kavşakları gibidir.

SOKRATES

Hele delikanlılık yolların ortasındadır... Sevgili Phaidros, güzel günlerimden bir gün, ruhlarım arasında görülmedik bir duralama yaşamıştım. Rastlantı dünyanın en anlaşılmaz nesnesini koymuştu avuçlarıma. Beni yönelttiği sonsuz uslamlamalar "olduğum" filozofa götürdüğü gibi "olmadığım" sanatçıya da götürebilirdi beni...

PHAIDROS

Seni bir nesne mi böylesine farklı yönlere çekti?

SOKRATES

Evet. Zavallı bir nesne, gezerken bulduğum bir şey. Kurmakla tanımak arasında bölünen bir düşüncenin başlangıcı olmuştu.

PHAIDROS

Güzelim nesne! Bütün iyilikleri ve bütün kötülükleri içinde birlikte bulunduran şu Pandora kutusunu andıran nesne!... Göster şu nesneyi bana, büyük Homeros'un bizi Peleus'un oğlunun kalkanına hayran bıraktığı gibi!

SOKRATES

Betimlenmez olduğunu kestirebilirsin herhalde... Önemi bende yarattığı kararsızlıktan ayrılamaz.

PHAIDROS

Daha ayrıntılı anlat düşünceni.

SOKRATES

Peki, Phaidros, bak, nasıl oldu: Deniz kıyısında yürüyordum, uçsuz bucaksız bir kumsalı izliyordum... Bir düş değil sana anlattığım. Bilmeden gidiyordum öyle, fazlasıyla yaşam doluydum, gençliğimle nerdeyse sarhoştum. Hava, çok hoş bir biçimde sert ve arı, yüzüme, ellerime ve ayaklarıma çöküyor, içimde ilerleyebilmek için yenilmesi gereken, ele gelmez bir kahramanı sıkıştırıyordu. Ve durmamacasına geri püskürtülen bu direnç beni, her adımda, durmamacasına yeniden doğan ve görünmez

karşıtın gücüne her zaman denk olan güçlerle zengin ve yeli dize getirmiş bir düşsel kahramana dönüştürüyordu... Gençlik tam budur işte. Dalgaların dövüp sertleştirdiği dolambaçlı kıyıyı var gücümle çiğniyordum. Çevremde her şey yalın ve arıydı: Gök, kum, su. Açıklardan, uçsuz bucaksız sular üstünde, Afrika'dan Attika'ya dek, ışıl ışıl doruklarını, çukur vadilerini, kusursuz güçlerini taşıyarak, Libya kıyılarından beri koşan şu kocaman karaltıların gelişini izliyordum. Gelir, gelir en sonunda engellerini ve Hellas toprağını bulurlar; bu denizaltı temeline çarpıp kırılırlar; darmadağınık bir biçimde sürelerinin kaynağına doğru gerilerler. Dalgalar kırılmış, karışmış, ama arkadan gelenlerce toplanmıştır bu noktada, suyun betileri çarpışıyor diyeceği gelir insanın. Sayısız damlalar zincirlerini koparır, ışıl ışıl bir toz yükselir. Ak atlıların kendilerinden öteye atladıkları ve tükenmez denizin elçilerinin yumuşak ve nerdeyse farkedilmez bir eğim üzerinde, tekdüze bir gürültüyle öldükleri ve yeniden belirdikleri görülür, çevrenin en ucundan gelmiş olmakla birlikte, taşkınlıkları bu eğime tırmanmaya yetmez hiçbir zaman... Burada, dalgaların en uzağa ve en yukarıya fırlattığı köpükler, sarımsı ve yanardöner yığınlar oluşturur, güneşte can verir bu yığınlar, ya da yelin etkisiyle, çok tuhaf bir biçimde, denizin birden kabarmasından ürkmüş hayvanlar gibi dağılır. Ama ben yeni doğan ve el değmemiş köpüğün tadını çıkarıyordum... Dokundun mu şaşırtıcı bir yumuşaklığı vardır. Ipılık, hafif bir süttür, şehvetli bir şiddetle gelir, çıplak ayaklarını sarar, sular, aşıp geçer, gene üzerlerine iner, iniltisi kıyıyı bırakıp kendi içine çekilir; bu arada insan heykeli, hazır ve canlı, kendisini sürükleyen kuma biraz daha gömülür; ruh da kendini bu öylesine güçlü ve öylesine ince müziğe bırakır, yatışır ve sonsuzca izler onu.

PHAIDROS

Beni yeniden yaşatıyorsun. Ey tuz yüklü dil, ey gerçekten denizsel sözler!

SOKRATES

Konuşmaya kapıp koyverdim kendimi... Zaman üzerinde konuşmak için koca sonrasızlık var önümüzde. Ruhlarımızı tüketmek için buradayız, Danaos kızları gibi.

PHAIDROS

Ya nesne?

SOKRATES

Nesne yürüdüğüm, durduğum, sana, benim kadar senin de bildiğin, ama, burada anımsanınca, hiçbir zaman silinmemiş olmasıyla bir tür yenilik kazanan şu canlı görünümden uzun uzun sözettiğim yerde durmakta. Bekle biraz, aramadığım şeyi birkaç sözcükte bulacağım.

PHAIDROS

Hep deniz kıyısında mıyız?

SOKRATES

İster istemez. Düşman tanrıların bir türlü paylaşamadıkları bu sınır, Neptunus'la Dünya'nın sınırı, en ölümcül, en sürekli alışveriş yeridir. Denizin attığı, karanın tutamadığı şey, anlaşılmaz döküntüler; dağılmış gemilerin korkunç parçaları, kömürler kadar kara, sanki tuzlu sular yakmış gibi; korkunç gagalanmış, dalgalarla iyice yalızlanmış leşler; fırtınaların Proteus'un sürülerinin saydam çalılıklarından kopardığı esnek otlar; soğuk ve ölgün renkli, sönüp çökmüş canavarlar; kısacası, yazgının kıyıların öfkesine ve suyla kıyının bitmek bilmez kavgasına bıraktığı ne varsa, hepsi gelip gelip gider; yükselir, alçalır; saate ve güne göre, tutulur, yitirilir, yeniden tutulur; yazgıların ilgisizliğinin acı tanıkları, iğrenç gömüler, durgun ve sürekli bir değişimin oyuncakları...

PHAIDROS

Peki, orada mı buldun o nesneyi?

SOKRATES

Evet, orada. Şu denizin attığı şeylerden birini buldum; ak bir şey, hem de en arı aklıkta; dümdüz, hem de sert, hem de yumşak, hafif. Güneşin altında, kıvılcımlar serpili, ıslak kumların üstünde parlıyordu. Aldım; üfledim, paltoma sildim, sonra benzersiz biçimi bütün öteki düşüncelerimi durduruverdi. Kim yaptı seni? diye düşündüm. Hiçbir şeye benzemiyorsun, gene de biçimsiz değilsin. Ey adsız nesne, tanrıların aracılığıyla, bu gece denizin boşalttığı iğrenç şeyler ortasında bana gelen nesne, doğanın oyunu musun?

PHAIDROS

Ne büyüklükteydi bu nesne?

SOKRATES

Aşağı yukarı yumruğum kadardı.

PHAIDROS

Nasıl bir maddedendi peki?

SOKRATES

Biçimiyle aynı maddedendi: kuşkulu madde. Sular altında kumlara sürtüne sürtüne tuhaf bir biçimde aşınmış bir balık kemiği miydi? Yoksa denizlerin ötesinde kimbilir hangi sanatçının kimbilir hangi kullanım için yonttuğu fildişi mi? Kimbilir?... Yoksa yitimden korumak üzere yapıldığı gemiyle birlikte batmış bir tanrı mı? Ama yaratıcısı kimdi? Şu bir düşünün ardından giden, ele aldığı maddeye yabancı bir amacı kovalayarak kazıyan, çıkaran ya da birleştiren, duran ve yargılayan ve en sonunda -birşeyler kulağına yapıtın bittiğini söylediği için mi?- yapıtından ayrılan şu ölümlü müydü?... Yoksa bilmeden kendi tözüyle çalışan ve gene bilmeden kendi organlarını ve zırhlarını, kabuğunu, kemiklerini, dişlerini oluşturan, çevresinden çıkardığı besinini kendisine biraz süre sağlayan gizemli yapıya katan canlı bedenin yapıtı mıydı?

Belki de, sonsuz zamanın meyvasıydı yalnızca... Deniz dalgalarının durasız işlemesi sonucu, bir kaya parçası, kayanın her yanı aynı sertlikte değilse, sonunda yuvarlaklaşma olasılığı da yoksa, yuvarlanıp dört bir yana çarpa çarpa, ilginç bir görünüşe bürünebilir. Tümüyle biçimsiz bir taş ya da mermer parçası suların sürekli çalkantısına bırakılınca, günün birinde, başka türden bir rastlantıyla, buradan çıkarılması ve şimdi Apollon'a benzer görünmesi tümüyle olanaksız değildir. Demek istiyorum ki, bu tanrısal yüz konusunda bir görüşü olan balıkçı, sulardan çıkarılmış bu mermerde onu tanıyacaktır; nesnenin kendisine gelince, kutsal yüz onun için denizlerin etkisinin getirmesi gereken biçimler ailesi içinde geçici bir biçimdir. Yüzyıllar hiçbir şeye mal olmadığından, onu elinde bulunduran her istediğini her istediğine değiştirebilir.

PHAIDROS

Ama, sevgili Sokrates, bir sanatçı, doğrudan ve kendi sürekli istenciyle, böyle bir büst (Apollon'unki gibi) yaptığı zaman, yapılan çalışma bir bakıma belirsiz zamanın karşıtı değil midir?

SOKRATES

Kesinlikle. Tam tersidir onun; sanki bir düşüncenin aydınlattığı edimler doğanın akışını kısaltır; ve hiç korkmadan söyleyebiliriz ki, bir sanatçı bin yüzyıla, yüz bin yüzyıla, hatta daha fazlasına bedeldir! - Diyeceğim, bizim üstün adamımızın birkaç günde gerçekleştirdiği şeyi ortaya çıkarabilmek için, bilgisizliğe ya da rastlantıya bu nerdeyse tasarlanması olanaksız zaman gerekmiştir. İşte yapıtlar için olağandışı bir ölçü!

PHAIDROS

Gerçekten olağandışı. Bunu kullanamamamız büyük bir mutsuzluk... Ama, söylesene, elinde bu nesneyle ne yaptın?

SOKRATES

Epey bir süre öyle durup her yanını inceledim. Tek bir yanıtta durmadan sorguladım onu... Bu benzersiz nesne yaşamın ürünü müydü, yoksa sanatın ürünü mü, yoksa zamanla doğanın oyununun ürünü mü, seçemiyordum... O zaman, birdenbire denize fırlattım onu.

PHAIDROS

Sular sıçradı, sen de rahatladığını duydun.

SOKRATES

Us bir gizlemi böylesine kolay geri çevirmez. Ruh deniz gibi kolaylıkla yatışmaz öyle... Yeni doğmuş olan bu soru, ruhumda destekten de, yankıdan da, süreden de, uzamdan da yoksun olmadığından, gelişmeye başladı ve beni saatler boyunca uğraştırdı. Tatlı tatlı soluk alıyor, bakışlarımla uzamın parlak güzelliklerinin tadını çıkarıyordum, ama, boşuna, bir düşüncenin tutsağı olduğumu duyuyordum hep. Anılarım onu örneklerle besliyor, kendinden yana çevirmeye çalışıyordu. Binlerce şey sunuyordum ona, çünkü, o zamanlar, düşünme ve oyalanma sanatında henüz fazla yeniydim, uzun bir sorgulamanın bütün kesinliklerine dayanamayacak ölçüde zayıf bir gerçekten neyi isteyip neyi istememek gerektiğini önceden sezebilecek ölçüde uzmanlaşmamıştım.

PHAIDROS

Biraz görelim şu öylesine zayıf gerçeği.

SOKRATES

Sana bu eğlenceyi sunmayı göze alamıyorum...

PHAIDROS

Ama bunu sen önerdin!

SOKRATES

Evet. Açıklaması daha yüz ağartıcı olacak sanıyordum... Ama yaklaştıkça, söylemenin eşiğine gelince, bir utanç sarıyor beni, sana altın yaşımın bu safça ürününü tanıtmaktan sıkılıyorum.

PHAIDROS

Bu ne büyük özsaygı böyle! Birer gölge olduğumuzu unutuyorsun...

SOKRATES

İşte safça düşüncem. Doğasını bir türlü tanıyamadığım ve bütün ulamların aynı ölçüde hem isteyip hem geri çevirdikleri bu nesne bir türlü kafamdan çıkmıyordu, buluşumun sinir bozucu imgesinden sıyrılmaya çalıştım. Güçlüğün kendisini büyütme yoluyla değil de nasıl yapabilirdim bunu? Ne olursa olsun, bu bulunmuş nesnenin bana çıkardığı zorluk bilinen bir nesne konusunda da tasarlanabilir, diyordum kendi kendime. Ama, bilindiğine göre, burada soru ve yanıt kendi elimizdedir; daha doğrusu özellikle yanıt kendi elimizdedir, onun elimizde olduğunu sezdiğimiz için de soruyu sormayı unuturuz... Öyleyse, bir ev, bir masa, bir amfora gibi, çok bildik bir nesneyi ele aldığımı, bir süre, hiçbir zaman böyle nesneler görmemiş, tümüyle yabanıl bir insanmışım gibi davrandığımı düşün, pekâlâ bu nesnelerin insan yapımı olduklarından kuşku duyabilirim o zaman... Neye yarayabileceklerini, hatta birine bir yararları olup olmadığını bilmediğimden, hiç kimseden de bilgi almadığımdan, bu konularda usumu yatıştırmanın yolunu tasarlamam gerekirdi...

PHAIDROS

Peki, ne tasarladın?

SOKRATES

Doğanın ürettiğini insanların yaptığından ayırmanın yolunu ararken, bulurken, yitirip yeniden bulurken, bir süre, gözüm birkaç ışık arasında duralar durumda, aynı yerde kaldım; sonra, içinde düşünceler uzun süre dört bir yana atıldıktan sonra, en

sonunda yönünü bulmuşa ve bedeni için de belirli bir devinimde karar verip kesin bir yürüyüş seçerek tek bir düşünde karar kılmışa benzeyen biri gibi, çok hızlı adımlarla karanın içlerine doğru yürümeye başladım...

PHAIDROS

Bunu sezinliyorum. Dünyanın en soyut düşünü bile olsa, birdenbire geliveren, insana kanatlar veren, nereye olursa olsun alıp götüren düşüne her zaman hayran olmuşumdur. İnsan durur, sonra gene ileriye atılır, düşünmek budur işte!

SOKRATES

Ve, nerdeyse koşarken, şöyle düşünüyordum: yapraklarla yüklü bir ağaç doğanın bir ürünüdür. Bir yapıdır, bölümleri de yapraklar, dallar, gövde ve köklerdir. Bu bölümlerden herbirinin bende belirli bir karmaşıklık düşünü uyandırdığını varsayıyorum. Şimdi bu ağacın bütününün bölümlerinin herhangi birinden daha karmaşık olduğunu söylüyorum.

PHAIDROS

Orası açık.

SOKRATES

Ben böyle düşünmekten çok uzağım. Ama topu topu on sekiz yaşımdaydım, benim için her şey kesindi! - Neyse, şu ve şu bölümleri kapsayan ağaç, bütün değişik karmaşıklıkları da kapsar ve yüklenir; bir hayvan için de durum aynıdır, bütünün karmaşıklığı, bir bakıma, birer bölüm olarak, değişik bölümlerin karmaşıklıklarını da kapsadığına göre, hayvanın tüm bedeni ayaktan ya da baştan daha karmaşıktır.

PHAIDROS

Gerçek şu ki, sevgili Sokrates, ağaç bir yaprağın bölümü ya da bir kökün ikincil öğesi olarak düşünülemez; bir at da organ olarak ya da butunun bölümü olarak tasarlanamaz...

SOKRATES

Ben de bundan bütün bu varlıklarda bütünün basamağının ayrıntıların basamağından ister istemez daha yüksek olduğu sonucunu çıkardım hemen; daha doğrusu ona eşit ya da ondan daha yüksek olduğu, hiçbir zaman ondan aşağı olmayacağı sonucunu.

PHAIDROS

Düşüncen oldukça açık görünüyor bana; ama bu basamağı açıklıkla tasarlamak zor.

SOKRATES

Kaç kez söyledim sana, on sekiz yaşımdaydım! Elimden geldiğince, düzenin ve bölümlerin dağılımının ve bir varlık oluşturmak için bir araya gelmiş öğelerin basamağını düşünüyordum... Ama sözünü ettiğim bütün bu varlıklar doğanın ürettiği varlıklardır. Gelişirler, öyle bir gelişirler ki, oluştukları madde, büründükleri biçim, içerdikleri işlevler, yerler ve mevsimlerle bağdaşma yolları birbirlerine görünmez biçimde gizli bağlarla bağlanır; belki de "doğa üretmiş" sözcüklerinin anlamı budur.
Ancak insanın yapıtları olan nesnelere gelince, durum bambaşkadır. Yapıları bir ... düzensizliktir!

PHAIDROS

Nasıl olur?

SOKRATES

Düşündüğün zaman, gizliden gizliye bir şeyin düzenini bozduğunu sezmez misin; uyuduğun zaman da olabildiğince düzene girmesine olanak verdiğini sezmez misin?

PHAIDROS

Bilemiyorum...

SOKRATES

Zararı yok! Düşüncemi sürdürüyorum. Bir şey üreten ya da kuran bir adam edimlerinde değiştirdiği tözün "tüm" niteliklerine aldırmaz, ancak birkaçını göz önüne alır. Amacımız için yeterli mi, değil mi, bizim için önemli olan budur. Söylevci için yeterli olan, dilin etkileridir. Mantıkçı için yeterli olan, bağıntıları ve sonucudur; ve biri kesinliği önemsemez, ötekiyse süsleri. Maddesel düzende de böyle: bir tekerlek, bir kapı, bir tekne şu sağlamlığı, şu ağırlığı, şu ayarlama kolaylıklarını gerektirir; kestane ağacı, ya da karaağaç, ya da meşe buna eşit biçimde (ya da aşağı yukarı eşit biçimde) uygunsa, araba yapımcısı ya da marangoz nerdeyse hiç ayrım yapmadan, yalnızca masrafa bakarak kullanacaktır bunları. Ama, bu yıl elma üretmek limon üretmekten daha ucuza gelse bile, hiçbir zaman limon ağaçlarının elma ürettiğini göremezsin.

İnan bana, insan soyutlayarak üretir; yararlandığı niteliklerin büyük bir bölümünü bilmez ya da unutur, yalnızca açık ve belirgin koşullara bağlanır, bunların gerekleri de çoğu kez bir tek maddeyle değil, aynı zamanda birkaç tür maddeyle karşılanır. Hiç ayrım yapmadan altın, cam, boynuz ya da somaki içinden süt, ya da şarap, ya da su, ya da Gol birası içer; elindeki kap ister geniş, ister uzun, ister yaprak, ister çiçek biçiminde, ister kıvrık ayaklı olsun, insan neredeyse yalnızca içtiğine bakar. Bu kupayı yapan kişinin kendisi de tözünü, biçimini ve işlevini ancak kaba bir biçimde bağdaştırabilmiştir. Öyle ya, bu üç şeyin içten bağımlılığı ve derin bağlantısı ancak doğalaştıran doğanın kendisinin ürünü olabilir. Yapımcı, onu öykünmek istediği düşüne, öngördüğü kullanıma uydurmak için maddeye uyguladığı güç nedeniyle, bir düzeni bozmadan ya da karıştırmadan yapamaz işini. Böylece ister istemez bütünü her zaman için bölümlerine göre bir basamak daha aşağı olan nesneler üretmek durumundadır. Bir masa yapacak olursa, bu eşyanın parçalarının bir araya getirilmesi, karmaşıklıkta kerestenin damarlarının dokusundan çok daha geride kalan bir düzenlemedir; büyük bir ağacın başka bağıntılar içinde oluşup gelişmiş parçalarını yabancı bir düzene göre, kabaca birbirine yaklaştırmakla kalır.

PHAIDROS

Bu düzensizliğin şaşırtıcı bir örneği geliyor usuma.

SOKRATES

Peki, hangisi?

PHAIDROS

Stratejicinin sanatının düzeni; takımlarında göreve hazırlandıkları, sırada, bireylere benimsetilen o öylesine hayranlık verici düzen. Gençliği askerlikte ve eylemde birliğe alıştıran sıralanmalara, sık ya da aralıklı dizilmelere adanan günleri anımsar mısın, sevgili Sokrates?

SOKRATES

Herkules aşkına! Ben de asker oldum, hem de iyi bir askerdim.

PHAIDROS

İyi ya, tozlu ovalarda oluşturduğumuz o uzun sıralar, o geniş ve güçlü nizamlı alaylar, o silahlı dörtgenler, bu betilerin her biri dünyanın en karmaşık nesnesi, yani insan olmakla birlikte, çok

yalın birer beti değil miydi? Dahası, bu insanlar arasında, Sokrates'ler ve Phidias'lar, Perikles'ler ve Zenon'lar vardı, insanların alışılmış karmaşıklığına, bir de kafalarındaki olası evrenlerin bütün karmaşıklığı ekleniyordu!

SOKRATES

Örneğin oldukça güzel. Zengin ve kalabalık ruhuma bu bir ordunun basit birimi ve seçilmez parçası olma işlevini benimsetebilmek için bazı bazı mantığımı yardıma çağırmak zorunda kaldığımı anımsıyorum. Görüyorsun, düzen ile düzensizlik, uygun biçimde kullanılınca, nice şeyleri açıklar, en azından birbirine yaklaştırır.

PHAIDROS

Görüyorum ki, deniz kıyısında bulduğun, ama senden başka hiç kimsenin hiç mi hiç dikkat etmeyeceği şu nesneyle devinime getirilince, delikanlı dehan nerdeyse hemen o anda çok önemli ve çok basit bir farklılık düşüncesine yükselmiş. Ufacık bir olaydan insan yaratımlarının iki tür düzenin çekişmesine indirgendiği, bunlardan birinin doğal ve verilmiş olduğu, insanların gereksinim ve isteklerinin edimi olan ötekinin etkisine uğradığı ve onun dayanağı olduğu düşüncesini çıkarmışsın.

SOKRATES

Buna inandım. İnsanın bütün doğaya değil, yalnızca bir bölümüne gereksinimi vardır. Filozof daha geniş bir düşüne ulaşan ve her şeye gereksinimi olmasını isteyen kişidir. Ama yalnızca yaşamak isteyen kişinin "özünde" ne demire gereksinimi vardır, ne tunca; ancak şu katılığa ya da şu telleşirliğe gereksinim duyar. Bunları bulundukları yerde, yani kendisini ilgilendirmeyen nitelikler de taşıyan bir madende aramak zorundadır... Yalnızca amacına bakar. Bir çiviyi çakmak istiyorsa, bir taşla, ya da demir, ya da bronz bir çekiçle, hatta çok sert ağaçtan yapılmış bir çekiçle vurur; hafif hafif vurarak, ya da tek ve sert bir vuruşla, bazı bazı da bastırarak gömer onu; biçimin ne önemi vardır? Sonuç aynıdır, çivi çakılmıştır. Ama bu eylemin gelişimini izleyişine bakılmaz da bütün durumlar göz önüne alınırsa, bu işlemler tümüyle farklı, olgular birbirleriyle karşılaştırılmaz görünür.

PHAIDROS

Kurmakla bilmek arasında nasıl duralayabildiğini şimdi anlıyorum.

SOKRATES

İnsan mı, yoksa ruh mu olacağız, seçmemiz gerekir. İnsan ancak bilmeyebildiği, kendine özgü tuhaflığını oluşturan ve gerektiğinden biraz daha fazla olan bu bilginin bir bölümüyle yetinebildiği için eylemler gerçekleştirebilir!

PHAIDROS

Ama bizi birer insan yapan da bu küçük fazlalıktır!

SOKRATES

İnsan mı?... Köpekler yıldızları görmez mi sanırsın? Yıldızlar köpekleri hiç ilgilendirmez. Gözlerinin yersel nesneleri görmesi yeterdi; ama yüzde yüz salt yararlılığa göre yaratılmamışlardır, göksel nesneleri ve gecenin görkemli düzenini de görürler.

PHAIDROS

Gözlerini aya dikerek bıkıp usanmadan havlar dururlar!

SOKRATES

İnsanlar da, binlerce biçimde, şu sonsuz uzamların kendilerini ürperten durasız sessizliğini doldurmaya ya da bozmaya çalışmazlar mı?

PHAIDROS

Sen de yaşamını buna harcadın!... Ama ben, bir kabuk parçası üzerinde fazla düşündüğü için öldürdüğün şu içindeki mimarın acısını bir türlü unutamıyorum! Sokrates, derinliğin ve başdöndürücü inceliklerinle en ünlü kurucularımızı geride bırakırdın sen. Ne Iktinos, ne Megara'lı Eupalinos, ne Gnos'lu Kersiphron, ne Korintos'lu Spinthanos, Atinalı Sokrates'le hiçbiri boy ölçüşemezdi.

SOKRATES

Phaidros, çok rica ederim!... Şimdi varlığımızı oluşturan ince madde gülmemize elvermiyor. Gülmem gerektiğini duyuyorum, ama gülemiyorum... Kes artık!

PHAIDROS

Ama, şaka bir yana, mimar olsan ne yapardın, Sokrates?

SOKRATES

Ne bileyim?... Düşüncelerimi aşağı yukarı nasıl yönlendirirdim,

onu görüyorum yalnız.

PHAIDROS

Hiç olmazsa yapmadığın yapının eşiğine dek götür onları.

SOKRATES

Az önce girişiğim şu bir tür düş uslamlamasını sürdürmem yeter.

Bütün görünür şeylerin üç oluşum ya da üretim biçiminden kaynaklandığını söylemiştik, ya da aşağı yukarı söylemiştik... Bu üç biçim de birbirine karışır, iç içe girer... Kimileri, bir kayanın kalıntılarında, ya da şurda burda bitmiş bitkilerle dolu, seçilmemiş bir görünümde görüldüğü gibi, öncelikle rastlantıyı ortaya çıkarır. Başkaları, -örneğin bitkinin kendisi, ya da hayvan, ya da erguvan kırmızısı yüzeyleri gizemli bir biçimde bir araya gelmiş tuz parçası, gücül olarak yer alır göründükleri bir süre içinde, kesin ve kör bir süredeş gelişmeyi düşündürtür. Sanki olacak şeyler oldukları şeyi bekler; bunun için de çevredeki başka şeylerle uyum içinde çoğalırlar... Son olarak, insanların yapıtları vardır, bu yapıtlar, bir bakıma, bu doğanın ve bu rastlantının içinden geçerler; onları kullanır, ama, az önce söylediğimiz şey uyarınca, aynı zamanda bozarlar onları, onlar da kendilerini bozar.

Ancak ne ağaç kendi dallarını ve yapraklarını kurar; ne horoz gagasını ve tüylerini. Ama ağaç ve bütün bölümleri, horoz ve bütün bölümleri ilkelerin kendilerince, kurmadan ayrılmadan kurulmuştur. Yapanla yapılmış olan birbirinden ayrılamaz; bütün canlı cisimler, ya da kristaller gibi nerdeyse canlı cisimler için de böyledir. Edimler değildir onları doğuran; oluşumları hiçbir edim düzeniyle açıklanamaz, çünkü edimler daha baştan canlıları varsayar.

"Kendiliğinden" oldukları da söylenemez, - bu sözcük açıkça bir güçsüzlük açıklamasıdır...

Öte yandan, varolabilmeleri için, bu varlıkların çevresinde binlerce şey gerektiğini biliyoruz. Bütün şeylerin edimi, kendi başına, kendilerini yaratmakta yetersiz kalmakla birlikte, bütün şeylere bağlıdırlar.

İnsanın yaptığı nesnelere gelince, bunları bir düşüncenin edimlerine borçluyuz.

İlkeler yapıdan ayrılmıştır, sanki bir yabancı tiran bunları maddeye zorla, edimler aracılığıyla benimsetir. Doğa, çalışması içinde, ayrıntıları bütünden ayırmaz; ama, denemeye girişmeden,

geri dönmeden, örnekçeye başvurmadan, özel bir amaç gütmeden, eksiksiz biçimde, kendi kendine bağlanarak, aynı anda dört bir yandan bastırır; tasarıyı gerçekleşiminden ayırmaz; dolaysız biçimde, engellere aldırmadan ilerlemez hiçbir zaman; onlarla birleşir, onları devinimine karıştırır, çevirir ya da kullanır; sanki saptığı yol, bu yola sapan nesne, bu yolu aşmaya harcanan süre, getirdiği zorluklar hep aynı tözdenmiş gibi. Bir adam kolunu sallarsa, bu kol devinisinden ayrılır, bu deviniyle kol arasında tümüyle olası bir bağıntı tasarlanır. Ama, doğa açısından, kolun bu devinisiyle kolun kendisi birbirinden ayrılamaz.

PHAIDROS

Onu kurmak ayrı ilkelerle yaratmak mı olur öyleyse?

SOKRATES

Evet, insan iki evrede yaratır, birinci evre salt olasının alanında, bütün nesnelere öykünebilecek ve onları sonsuzcasına düzenleyebilecek çok ince bir tözün bağrında geçer. Öteki evre doğanın evresidir. Bir bakımdan, birincisini de içinde bulundurur, bir başka bakımdan, onun içindedir. Edimlerimizse her ikisine de girer. Tasarı edimden kesinlikle ayrıdır, edim de sonuçtan.

PHAIDROS

Ama ayrılık nasıl tasarlanabilir, ilkeler nasıl bulunur?

SOKRATES

Söylediğim kadar belirli değildirler her zaman. Öte yandan, bütün insanlar bunları eşit biçimde seçemez. Ama çok basit ve çok ilkel bir düşünce bunu kafamızda canlandırmamıza yeter. İnsan Bütün'de üç büyük şey ayırdeder: onda bedenini bulur, onda ruhunu bulur; bir de dünyanın gerisi vardır. Bu nesneler arasında sonu gelmez bir alışveriş vardır, hatta kimi zaman da bir karışım gerçekleşir; ama belli bir süre geçip de bu üç şeyin açıklıkla birbirinden seçilmemesi olanaksızdır. Sanki karışımları sürekli değildir, sanki bu bölünme her an, zorunlu olarak gerçekleşmek durumundadır.

PHAIDROS

Uyuyan insan bazı bazı bacağını bir taş, duruşunu da bir devinim sanır. İçindeki isteği bir ışık, kanının gürültüsünü gizemli bir ses sanır; bir sineğin yüzüne dokunmasıyla kapıldığı duygu,

arkasına düşen tüyler ürpertici bir yüz gibi görünür ona... Ama bütün bunlar hep böyle sürüp gitmez. Geçmişi bedeninden uzaklara atıp ruhuna bırakarak uyanır; bütün nesneleri yeniden böler ve kendini ilkelerine göre yeniden kurar.

SOKRATES

Demek ki insanın yaratımlarının ya bedeni (*yararlılık* adı verilen ilkedir bu), ya ruhu için (bu da *güzellik* adı altında aradığı şeydir) gerçekleştiğini düşünmek mantığa uygun bir şey. Ama, öte yandan, kuran ya da yaratan kişi yaptığını sürekli olarak dağıtmaya, bozmaya, devirmeye yönelen dünyayla ve doğanın devinimiyle uğraşmak zorunda olduğundan, yapıtlarına iletmeye çalıştığı ve yokolma yazgılarına karşı göstermelerini istediği direnci dile getiren, üçüncü bir ilkenin varlığını benimsemesi gerekir. Öyleyse sağlamlığı ya da sürekliliği arar.

PHAIDROS

İşte eksiksiz bir yapıtın büyük özellikleri.

SOKRATES

Yalnız *mimarlık* kesinlikle ister bunları, hem de en yüksek noktaya götürür.

PHAIDROS

Ben mimarlığı sanatların en bütüncülü olarak görüyorum!

SOKRATES

Böylece, beden bizi yararlı, ya da yalnızca rahat olanı arzulamaya zorlar; ruhsa bizden güzeli ister; ama geri kalan şeyler, dünyanın yasaları ve rastlantıları, bizi her yapıtta sağlamlık sorununu da göz önüne almak zorunda bırakır.

PHAIDROS

Ama, sen ne denli açık bir biçimde yansıtırsan yansıt, bu ilkeler gerçekte her zaman karışık durumda değil midir? Bazı bazı doğruluktan bir güzellik izlenimi doğuyormuş, bir nesnenin yerine getirmesi gereken işlevle nerdeyse mucizemsi bir uygunluk göstermesi bir tür haz yaratıyormuş gibi gelmiştir bana. Bu yeteneğin kusursuzluğunun ruhlarımızda güzel ile zorunlu arasında bir akrabalık bulunduğu duygusunu yarattığı; sonucun kolaylığının, ya da yalınlığının, sorunun karışıklığıyla karşılaştırılınca, bizde anlaşılmaz bir coşku uyandırdığı olur. Beklenme-

dik incelik bizi sarhoş eder. Bu mutlu yapımlarda hiçbir şey, hiçbir şey yalnızca yararlıyı canlandırmaz: sağlanacak etkinin gereklerinden doğmamış hiçbir şeyi alıkoymaz yapımlar; ama böylesine arı bir çıkarım için nerdeyse bir tanrı gerektiği sezilir. Şaşılacak ölçüde açık, kuru kemikler gibi belirgin, hayranlık verici araçlar vardır; onlar gibi, edimler ve güçler dışında hiçbir şey beklemeyen araçlar.

SOKRATES

Kendiliklerinden oluşmuşlardır, bir bakıma; yüzyıllardır süregelen kullanım ister istemez en iyi biçimi bulmuştur. Sayısız uygulama günün birinde ülküsele ulaşır ve orada durur. Binlerce insanın binlerce denemesi ağır ağır en tutumlu ve en kesin betiye yönelir: bu betiye ulaşıldıktan sonra, herkes ona öykünür artık; bu yanıtların milyonlarcası sayısız eski arayışlara karşılık verir ve onları tümüyle kaplar. Yalnızca arabacı ya da kuyumcunun gereçlerinde görülmez bu durum, ozanların değişken sanatında bile görülür... Hatta, kim bilir, Phaidros, insanların Tanrı'yı arama çabaları, denenen dinsel uygulayımlar, dualar, en etkinlerini bulma yolunda gösterilen inatçı istem... Kimbilir, belki de ölümlüler en sonunda Tanrı'nınkine olmasa da kendi doğalarına tam olarak uyan değişmez bir kesinlik, -ya da belirsizlik- bulacaklardır.

'HAIDROS

Bir de öylesine kısa (kimileri tek sözcükten oluşur); ama öylesine dolu, şaşmaz güçlülüklerinde her şeyi öylesine derin bir biçimde yanıtlayan söylemler vardır ki, yıllarca sürmüş iç tartışmaları ve gizli elemeyi yoğunlaştırır gibi görünürler; en yüce edimler gibi bölünmez ve belirleyicidirler. İnsanlar uzun zaman bu birkaç sözle yaşayacaktır!... Ya geometriciler? Onlarda bu güçlü güzellik türüne ilişkin benzersiz bir arayış ve eşsiz örnekler yok mudur dersin?

OKRATES

Ama onların en değerli şeyleridir bu! - Ardına düştükleri her özel amaca en genel gerçekleri birbirine yaklaştırarak yönelirler; başlangıçta bunları hiçbir artdüşünce gütmeden bir araya getirip birleştirir görünürler. Amaçlarını gizler, gerçek ereklerini saklarlar. Nereye gelmek istedikleri anlaşılmaz başlangıçta... Bu çizgiyi neden çekerler? Bu önermeyi bize neden anımsatırlar?... Neden şunu değil de bunu yaparlar? -Tartışılan sorun söz ko-

nusu değildir artık. Sanki onu unutmuşlar, eytişimsel uzaklıklarda yollarını şaşırmışlardır... Ama, birden, basit bir gözlemde bulunurlar. Kuş bulutlardan düşmüştür, av ayaklarının dibindedir; biz hâlâ ne yapmak istediklerini anlamaya çalışırken, onlar bize gülümseyerek bakmaktadır.

PHAIDROS

Horgörüyle.

SOKRATES

Bu sanatçıların alçak gönüllü olmaları için hiçbir neden yoktur. Zorunlulukla yapıtıyı ayrılmaz biçimde birbirine karıştırmanın yolunu bulmuşlardır. Usun hokkabazlıkları diyebileceğimiz oyunlar ve sihirler bulmuşlardır. En büyük kesinlikten en büyük özgürlük doğar. Gizlerine gelince, yeterince bilinir. Bütün sanatçıların ulaşmaya çabaladığı doğanın yerine az çok kendisinden çıkarılmış, ama bütün biçimleri ve bütün varlıkları en sonunda usun edimlerinden, iyice belirlenen ve adlarıyla saklanan edimlerden başka bir şey olmayan bir doğa getirirler. Bu temel tutumla, kendi içlerinde kusursuz dünyalar kurarlar, bu dünyalar bazı bazı tasarlanmaz olacak ölçüde bizimkinden uzaklaşır; bazı bazı da gerçekle bir ölçüde birleşinceye dek yaklaşır bizimkine.

PHAIDROS

Ve en aşırı kurgunun bazı bazı kılgıya silahlar verdiği olur...

SOKRATES

Güçlerinin enginliği sana sözünü ettiğim kurma biçiminin utkusunun ta kendisidir.

PHAIDROS

Ayrı ilkelerle kurma biçiminin mi?

SOKRATES

Ayrı ilkelerle kurma biçiminin.

PHAIDROS

Bu kurgusal nesnelerde bu ilkeleri ve bu ayrılığı anlıyorum; ama gerçek de bu ayırmalara aynı rahatlıkla uyar mı?

SOKRATES

O denli kolay uymaz. Duyulabilir olan her şey, bir bakıma, birkaç biçimde var olur. Gerçek olan her şey sonsuz gelişmeler içerir, binlerce işlev gerçekleştirir; bir düşüncenin ediminin kucaklayabileceğinden çok daha fazla özellik ve sonuç götürür yanında. Ama, kimi durumlarda, ve bir süre için, insan bu öylesine kalabalık gerçeği dize getirir ve bir ölçüde ona baskın çıkar.

PHAIDROS

Pire'de de aynı şeyleri işitmiştim. Çok ölçüsüz bir ağız bunlardan çok da farklı olmayan sözler ediyordu. Dobra dobra doğayla oyun oynamak ve, duruma göre, doğayı zorlamak için, ona öykünmek, onu kendi kendisiyle karşı karşıya getirmek, onu kendi gizemine karşı çevirecek gizlerini çalmak gerektiğini söylüyordu.

SOKRATES

Demek bir yığın Eupalinos tanıdın.

PHAIDROS

Doğal olarak uzman kişileri merak ederim. Düşünleriyle edimleri birbirlerini sorgulayıp açıklıkla yanıtlayan kişileri tutkuyla ararım. Pire'li bilgem şaşılacak ölçüde çok yönlü bir Fenikeli'ydi. Önce, Sicilya'da köle olmuştu. Köleyken, anlaşılmaz bir biçimde bir teknenin patronu olmuş, denizcilikten de kalafatçı ustalığına geçmişti. Teknelerden bıkıp eski tekneleri bırakarak yenilerine yönelmiş, gemi yapımcısı olmuştu. Karısı tersanesinden birkaç adım ötede bir meyhane işletirdi. Onun gibi elinden çok şey gelen, onun gibi dolap çevirme ustası, onun gibi kendisini ilgilendirmeyen her şeye karşı meraklı, onun gibi ilgilendiği şeylerden yararlanmakta becerikli ölümlü görmedim... Her işi yalnızca uygulama ve yöntem açısından ele alırdı. Günah ve erdem bile onun için özel zamanları ve incelikleri olan ve durumlara göre uygulanan şeylerdi. "Kimi zaman aykırı yele bırakırsın gemiyi, kimi zaman kıyıdan fazla uzaklaşmazsın. Önemli olan yolculuğu adam gibi sürdürmektir!" derdi.

Sanırım, deniz yaşamında birkaç insanı kurtarmış, birkaç insanı da genelevlerle çıkan sorunlar nedeniyle ya da korsanlar arasındaki uzun pazarlıklar sırasında öldürmüştü. Ama ne yaptıysa çok iyi yapmıştı!

SOKRATES

Korkarım ki, gölgesi Ixion'un oradadır [5].

PHAIDROS

Adaam! Yakayı sıyırmış olmalı... Hiçbir zaman ne yapacağını şaşırmadı o. "Sıkı dur! Sıkı dur!" diye yinelerdi hep... Ne yaman adamdı!... Hiçbir zaman ne bir üzüntü, ne bir serzeniş, ne bir pişmanlık, ne bir dilek... Yalnız edim, bir de hazır para!

SOKRATES

Bu alçağın çözümlememizde işi ne?

PHAIDROS

Göreceksin, nasıl destek sağlayacak bize! Eşsiz Sokrates, şunu bil ki, gelmiş geçmiş kafataslarının en duyarlı ve en derin kulakları bu adamdaydı. Bu karışık labirentlere giren her şey, şaşılacak ölçüde obur bir canavara yem oluyordu. Bu zorlu kabuğun ardında saklanan hayvan bütün açık nesnelerle semiriyordu. Kimbilir kaç dil, kaç yöntem yutmuştu! Kaç değişik bilgeliği bir seçme töze dönüştürmüştü! Öyle çok beyin emmişti ki! Binlerce tükenmiş ruhun kalıntıları ve boş kabuklarıyla çevrili olarak düşünürüm ben onu!

SOKRATES

Ama sen bana bir ahtapot çiziyorsun!

PHAIDROS

Ama dolu suları sorgulayan, seçen, suyun derinliğinde kamçılarını sallayarak sıçrayan, baş döndürücü bir biçimde işine geleni kapıp alan bir ahtapot kımıltısız bir süngerden yüz kez daha canlı bir canlı değil midir? Bir daha ayrılmamasıya Atina'nın bir kemeraltına yapışmış olan, çevresinde çalkalanan bütün görüşleri hiç çaba harcamadan emip geri veren ne çok süngер, hiç ayrım yapmadan Sokrates'le, Anaksagoras'la, Melitos'la, son konuşanla dolmuş ne çok ıslak söz süngeri tanıdık!... Süngerlerle alıkların bir ortak yanı vardır, Sokrates: yapışırlar!

Ama benim denizin oğluna, durup dinlenmeden insanları çağıran gümbürtülü orospunun çok meraklı çocuğuna gelince, kendi kendinin en iyi yanını benimseyip özümlemişti. Şaşırtıcı serüvenlerden, gerçekten mucize avlardan çıkmıştı; değişik iklimlerde sararmış, kararmış, tunçlaşmıştı; hemen hiçbir zaman karşılaşılmayan göktaşlarını gözleriyle gözlemledikten, en kur-

naz balıklarla oyun oynadıktan, en çetin satıcıları baştan çıkardıktan, en dinsizleri tavladıktan, şurda burda, birçok hırçın orospuyla alınacak, verilecek ücretleri tartıştıktan sonra, bu adam -inanır mısın?- tehlikeler içinden dönünce, aşağılık hazları bir yana bırakır, gidip bilgili insanlarla, bilge ve bilginlerle konuşurdu, onlara büyük saygı göstermeyi öğrenmişti.

SOKRATES
Nerede öğrenmişti peki?

PHAIDROS
Denizde. Burada, karadan uzakta yolunu yitirip de gemi bir evin çatısında bırakılmış bir köre döndüğü zaman, bu bilgelerden birinin eski bir öğüdünün senin için kurtuluşun göstergesi olduğu olur. Birdenbire karşına bir gezegen çıkıverirse, soğukkanlılığını yitirmemişsen, Pitagoras'ın bir sözü, Tales'ten anımsadığın bir kural ya da bir sayı, seni yeniden yaşama götürür.

SOKRATES
İyi de sen beni nereye götürüyorsun?

PHAIDROS
Fenikelinin kurduğu ahşap yapılara götürmek istiyordum seni. Her şeyden önce kişiyi çizmek gerekiyordu... Bir kez olsun onu görseydin, gözleri kırmızıyla çevrili, yakıcı denizin yenilmesi tehlikeli yeşil balıkla karşılaşılan bakır kırmızısı dipleri gibi!... Ama biz kılgıyla kuramın bağdaşımından söz ediyorduk, sevgili Sokrates. Sana yaşamının değişimlerinin, ona sattığı derslerin, bilgelerden aldıklarının kafasında ne ölçüde birleştiğini sezdirmek istiyordum. Bu gözüpek Fenikeli ruhunda deniz yolculuğu sorunu çevresinde dönüp dururdu. İçinde durmamacasına Okyanus'u dalgalandırırdı. Uzak yıldızlardan etkilenen, üstünde dalgalar ve saydam dağlar koşuşan bu kıyılarda belirsiz, derinliklerinde bilinmedik kalan değişken evrenin, bu yaşayan her şeyin kaynağı olan, ama ışıklar altında, beşik gibi sallanan bu ulaşılmaz mezarın karşısına insan ne çıkarabilir? - Hünerli cini daha hiç dalgaları sıyırmamış en iyi gemileri yapmak istemeye yöneltiyordu onu. Ve, benzerleri kullanılan örnekçelere öykünmekle yetinirken, kopyadan kopyaya, Iason'un çok eski gemisini olmasa da Odisseus'un kadırgasını yeniden kurmayı sürdürürken, o, Sidonlu Tridon, sanatının araştırılmamış bölümlerini derinleştirmeye hiç ara vermiyor, taşlaşmış düşün kitlelerini kı-

rarak, nesneleri kaynağından alarak...

SOKRATES

Sevgili Phaidros, çokları öyle kavramlar üzerinde uslamlamalara girişir ki, yalnızca "hazır" değildir bunlar, daha hiç kimsece de uygulanmamıştır. Hiç kimse sorumlu değildir bunlardan, bunun için de herkese zararları dokunur.

PHAIDROS

Ama o, inan bana, tümüyle kişisel bilgiler edinmişti.

SOKRATES

Evrensel olabilecek tek bilgiler bunlardır...

PHAIDROS

Yellerin ve suların doğasını, bu akışkanların devingenliğini ve direncini tutkuyla tasarlardı. Fırtınaların ve durgun havaların oluşumu, ılık akıntıların ve karanlık tuzlu su duvarları arasında anlaşılmaz biçimde arı akan şu karışkan ırmakların dolaşımını düşünürdü; meltemlerin heves ve pişmanlıkları, deniz diplerinin ve boğazların belirsizlikleri, hain haliçler üzerinde dururdu...

SOKRATES

Tanrı aşkına! Bu adam bütün bunlarla nasıl bir gemi yapardı?

PHAIDROS

Bir geminin, bir bakıma, deniz bilgisiyle yaratılması ve nerdeyse dalgaların kendisiyle biçimlendirilmesi gerektiğine inanırdı!... Ama bu bilgi, gerçekte, uslamlamalarımızda denizin yerini bir cisim üzerinde gerçekleştirdiği etkilere vermektir, - öyle ki, bizim için buna karşı çıkan başka etkileri bulmak söz konusu olmalı, artık hepsi de doğadan alınmış olan ve savaşmalarında yarar bulunmayan bir erkler dengesinden başka şeyle işimiz kalmamalıdır. Ama bu konuda erklerimiz biçim ve güçleri kullanmaya indirgenir. Tridon bana gemisini öteki kolu da bir su kitlesi taşıyan büyük bir terazinin koluna asılmış olarak tasarladığını söylerdi... -Ama bununla ne demek istiyordu, pek bilemiyorum... Ama çalkantılı deniz bu dengeyle yetinmez. Devinim işin içine girince her şey karışır. Böylece, gemi ister kıyıları izlesin, -isterse, başka biçimde, bir merkez çevresinde oynayıp dursun, teknesi aşağı yukarı aynı kalacak bir gövdenin biçiminin

ne olması gerektiğini araştırıyordu... Salının gizli özelliklerini kendisi için görünür kılan tuhaf betiler çizerdi; ama ben bunlarda gemiyle ilgili en ufak bir şey göremezdim.

Başka seferlerde, yürüyüş ve davranışları inceler, en hızlı balıkların kusursuzluğuna öykünebileceğine umut bağlayıp umut keserdi. Yüzeyde kolaylıkla yüzüp iki dalış arasında köpük içinde oynayanlar onu hepsinden çok ilgilendirirdi. Bir ozan uzluğuyla, sıçrayışları ve özgürlükleri ortasında öylesine uzun süre yaşadığı orkinoslardan ve domuzbalıklarından sözederdi. Silahlar gibi parlak, kocaman gövdelerinin, ilerlemelerine karşı çıkan su kitlesiyle yassılmış gibi görünen yüzlerinin, demir gibi sert, gene demir gibi kesici, ama kendi balık düşüncelerine duyarlı ve kafalarına esene göre, yazgılarına doğru yönelen kanatçık ve yüzgeçlerinin, bir de fırtınalar ortasındaki canlı becerilerinin şiirini söylerdi! Elverişli biçimlerinin önlerinde bulunan ve ilerlemek için arkalarına almaları gereken suları en kısa yoldan baştan kuyruğa aktarışlarını kendi içinde duyardı sanki... Ey Sokrates, hiçbir engel koşunu önlemiyorsa, koşunun tümden olanaksız olması hayranlık verici bir şeydir; giriştiğin bütün çabalar birbirini yok eder; eşit bir güçle öbür yana da itmedikçe, hiçbir yana itemezsin kendini. Öte yandan, zorunlu engel gerçekleştirildikten sonra, sana karşı işlemeye başlar; yorgunluklarını içer ve sana zaman içinde uzamı bırakır cimrice. İşte burada biçim seçimi sanatçının zor edimidir; çünkü ilerlemek için engelden kendine gerekeni almak, ama yalnızca devineni en az engelleyen şeyi almak biçimin işidir.

SOKRATES

Ama doğrudan domuzbalığı ya da orkinosu kopya edemez miyiz, doğrudan doğruya doğaya öykünemez miyiz?

PHAIDROS

Ben de safça inanıyordum buna. Tridon beni yanılgıdan kurtardı.

SOKRATES

Ama domuzbalığı bir tür gemi değil midir?

PHAIDROS

Her şey büyüklüğe göre değişir. Biçim büyümeyi öyle dümdüz izlemez; bunu ne gereçlerin sağlamlığı kaldırabilir, ne de yönlendirme organları. Nesnenin bir niteliği aritmetik mantığa göre

büyürse, ötekiler başka türlü büyür.

SOKRATES

Tridon iyi bir şey yaptı mı bari?

PHAIDROS

Deniz üstünde birkaç tansık. Hiç kuşkusuz, başka tansıklar da dipte, midyelerle zırhlanmış olarak, denizin kuruyacağı zamanı bekliyor.

Ama ilk yolculuğuna çıktığı akşam, kızlarının en arısının, uzun, ince Kardeşlik'in üzerinde açıldığını gördüm. Kıpkırmızı yanağı yoldan fırlayan bütün öpüşlere açıktı; dolu ve sert yelkenlerinin iyice gerilmiş üçgenleri kalçasını dalgaya yaslıyordu.

SOKRATES

Ey Yaşam... Bana da Delos'tan zorlukla dönerken, küreklerle sürüklenen, rahiplerle dolu geminin kara ve gevşek yelkenleri düşmüştü...

PHAIDROS

Güzel yaşamını yeniden yaşamaya katlanamıyorsun!

SOKRATES

Phaidros, benim soluk Phaidros'um, Gölge'min kardeşi Gölge, iyice seziyorum ki, işleyecekleri bir töz bulunsaydı, çabaları tenden yoksun olmasaydı, üzüntülerimin sonu gelmezdi! Birden bastırıveriyorlar, ama arkaları gelmiyor hiç! Biçimleniyorlar, ama renklenmeleri olanaksız!... Bir bilge gölgesinden daha boş bir şey var mıdır?

PHAIDROS

Bilgenin kendisi.

SOKRATES

Evet, ne yazık! Bilgenin kendisi, arkasında bir konuşmacı kişiliğinden ve ölümsüzcesine bırakılmış, değişik sözlerden başka bir şey bırakmayan bir bilgenin... İnsanları en kuşkulu şeyler üzerinde kendilerinden çok daha fazlasını bildiğime inandırmaktan başka ne yaptım? -İnandırmanın giziyse, güneşi karartacak, doğanın uyumunu bozacak ölçüde iyi yönlendirilmiş, öylesine adaletsizlikle donanmış, öylesine dostluklarla kuşatılmış bir ölümdür. Onu bir tür başyapıt yapmaktan daha korkunç ne

vardır?... Bu ölümsüz can çekişmelere karşı yaşam kendini savunamaz. Zavallı! Yenilmez bir biçimde, en güzel tragedyanın son dizenin son sözcüğünden sonra başladığına inanır!... İnsanın en derin bakışları boşluğa yönelir. Her Şey'in ötesine çevrilir.

Ne yazık! Ne yazık! Söylenlerden de, esinli sözlerden de çok daha yalancı bir gerçek ve bir içtenlik kullandım. Uydurduğumu öğretiyordum... Kandırılmış ruhları gebe bırakıyor, çocuklarını ustaca doğurtuyordum.

PHAIDROS

Hepimize karşı çok katısın.

SOKRATES

Beni dinlemeseydiniz, gururum düşüncelerinizi egemenliği altına almanın başka bir yolunu bulurdu... Yapılar kurardım, şarkılar söylerdim... Ey yaşamımın düşünceli yitiği! Hangi sanatçıyı öldürdüm!... Neleri hor gördüm, ama neler doğurdum!... Kendime karşı tinsel Cehennemimin Yargıcı olduğumu duyuyorum! İşte ünlü sözlerimin kolaylığı hep ardımdan gelip beni kederlendirirken, Eumenides için gerçekleşmemiş eylemlerimi, doğmamış yapıtlarımı canlandırıyorum, -bu haykıran yokluklar belirsiz ve korkunç birer suç; kurbanları ölmez nesneler olan birer kıya!...

PHAIDROS

Hiç üzülme... Bunları doğurmuş olsaydın, çok daha fazla özlerdin! Hiçbir şey kaçırılmış fırsatlar kadar güzel görünmez, hiçbir şey onlar kadar yakmaz içimizi! Ama yok olmalarına izin verdiysek, onları dünyanın akışını bulandırmadan kavrayamadığımız için izin vermedik mi?

SOKRATES

Bunu istiyorduk işte!... Hangi ruh biraz daha fazla kendisi olmak için dünyayı altüst etmekten çekinir? İyi bilirsin ki, kendimizle uyuşma hakkı dışında her şeye boyun eğeriz! -Kesinlikle isteriz ki, sayılmaz Gökler, kara, deniz, kentler, adamlar da, özellikle de kadınlar, sonra ruhları, güçleri, güzellikleri, hayvanlar ve bitkiler, -hatta bönce isteriz ki Tanrılar, - hepsi birlikte, ve her biri isteğimize uyan güzelliğine göre, ya da zayıflığımıza getirdiği gücüne göre- yalnızca bizim besinlerimiz, süslerimiz, tuz ve biberimiz, desteklerimiz, kaynaklarımız, ışıklarımız, kö-

lelerimiz, gömülerimiz, surlarımız ve hazlarımız olsun! Sanki bizim biricik alevimiz ve onun bu öylesine kısa olan salt süresi, canlandırdığı ve yuttuğu varlığa ilişkin bütün erginin ve bütün bilginin biricik ve bir kez belirmiş parıltısını salması için, olmuş, olmakta ve olacak olan her şeyi yakıp kül etmeye değermiş gibi!... Bütün nesnelerin ve Zaman'ın bütün zenginliğinin ağzımız için bir lokmadan başka bir şey olmadığına inanırız ve tersini düşünemeyiz.

PHAIDROS

Gözlerimi kamaştırıyor ve içimi sızlatıyorsun!

SOKRATES

Şimdi bakıyorum da neler yapabilirmişim, bilemezsin.

PHAIDROS

Ne yalan söylemeli, ortaya koyduğun bu umutsuzluk gölgesi, görüntünü paylaşamayan bu pişmanlık girişimleri beni de bir şaşkınlık hayaletine dönüştürüyor. Ötekiler söylediklerini işitselerdi!

SOKRATES

Beni anlamazlar mıydı dersin?

PHAIDROS

Burada hemen herkes geçmiş yaşamıyla övünüyor. En alçaklar bile yüz kızartıcı şanlarını sergiliyorlar. Hiç kimse yanıldığını kabul etmek istemiyor; sen, Sokrates, öylesine arı adı kıskanç hayaletlerde bile saygı uyandıran adam, böyle acıklı açılmalarda bulunup da onlardan acıma ve horgörü mü isteyeceksin?

SOKRATES

Sokrates olmayı sürdürmek olmaz mıydı böylesi?

PHAIDROS

Yeniden başlamaya kalkmamalı... İnsan iki kez başarılı olamaz.

SOKRATES

Bu denli katı olma.

PHAIDROS

Ne yalan söylemeli, sözlerin dostluğumu yaraladı biraz. Anlar-

sın ki, sen kendi kendini aşağılarsan, Sokrates'i küçük düşürürsen, Phaidros, kendini taparcasına ona adamış olan Phaidros budalalığın ve en kör basitliğin en uç noktasında görür kendini!

SOKRATES

Ne yazık ki, durumumuz bu! Ama ben bundan bir şey çıkarmaya çalışıyorum. Ölümün bize bıraktığı bu uçsuz bucaksız boş zamanı şimdi kendi kendimizi yargılamakta, yorulup bıkmak bilmeden, her şeyi yeniden ele alarak, düzelterek, olmuş olan olaylara başka yanıtlar bulmayı deneyerek, kısacası, yaşayanların yaşamları konusunda yaptıkları gibi, kendimizi yanılsamalarla yokluktan korumaya çalışarak hep yeni baştan yargılamakta kullanmamız gerektiğine inanmıyor musun?

PHAIDROS

Hiçliğin üstüne neyin resmini çizmek istiyorsun ki?

SOKRATES

Karşı-Sokrates'in.

PHAIDROS

Çok karşı-Sokrates'ler tasarlıyorum. Çok Sokrates karşıtları var.

SOKRATES

Öyleyse... kurucu Sokrates olsun.

PHAIDROS

Pekâlâ. Karşı-Phaidros onu dinliyor.

SOKRATES

Ey benim gibi durasız ölü, kusursuz dost, ey içtenlik elması, dinle öyleyse:

Korkarım ki, bütün yaşamım boyunca bulmaya çalıştığım bu Tanrı'yı yalnızca düşünceler içinde kovalamak; onu çok değişken, hem de çok bayağı haklılık ve haksızlık duygusunda aramak, en ince eytişimin isteğine boyun eğmeye zorlamak hiç de yararlı olmadı. Bu yoldan bulunmuş Tanrı sözden doğmuş sözden başka bir şey değildir ve gene söze döner. Çünkü kendi kendimize verdiğimiz yanıt hiçbir zaman sorunun kendisinden başka bir şey değildir; usun usa sorusu da yalnızca bönlüktür, bönlükten başka bir şey olamaz. Tam tersine, tanrısalın varlığını ve güçlerimizin yaşama bir yararı olmayan ve bizi sonsuzcası-

na aşan, tanımlanmaz bir nesnenin kovalanmasına adanmış görünen bu bölümünün en iyi kullanımını edimlerde ve edimlerin bağdaşımında bulmamız gerekir.

Öyleyse, evren bir edimin, bu edimin kendisi de bir Varlık'ın, bu Varlık'a özgü bir gereksinimin, bir düşüncenin, bir bilimin ve bir gücün sonucuysa, büyük ereğe yalnızca bir edimle ulaşabilir, bütün nesneleri yapmış olana öykünmeyi düşünebilirsin. Bu da en doğal biçimde kendini tam Tanrı'nın yerine koymaktır.

Ancak, bütün edimlerin en bütüncülü kurmaktır. Bir yapıt aşk ister, düşünü ister, en güzel düşüncene uymanı, ruhunla yasaları bulmanı ister, daha birçok şeyler ister, kendinde olduğunu usundan bile geçirmediğin bu şeyleri çok güzel bir biçimde çıkarır senden. Bu yapıt yaşamının en içten yanından gelir, gene de seninle karışmaz. Düşünce yetisi olsaydı, varlığını sezerdi, ama açıklıkla kurmayı, tasarlamayı hiçbir zaman başaramazdı. Onun için bir Tanrı olurdun...

Bu büyük kurma edimini ele alalım bakalım. Phaidros, Demiurgos, dünyayı kurmaya giriştiği zaman, önce Kaos'un karışıklığına el atmıştı. Bütün "biçimsiz" önündeydi. Bu dipsiz derinlikten eliyle alacağı, sonsuzcasına arılıktan uzak ve sonsuz sayıda tözden oluşmamış bir avuç madde yoktu.

Düzensizliği en küçük bölümlerine dek sızan bu kaosu oluşturan bu iğrenç kuru ve ıslak, katı ve yumuşak, ışık ve karanlık karışımına gözüpeklikle el attı. İçinde tek arı tanecik bulunmayan, bütün güçlerin birbirine karıştığı, öyle ki geçmiş ile gelecek, rastlantı ile töz, sürekli ile geçici, yakınlık ile uzaklık, devinim ile dinleniş, hafif ile ağırın bardakta suyla karışan şarap gibi birbiriyle kaynaştığı bu bulanık parıltılı çamuru çözdü. Bilginlerimiz her zaman kafalarını bu duruma yaklaştırmaya çalışır... Ama büyük Yapıcı tersine davranıyordu. Benzerliklere, saptayınca kendimizden geçtiğimiz şu gizli özdeşliklere düşmandı. Eşitsizliği düzenliyordu. Elini dünyanın hamuruna sokup atomlarını ayırdı. Sıcağı soğuktan, akşamı sabahtan ayırdı; nerdeyse bütün ateşi yeraltı oyuklarına bastırdı, ölümsüz Gök'ün kemer kovanları altında, şafağın çardaklarına buz salkımları astı. Onunla, uzam devinimden, gece gündüzden seçildi; ve her şeyi birbirinden ayırma taşkınlığı içinde, bitkilerden ayırdığı ilk hayvanları erkek ve dişilere böldü. Hatta en eski karışıklıkta en karma olanı -madde ile ruhu- birbirinden ayırdıktan sonra, dipsiz derinliğin ta dibine dek kaçınılmaz ve sessiz inişleri Zaman'ı doğuran ve ölçen şu gizemli kitleleri göğün en yüksek katının

en son noktasına, Tarih'in ulaşılmaz doruğuna yükseltti. Işıklar saçan denizleri ve arı suları çamurdan, dağları sulardan çıkarıp somuttan kalanları güzel adalar biçiminde dağıttı. Böyle yaptı her şeyleri, bir çamur kalıntısıyla da insanı yaptı.

Ama şimdi benim ortaya çıkardığım kurucu önünde kaos ve ana madde olarak başlangıçta Demiurgos'un kargaşadan çıkarmış olduğu dünya düzenini buluyor. Doğa oluşmuş, öğeler ayrılmış; ama birşeyler bu yapıtı bitmemiş saymasını, insanı daha özgül biçimde hoşnut etmesi için yeniden elden geçirilip yeniden devinime sokulması gerektiğini düşünmesini buyuruyor. Edimin kaynağı olarak, tam tanrının durmuş olduğu noktayı alıyor. "Başlangıçta, şimdi varolan vardı," diyor: Dağlar ve ormanlar; maden filizleri ve ocakları; kızıl kil, sarı kum, kireci verecek olan ak taş. İnsanların kaslı kolları ve manda ve öküzlerin büyük güçleri de vardı. Ama, öte yandan, akıllı tiranların ve tecim yoluyla zenginleştikçe zenginleşmiş yurttaşların kasaları ve ambarları vardı. Sonra tanrılarını oturtacak yer isteyen büyük rahipler vardı; sonra öyle güçlü krallar vardı ki, benzersiz bir mezardan başka isteyebilecekleri hiçbir şey kalmamıştı; sonra alınmaz surlar düşleyen cumhuriyetler; sonra oyunculara ve çalgıcı kadınlara hiç dayanamayan, hazinenin kasalarını boşaltmak pahasına, onlara en seslenceli tiyatroları yaptırmak için yanıp tutuşan yargıç krallar.

Evet, tanrıların evsiz, ruhların gösterisiz kalmaması gerekir. Mermer kitlelerinin ölümcül bir biçimde toprak içinde kalıp katı bir gece oluşturmaması gerekir; sedir ve servi ağaçlarının hoş kokulu kirişlere ve göz kamaştırıcı eşyalara dönüşebilecekken sonları yanmak ya da çürümek olmamalıdır. Hele zenginlerin altını kavanozlarda ve gömünün karanlıklarında tembel tembel ağır uykularına dalmamalıdır. Bu öylesine ağır maden, bir düş gücüyle birleşince, ruhun en etken erdemlerini kazanır. Onun kaygılı doğasını taşır. Özü kaçmaktır. Kendisi dönüşmeden, her şeye dönüşür. Taş kitlelerini kaldırır, dağları deler, ırmakların yolunu değiştirir, kalelerin ve kapalı yüreklerin kapılarını açar; insanları bağlar, kadınları mucizemsi bir çabuklukla giydirip soyar. Düşünceden sonra en soyut etkendir; ama, bütün gerçek nesnelerin birbirlerine değişinimlerini kışkırtıp desteklerken, ancak imgeler alıp verir, ancak imgeler sarar; kendisi bozulmaz kalır, bütün ellerden arı geçer.

Altınlar, kollar, tasarılar, değişik tözler, hepsi ortadadır, gene de hiçbir şey çıkmaz.

"İşte ben geldim," der kurucu, "ben edimim. Sizler maddesiniz,

güçsünüz, arzusunuz; ama birbirinizden ayrısınız. Bilinmedik bir hüner sizi yalıtlamış ve kendi olanaklarına göre hazırlamış. Demiurgos kendi amaçlarını izliyordu, yaratıklarını ilgilendirmeyen amaçlarını. Bunun karşılığı da gelmeli. Gerçekleştirerek eğlendiği ya da sıkıldığı bu ayırmadan doğacak kaygıları düşünmedi. Size yaşama olanağı verdi, birçok şeylerin tadını çıkarma olanağı verdi, ama canınızın isteyeceğini vermedi genellikle.

Ama ben ondan sonra geliyorum. Ben sizin istediğinizi tasarlayanım, sizden azıcık daha doğru tasarlayanım; gömülerinizi sizden biraz daha fazla tutarlılık ve biraz daha fazla dehayla eriteceğim; ve, hiç kuşkusuz, size çok pahalıya mal olacağım; ama sonunda herkes kazançlı çıkacak bundan. Bazı bazı yanılacağım, birkaç yıkıntı göreceğiz; ama başarılamamış bir yapıta bizi en güzele yaklaştıran bir basamak olarak bakabiliriz her zaman, bu da çok yararlı olur."

PHAIDROS

Ölü bir mimar olduğun için onları çok mutlu sayıyorum!

SOKRATES

Susmalı mıyım, Phaidros? - Öyleyse salt Sokrates biçeminde ne tapınaklar, ne tiyatrolar tasarladığımı hiçbir zaman bilemeyeceksin!... Sana yapıtımı nasıl geliştireceğimi düşündürtecektim. Önce bütün soruları ortaya serer ve boşluğu kalmamış bir yöntem geliştirirdim. Nerede? - Ne için? - Kim için? - Hangi amaçla? - Ne büyüklükte? - Ve ruhumu gittikçe daha çok kandırarak, bir taş ocağını ve bir ormanı yapıya, görkemli dengelere dönüştürme işlemini en yüksek noktasında belirlerdim!... Ve taslağımı ücretimi ödeyen insanların amacına göre hazırlar, seçimimi yerleri, ışıkları, gölgeleri ve yelleri göz önüne alarak, büyüklüğüne, konumuna, giriş yollarına, ayrıntı ve ilintilerine, yeraltının derin doğasına göre yapardım...

Sonra, ham maddelerden, parlak kırmızı soyun yaşamına ve sevincine yüzde yüz uygun düşen nesnelerimi oluşturacaktım... Beden için çok değerli, ruh için çok hoş, Zaman'ın kendisinin de ancak yüzyıllar içinde indirgeyebileceği öylesine sert ve öylesine sindirilmesi zor bulacağı nesnelerimi; sonra ikinci bir güzellikle donatmış olacaktım onları: Üzerlerinde hoş bir yaldız, kutsal bir görkem, ve çevrelerinde sürenin getirdiği yeni karşılaştırmaların ve gizli sevginin büyüsü... Ama bundan fazla hiçbir şey bilemeyeceksin. Ancak eski Sokrates'i, ve alışılmış gölgeni tasarlayabilirsin...

PHAIDROS
Sadık, Sokrates, sadık.

SOKRATES
Öyleyse, beni izlemen gerekir; ben değişince de değişmen!

PHAIDROS
Ama seni ölümsüzleştiren bütün bu sözleri sonrasızlıkta geçersiz mi kılacaksın?

SOKRATES
Orada, ölümsüz, - ölümlülere göre ölümsüz!... - Ama burada... Ama burası diye bir şey yok ve bütün bu söylediklerimiz tamunun sessizliğinin doğal bir oyunu da olabilir, öteki dünyanın bizi birer kukla gibi gören herhangi bir söz ustasının düşlemi de!

PHAIDROS
Ölümsüzlük de kesinlikte bu işte.

RUH VE DANS

ERIKSIMAKOS

Ey Sokrates, ölüyorum!... Ruh ver bana! Düşün içir!... Keskin bilmecelerini tut burnuma!... Bu acımasız yemek düşünülebilecek her türlü isteği ve inanılabilecek her türlü susuzluğu aşıyor!... İyi şeylere ulaşıp da bir sindirimin kalıtçısı olmak ne biçim bir durum!... Ruhum kendi kendisiyle çarpışan maddenin düşünden başka bir şey değil artık!... Ey güzel ve fazlasıyla güzel şeyler, geçin diyorum sizlere!... Ne yazık! Dünyada en iyi olanın eline düştüğümüz günün sonundan beri, bu korkunç en iyi, süreyle çoğaldıkça çoğalarak, dayanılmaz bir varlığa katlanmak zorunda bırakıyor bizi... Sonunda, kuru, ağırbaşlı ve tümüyle tinsel nesnelere yönelik bir istek beni öldürüyor!... İzin ver de gelip seninle Phaidros'un yanına oturayım; bırak da, sırtımı bilinçle bu hep yeniden doğan etlere ve bu tükenmez kavanozlara dönüp ruhumun son kadehini sözlerinize uzatayım. Ne diyordunuz?

PHAIDROS

Hiç, şimdilik. Benzerlerimizin yiyip içişlerine bakıyorduk...

ERIKSIMAKOS

Ama Sokrates birşeyler üzerinde düşünmeyi bırakmamıştı ya?.. Hiç kendi kendisiyle baş başa, ruhuna dek sessiz kalabilir mi o! Bu şölenin karanlık kıyılarında iblisine sevecenlikle gülümsüyordu. Dudakların neler mırıldanıyor, sevgili Sokrates?

SOKRATES

Bana şöyle diyorlar usulca: Yemek yiyen insan insanların en doğrusudur...

ERIKSIMAKOS

Daha baştan bilmece işte ve onu kışkırtmaya yönelik **ruh iştahı**...

OKRATES

Yemek yiyen insan sevinçlerini ve acılarını besler, diyorlar. Eriyip içine dağıldığını duyduğu her lokma, ayrımsız biçimde, kusurları gibi erdemlerine de yeni güçler getirecektir. Umutlarını semirttiği gibi sıkıntılarını da besler; ve bir yerlerde tutkularla mantıklar arasında bölünür. Kin gibi aşk da gereksinim duyar ona; sevincimle üzüntüm, belleğimle tasarılarım, lokmanın aynı tözünü kardeşçe paylaşır. Sen ne düşünüyorsun, Akumenes'in oğlu?

RIKSIMAKOS

Senin gibi düşündüğümü düşünüyorum.

OKRATES

Hekim dostum, beslenen bütün bu bedenlerin edimlerini sessiz sessiz, hayranlıkla izliyordum. Herkes, bilmeden, içindeki yaşam şanslarının her birine, ölüm tohumlarının her birine, dürüstçe, paylarına düşeni verir. Ne yaptıklarını bilmezler, ama tanrılar gibi davranırlar.

RIKSIMAKOS

Uzun süredir gözlemlediğim bir şey: İnsanın içine giren her şey, hemen arkasından yazgı tanrılarının gönlüne göre davranır. Sanki gırtlak kıstağı özençli zorunlulukların ve düzenlenmiş gizlemin eşiğidir. Burada, istenç durur, bilginin kesin egemenliği de öyle. Bunun için, sanatımı uygularken, çoğu hekimlerin değişik hastalarına verdikleri bütün o değişken ilaçlardan vazgeçtim; doğalarıyla bire bir birleşmiş, kesin ilaçlarla yetiniyorum yalnızca.

HAIDROS

Hangi ilaçlarla?

RIKSIMAKOS

Sekiz ilacım vardır: sıcak ve soğuk; perhiz ve karşıtı; hava ve su; dinlenme ve devinim. Hepsi bu.

OKRATES

Ama ruhun yalnız iki ilacı vardır, Eriksimakos.

HAIDROS

Hangileri peki?

SOKRATES
Gerçek ile yalan.

PHAIDROS
Nasıl yani?

SOKRATES
Uyanıklıkla uyku gibi değil midirler? Kötü bir düş seni bunalttığı zaman uyanışı ve ışığın kesinliğini aramaz mısın? Güneşle dirilmez, katı cisimlerin varlığıyla güçlenmez miyiz? - Buna karşılık, uykudan ve düşlerden sıkıntılarımızı dağıtmalarını ve gündüzün dünyasında sırtımıza binen acılara ara vermelerini istemez miyiz? Öyleyse, gecenin ortasında gündüzü yardıma çağırıp aydınlıkta karanlıkları ister, birinden öbürüne kaçıp duruyuz; bildiğimiz için sıkıntılı, bilmediğimiz için fazlasıyla mutlu, varolanda varolmayana karşı bir ilaç ararız; olmayanda da olana karşı bir rahatlayış. Kimi zaman gerçek, kimi zaman yanılsama tutar elimizden; kısacası, ruhun doğrudan başka tutamağı yoktur, doğru silahıdır, - yalan da zırhı.

ERIKSIMAKOS
Güzel, güzel... Ama, sevgili Sokrates, aklına esen bu düşüncenin belirli bir sonucundan korkmuyor musun?

SOKRATES
Hangi sonucundan?

ERIKSIMAKOS
Şundan: Gerçek ile yalan aynı amaca yönelir... Bizi yalancı ve doğrucu yapan aynı şeydir, ancak değişik biçimde davranır; nasıl kimi zaman sıcak, kimi zaman soğuk, kimi zaman saldırıp kimi zaman bizi korursa, doğru ile yanlış da, bunlara bağlanan karşıt istençler de böyledir.

SOKRATES
Bundan daha kesin bir şey olamaz. Elimden bir şey gelmez. Yaşamın kendisi böyle ister: Sen benden daha iyi bilirsin, her şeyden yararlanır. Hiç karara varmamak için her yolu kullanır, Eriksimakos... Bu da yalnız kendi kendinde karar kılmaktır... Var olan her şeyi kullanarak beni sürekli biçimde kendi kendime dönüştüren, kendisini yeniden bulmam ve zorunlu olarak kendisini yeniden bulduğumu tasarlarken varolmam için beni

oldukça hızlı bir biçimde bu aynı Sokrates'e getiren de bu gizemli devinim değil midir? - Yaşam dans eden bir kadındır, yaptığı sıçrayışa bulutlara dek uyabilse, tanrısalcasına kadın olmaktan çıkardı. Ama, düşte olsun, uyanıklıkta olsun, hiçbir zaman sonsuza gidemediğimizden, o da, aynı biçimde, yeniden kendi kendisi olur hep; yumak, kuş, düşün olmaktan çıkar; - flütün olmaktan hoşlandığı her şey olmaktan çıkar, öyle ya, onu yollamış olan Dünya geri çağırır, soluk soluğa kendi kadın doğasına ve dostuna geri verir...

PHAIDROS

Mucize!... Eşsiz adam!... Nerdeyse gerçek bir mucize! Konuşmaya başlar başlamaz, gerekli olanı doğurtuyorsun!... İmgelerin birer imge olarak kalmıyor!... İşte, -arı, arı, ve arı yaratıcı ağzından doğuyormuş gibi - işte ünlü dansçı kadınların kanatlı korosu!... Hava çınlıyor ve dans sanatının önbililerini mırıldanıyor!... Bütün meşaleler canlanıyor... Uyuyanların mırıltısı dönüşüyor; ve oynak alev duvarları üzerinde, uçsuz bucaksız ayyaş gölgeleri şenlenip tasalanıyor!... Şu yarı hafif, yarı görkemli topluluğa bakın! - Ruhlar gibi giriyorlar!

SOKRATES

Tanrılar aşkına, aydınlık dansçılar!... En kusursuz düşüncelerin ne canlı ve ne güzel girişi bu böyle!... Elleri konuşuyor, ayakları sanki yazı yazıyor. Yumuşacık güçlerini öylesine mutlu bir biçimde kullanmaya özen gösteren bu yaratıklarda ne kesinlik bu böyle!... Bütün güçlüklerim bırakıp gidiyor beni, şimdi beni uğraştıran hiçbir sorun yok, bu betilerin oynaklığına öyle başarıyla uyuyorum! Burada, kesinlik bir oyun; sanki bilgi edimini bulmuş, anlık içten güzelliklere boyun eğiyor birden... Şuna bakın!... En incesine, arı doğruluğa en çok dalmışına... Kim ki bu?... Çok hoş biçimde sert, anlatılmaz biçimde esnek... Tonlamayı öyle tam bir biçimde bırakıyor, yeniden alıyor, yerine koyuyor ki, gözlerimi kapadım mı kulağımla da tam olarak görüyorum. Onu izliyor, yeniden buluyorum, hiçbir zaman yitiremem; kulaklarımı tıkayıp baktığım zaman da öylesine bir müzik ki, kitaraları duymamama olanak yok.

PHAIDROS

Sanırım, seni büyüleyen Rhodopis.

SOKRATES

O zaman, Rhodopis'in kulağı çok güzel bir biçimde ayak bileğine bağlı... Öyle kusursuz!... Eski zaman onunla tümden gençleşivermiş!

ERIKSIMAKOS

Hayır, Phaidros!... Rhodopis öteki, gözlerle okşayıp durması öylesine hoş, öylesine kolay olanı.

SOKRATES

Öyleyse bu ince çeviklik canavarı kim?

ERIKSIMAKOS

Rhodonia.

SOKRATES

Rhodonia'nın kulağı ayak bileğine çok güzel bağlanmış.

ERIKSIMAKOS

Hepsini tek tek tanırım onların. Bütün adlarını söyleyebilirim size. Kolaylıkla bellekte kalan bir küçük şiire çok güzel yerleşirler: Nips, Niphoe, Nema; - Nikteris, Nephele, Neksis; - Rhodopis, Rhodonia, Ptile... Öylesine çirkin olan ufak dansçıya gelince, ona Nettarion derler... Ama Koro'nun kraliçesi girmedi daha.

PHAIDROS

Peki, bu arıların kraliçesi kim?

ERIKSIMAKOS

Şaşırtıcı ve sınır bilmez dansçı kadın, Athikte!

PHAIDROS

Nasıl da tanıyorsun onları!

ERIKSIMAKOS

Bütün bu sevimli yaratıkların daha birçok adları vardır! Kimilerini ana babaları vermiştir, kimilerini de yakınları...

PHAIDROS

Yakınları sensin!... Fazlasıyla tanıyorsun onları!

ERIKSIMAKOS

İyiden çok daha iyi tanırım onları, bir bakıma kendi kendilerini tanıdıklarından biraz daha iyi tanırım. Ey Phaidros, *hekim* değil miyim? - Bende, benimle, hekimliğin bütün gizleri gizlice dansçı kadının bütün gizleriyle değişilir! Her şey için çağırırlar beni. Burkulmalar, sivilceler, düşlemler, gönül acıları, mesleklerinin çok değişik kazaları (ve çok devingen bir mesleğin kolaylıkla yarattığı şu somut kazalar), - ve gizlemli sıkıntıları; hatta sanatsal ya da tutkusal kıskançlıkları; hatta düşleri... Bilir misin ki, kafalarına takılan bir düşü fısıldamaları, örneğin bir dişlerinin bozulduğu sonucuna varmama yeter?

SOKRATES

Düşlerden dişleri tanıyan eşsiz adam, filozofların bütün dişleri çürük müdür dersin?

ERIKSIMAKOS

Sokrates'in ısırmasından tanrılar beni korusun!

PHAIDROS

Şu sayılmaz kollara ve bacaklara bakın!... Birkaç kadın binlerce şey yapıyor.. Binlerce meşale, binlerce geçici sütunlu giriş, çardak, sütun... İmgeler eriyor, silinip gidiyor... Müziğin esintileriyle güzel dalları baştan başa sallanan bir bahçe! Ey Eriksimakos, bundan daha fazla sıkıntı, bundan daha tehlikeli ruh rahatsızlıkları belirten bir düş var mıdır?

SOKRATES

Ama bu gördüğünüz bir düşün tam tersi, sevgili Phaidros.

PHAIDROS

Ama ben düş kuruyorum... Bu karşılaşmaların, bu bakire biçimlerinin değişiminin kendi kendisiyle alabildiğine çoğalan tatlılığını düşlüyorum. Ruhta, zamanlar arasında, bu uyumlu kol ve bacakların aklıkları ve geçişleri arasında, her şeyin üzerine işlenmiş göründüğü bu boğuk senfoninin sesleri arasında, dile gelmez dokunuşları düşlüyorum... Bu büyüleyici kız karışımını misketsi ve bileşik bir koku gibi içime çekiyorum; ve herbirinin eşiyle silinip bir başkasıyla yeniden ortaya çıktığı bu güzellik labirentinde varlığım yolunu şaşırıyor.

SOKRATES

Haz tutkunu ruh, bir düşün karşıtını ve rastlantı eksikliğini gör burada... Ama bir düşün karşıtı bir başka düş değil de nedir, Phaidros?... Usun kendisinin göreceği bir uyanıklık ve gerilim düşü! -Ve bir Us ne düşü görür ki?- Bir Us, sert, ayakta, gözü keskin, ağzı kapalı, dudaklarına egemen olarak- göreceği düş, şimdi bizim gördüğüz şey, - bu şaşmaz güçler ve çalışılmış yanılsamalar dünyası olmayacak mıydı? - Düş, düş, ama bakışımlarla dolu, baştan başa düzen, baştan başa edim ve ayrım!.. Kimbilir hangi yüce Yasa'lar burada aydınlık yüzlere büründüklerini ve ölümlülere gerçek, gerçekdışı ve anlaşılırın, Musai'lerin gücüne göre nasıl eriyip kaynaştıklarını gösterme amacında uzlaştıklarını düşlüyor?

ERIKSIMAKOS

Bu imge gömüsünün paha biçilmez olduğu çok doğru, Sokrates... Ölümsüzler'in düşüncesinin tam da bizim gördüğümüz şey olduğuna ve gözlerimizin önünde birbirine karşılık verip birbirinden çıkan bu tükenmez, soylu benzeşim, değişim, devrikleşim, ayrılım sonsuzluğunun bizi tanrısal bilgilere götürdüğüne inanmıyor musun?

PHAIDROS

Şimdi oluşturdukları ve gece gibi ağır ağır dönen bu küçük, pembe ve yuvarlak tapınak nasıl da arı, nasıl da güzel!... Genç kızlara bölünerek dağılıyor, tünikler uçuyor ve tanrılar düşünce değiştirir gibi oluyor!...

ERIKSIMAKOS

Tanrısal düşünce şimdi güleç beti topluluklarının şu çok renkli bolluğudur; şu güzelim dönüşlerin yinelemelerini, iki, üç bedenden oluşup bir daha kopamayan şu şehvetli çevrintileri doğuruyor...İçlerinden biri tutsak gibi. Büyülü sıralarından çıkamayacak artık!...

SOKRATES

Ama böyle birdenbire ne yapıyorlar?... Karışıyor, kaçıyorlar!...

PHAIDROS

Kapılara uçuyorlar. Birini karşılamak için eğiliyorlar.

ERIKSIMAKOS
Athikte! Athikte!... Ey tanrılar!... Yürek hoplatan Athikte!

SOKRATES
Yok gibi!

PHAIDROS
Küçük kuş!

SOKRATES
Bedensiz şey!

ERIKSIMAKOS
Paha biçilmez şey!

PHAIDROS
Ey Sokrates, bu kız görünmez betilerin buyruğuna uyuyor sanki!

SOKRATES
Ya da soylu bir yazgıya boyun eğiyor!

ERIKSIMAKOS
Bak! Bak! Tümden tanrısal bir yürüyüşle başlıyor, görüyor musun: Basit bir dairesel yürüyüş... Sanatının en yücesiyle başlıyor; eriştiği dorukta doğallıkla yürüyor. Bu ikinci doğa birincisinden en uzak şey, ama bizi yanıltacak ölçüde ona benzemesi gerek.

SOKRATES
Bu görkemli özgürlükten herkesten çok tat alıyorum. Ötekiler, şimdi kımıltısız ve büyülenmiş gibi. Çalgıcı kadınlar kendilerini dinliyor ve onu gözden kaçırmıyorlar... İşe katılıyor ve eşliklerinin kusursuzluğunda dayatır görünüyorlar.

PHAIDROS
Biri, pembe mercandan, tuhaf bir biçimde eğilmiş, kocaman bir deniz kabuğunun içine üflüyor.

ERIKSIMAKOS
Sıkıca birbirine örülü, iğ biçimi kalçalı, çok uzun flütçü kibarca ayağını uzatıyor, ayağının parmağı ölçüyü belirliyor... Ey Sokra-

tes, dansçı kıza ne dersin?

SOKRATES

Eriksimakos, bu küçük yaratığa bakınca düşünüyorsun ki... Daha önce hepimizin içinde bulanık kalan ve bu taşkınlığın oyuncularında farkedilmez biçimde yaşayan bir ululuğu üzerinde topluyor, yükleniyor... Basit bir yürüyüş, ve işte tanrıça oluvermiş; bizlerse nerdeyse birer tanrı!... Basit bir yürüyüş, en basit sıralanma!... Sanki uzamın karşılığını iyice eşit güzel edimlerle ödüyor, sanki devinimin sesli resimlerini dövüyor topuğuyla. Bizim ne amaçla olursa olsun yürüdüğümüz zaman dalgın dalgın bayağı adım parasıyla harcadığımızı o som altından liralarla sayıp sıralar gibi görünüyor.

ERIKSIMAKOS

Sevgili Sokrates, bedenlerimizin karanlık bir biçimde gerçekleştirdiğini açıklıkla ruhlarımıza göstererek bize yaptığımız şeyi öğretiyor. Bu bacakların ışığında, bizim kendiliğinden devinimlerimiz gözlerimize birer mucize gibi görünüyor. Kısacası, gerektiği ölçüde şaşırtıyorlar bizi.

PHAIDROS

Sana göre, bu dansçı kadın nerede Sokratessel bir şeyler taşıyabilir, bize yürüyüş konusunda kendi kendimizi biraz daha iyi tanımayı öğretirken mi?

ERIKSIMAKOS

Kesinlikle. Adımlarımız bizim için öylesine kolay, öylesine bildiktir ki, hiçbir zaman kendi başlarına ve yabancı edimler olarak ele alınma onuruna erişmezler (sakat ya da kötürüm oluruz da yoksunluğumuz bizi onlara hayran kalmaya yönlendirirse, o başka)... Kısacası, bildikleri gibi götürürler bizi, bizse, bönce, onlardan habersizizdir; alana, kişinin amacına, yaratılışına, durumuna, hatta yolun aydınlanmışlığına göre, neyseler odurlar: Düşünmeden yitiririz onları.

Ama Athikte'nin kusursuz yerde şu kusursuz ilerleyişine bak, özgür, kesin, esnekliğin en alt sınırında. Güçlerinin bu aynası üzerine almaşık ve bakışımlı bir biçimde dayanıyor; topuk bedeni uca doğru yatırıyor, öteki ayak geçip bu bedeni karşılıyor, sonra birden deviriyor; böyle, böyle; başının güzelim doruğu durasız şimdiki zamanda kıvrımlı bir dalganın alnını çiziyor.

Yer burada bütün uyumsuzluk ve belirsizlik nedenlerinden

özenle sıyrılmış, bir bakıma salt bir nitelik kazanmış olduğundan, kendi kendinden başka amacı bulunmayan ve değişken karışıklıkları da silinip gitmiş olan bu anıtsal yürüyüş evrensel bir örnekçe olmakta.

Bak, soylu adımlarının uzunluğundan nasıl bir güzellik, nasıl dopdolu bir ruh güveni doğuyor. Adımlarının genişliği sayılarına uydurulmuş, sayı da dosdoğru müzikten geliyor. Öte yandan, sayı ile uzunluk gizliden gizliye boyla uyumlu...

KRATES

Bilgin Eriksimakos, bu konulardan öyle güzel sözediyorsun ki, senin düşüncene göre görmekten kendimi alamıyorum. Şu yürüyen ve bende kımıltısızlık duygusu uyandıran kadını izliyorum. Yalnızca bu ölçülerin eşitliğine sarılıyorum.

AIDROS

Duruyor işte, bu ölçülebilir güzelliklerin ortasında...

IKSIMAKOS

Göreceksiniz!

AIDROS

Gözlerini yumuyor...

KRATES

Tümüyle kapalı gözlerinin içinde şimdi, içten dikkatin bağrında, ruhuyla yapayalnız... Kendi içinde bir olayın oluştuğunu duyuyor.

IKSIMAKOS

Şimdi de... Susun, susun!

AIDROS

Doyumsuz an... Bu sessizlik çelişkin bir şey... "Susun!" diye bağırmamak için ne yapmalı?

KRATES

Kesinlikle el değmemiş an. Sonra, ruhta, bekleyişte, toplulukta bir şeyin kopması gereken an... Bir şeyin kopması... Bununla birlikte, bir lehim gibi de.

RIKSIMAKOS

Ey Athikte! Yakındalıkta öyle üstünsün ki!

PHAIDROS

Müzik usulca bir başka biçimde yeniden kavrar gibi oluyor onu kaldırıyor...

ERIKSIMAKOS

Müzik ruhunu değiştiriyor.

SOKRATES

Ölmek üzere olan şu anda, en güçlü varlıklar sizlersiniz, ey Musai'ler!

Solukların ve yüreklerin güzelim duraklayışı!... Ağırlık ayaklarına düşüyor; hiç mi hiç ses çıkarmadan inen bu büyük örtü de bunu anlatıyor. Bedeni ancak devinim içinde görmeliyiz.

ERIKSIMAKOS

Gözleri ışığa geri döndü...

PHAIDROS

İstenç değiştirdiği bu çok güzel anın tadını çıkaralım!... Çatının tam ucuna gelmiş kuşun güzel mermerden koptuğu ve uçuşunda düştüğü gibi...

ERIKSIMAKOS

Olacak olan kadar hiçbir şeyi sevmem; aşkta bile, ilk duygulardan daha şehvetli bir şey yoktur bence. Günün bütün saatleri içinde, benim gözde saatim şafaktır. Bunun için, sevecen bir coşkuyla, bu canlı varlığın üzerinde, kutsal devinimin doğuşunu görmek istiyorum. Bakın!... Güzelim burun delikli başı karşı konulmaz bir biçimde ışıklar içindeki omuza doğru çeken şu kaygan bakıştan doğuyor... Ve belirgin ve kaslı bedeninin güzel teli, tümüyle, enseden topuğa dek, yavaş yavaş belirginleşip bükülüyor; ve hepsi titriyor... Ağır ağır bir sıçrayışın doğuruluşunu çiziyor... Birdenbire fışkırarak iç parçalayıcı semballerin beklenmiş ve beklenmemiş parıltısına sert bir edimle yanıt verdiği ana dek soluk almamızı yasaklıyor!...

SOKRATES

Ah! İşte en sonunda olağandışına giriyor, olanaklı olmayana sızıyor!... Ey benim dostlarım, her biri için eşit ve tüm olan bu büyü önünde, ruhlarımız nasıl da aynı!... Güzel olanı nasıl hep birlikte içiyorlar!

KSIMAKOS
Tümü dans oluyor ve tümü tüm devinime adıyor kendini!

AIDROS
Önce, us dolu adımlarıyla, her türlü yorgunluğu, her türlü budalalığı dünyadan siler gibi görünüyor... Ve işte nesnelerin biraz yukarısında bir konut kuruyor kendine, ak kolları arasında kendine bir yuva yapıyor sanki... Ama, şimdi, ayaklarıyla kendine tanımsız bir duyum halısı örüyor demez mi insan?... Toprağı süreyle kavuşturup ayırıyor, argaçlıyor... Ey güzelim çaba, atılan, sıyrılan, bağlayan, çözen, birbirini kovalayan, havalanan, akıllı ayak parmaklarının çok değerli çalışması!... Yitirilmiş zamanın hazlarının bu arı işçileri ne kadar becerikli, ne kadar canlı!... Bu iki ayak kendi aralarında cıvıldaşıyor, güvercinler gibi kavga ediyor!... Aynı noktaya konacağım diye bir tohum için çekişir gibi çekişiyorlar!... Birlikte kızıyor, havada çarpışıyorlar, gene!... Ey Musai'ler, dudaklarım hiçbir zaman ayaklara bu denli imrenmedi!

KRATES
Demek dudakların bu olağanüstü ayakların konuşkanlığını kıskanıyor! Kanatlarının senin sözlerine de geçtiğini ve söyleyeceğini kendi sıçrayışları kadar canlı betilerle süslediğini duymak isterdin!

AIDROS
Ben mi?...

KSIMAKOS
Tek düşündükleri yerdeki kumruları gagalamaktı!... Dans gösterisine bu tutkulu dikkatin bir etkisini veriyor. Bundan daha doğal ne olabilir, Sokrates, bundan daha safça gizlemli ne olabilir?... Athikte'nin son ayak parmaklarının haklı gururunu oluşturan bu parmaklar üzerinde dikilişler ve bu parıldayan dönüşler karşısında dostumuz Phaidros'un gözleri kamaşmış; gözleriyle yiyor onları, onlara yüzünü uzatıyor; dudaklarının üzerinde oynak somakilerin koştuğunu duyar gibi oluyor! - Özür dileme, sevgili Phaidros, hiç şaşırma!... Yasal ve karanlık, dolayısıyla ölümlülerin yapısına kesinlikle uygun olmayan hiçbir şey duymadın içinde. Bizler düzenlenmiş bir düşlem değil miyiz? Canlı yapımız işleyen bir tutarsızlık, etkiyen bir düzensizlik değil mi? - Olaylar, arzular, düşünler, benliğimizde en zorunlu ve en anla-

şılmaz biçimde alınıp verilmiyor mu?... Ne biçim bir nedenler ve sonuçlar kakışması!...

PHAIDROS

Ama benim safça duyduğum şeyi çok güzel açıkladın...

SOKRATES

Sevgili Phaidros, gerçekte, nedensiz coşmadın. Ben de bu anlatılmaz dansçı kıza ne kadar bakarsam, kendi kendimle o kadar eşsiz şeyler konuşuyorum. Doğanın bu öylesine zayıf ve ince kızın içine böyle bir güç ve çabukluk canavarını nasıl kapattığını anlamak istiyorum. Güvercine dönüşmüş Herkules, böyle bir söylen var mı? - Böyle küçücük, taze bir çam kozalağı gibi oturmuş baş, kolları ve bacakları arasında şaşmaz biçimde bu sayısız soru ve yanıtları ve durmamacasına kovarak, müzikten alıp hemen aynı anda ışığa vererek sürekli biçimde baştan ürettiği bu baş döndürücü denemeleri nasıl doğurabilir?

ERIKSIMAKOS

Bense, kendi payıma, kanatlarının sayılmaz titreşimleri sürekli biçimde savaş havasına, ağırlığa ve gözüpekliğe desteklik eden böceğin gücünü düşünüyorum!....

SOKRATES

Bir tutsak sinek gibi bakışlarımızın ağında çırpınıyor. Ama benim meraklı ruhum ağın üstünde onu kovalıyor, gerçekleştirdiğini yutmak istiyor!

PHAIDROS

Sevgili Sokrates, hiçbir zaman yalnız kendinden haz alamaz mısın sen?

SOKRATES

Ey benim dostlarım, gerçekte dans nedir?

ERIKSIMAKOS

Gördüğümüz şey değil midir? - Dans konusunda dansın kendisinden daha açık ne olabilir?

PHAIDROS

Bizim Sokrates her şeyin ruhunu, hatta ruhun ruhunu kavramadıkça rahat edemez!

ÖKRATES
Ama dans nedir gerçekten ve adımlar neler söyleyebilir?

HAIDROS
Ah! bu güzel edimlerin tadını azıcık daha çıkaralım, safça!... Sağda, solda; önde, arkada; yukarıya ve aşağıya doğru, kürenin her noktasına, evrenin kutuplarına, armağanlar, kokular, buhurlar, öpüşler sunar gibi, hatta yaşamının kendisini sunar gibi... Devinimden yıldızlar, güller, bezekler ve sihirli surlar çiziyor... Daha yeni kapanmış halkaların dışına sıçrıyor... Hayaletlerin arkasından fırlayıp koşuyor!... Bir çiçek koparıyor ki, hemen bir gülümseme oluveriyor!... Ah! nasıl tükenmez bir hafiflikle yokluğunu kesinliyor!... Sesler arasında yolunu şaşırıyor, bir ipe tutunarak toparlanıyor... Flüt kurtardı onu! Ey ezgi!...

ÖKRATES
Şimdi çevresinde ne varsa, hepsi birer hayalet sanki... Kendilerinden kaçarken yaratıyor onları; ama, birdenbire, geri dönerse, ölümsüzlere görünecekmiş gibi geliyor bize!...

HAIDROS
Masalların ruhu, ve yaşamın bütün kapılarının aralığı değil mi bu?

RIKSIMAKOS
Bu konuda bir şey bilir mi sanırsın? Çıraklık döneminde güçlükle öğrenilmiş çok yüksek ayak vuruşlarından, çırpmalardan, ayakları birbirine vurarak zıplamalardan öte tansıklar yaratmakla mı övünür sanırsın?

ÖKRATES
Olayların bu tartışılmaz ışık altında da ele alınabileceği doğru... Bu tuhaf bir biçimde kökünden kopmuş olan, çıldırmış el ve kolları yerle havayı paylaşamazken, başı, çözülmüş saçlarını yerlerde sürükleyerek geriye devrilirken, bacaklarından biri başının yerindeyken ve parmağı tozlar içinde kimbilir hangi göstergeleri çizerken, soğuk bir göz durmamacasına kendi öz biçiminden kopan bu kadını bir deli gibi de görebilir kolaylıkla!... Peki, bütün bunlar niçin? - Bundan böyle artık yalnız bu gülünç çırpınmanın gariplik ve tiksintisinden başka bir şey tasarlamamak için ruhun durup geri çekilmesi yeter... Ruhum, sen istersen, bütün bunlar saçmalaşıverir!

ERIKSIMAKOS

Öyleyse, ruhsal durumuna göre, anlayabilirsin de, anlamayabilirsin de; keyfine göre, güzel de bulabilirsin, gülünç de bulabilirsin, öyle mi?

SOKRATES

Böyle olması gerekirdi...

PHAIDROS

Sevgili Sokrates, mantığının dansın dilini yadsıdığı, törelerini sarsıcı, hatta, tümden müstehcen olmasa da açıklanmaz bulduğu bir yabancı kadın gibi gördüğünü mü söylemek istiyorsun?

ERIKSIMAKOS

Bazı bazı mantık bana ruhumuzun bedenimizden hiçbir şey anlamama yetisiymiş gibi gelir!

PHAIDROS

Bana gelince, Sokrates, dansçı kızı izlemek bana birçok şeyleri ve birçok şeylerin birçok bağıntılarını tasarlattırtıyor, bunlar, hemen o anda, benim kendi düşüncem oluyor ve, bir bakıma, Phaidros'un yerine düşünüyorlar. Yalnızca ruhumun varlığından hiçbir zaman elde edemeyeceğim ışıklar buluyorum kendimde...

Örneğin az önce Athikte aşkı yansıtıyormuş gibi geliyordu bana. -Hangi aşkı? - Şunu değil, bunu da değil; herhangi bir bayağı serüveni değil! - Hiç kuşkusuz, bir sevgili kişiliğini oynamıyordu... Ne mim, ne tiyatro! Hayır, hayır! Düşlem yok! Dostlarım, insanın elinin altında devinim ve ölçü varken, ne diye oyuna başvurmalı?... Devinim ile ölçü gerçek içinde gerçek olandır. Demek ki o aşkın varlığının ta kendisiydi! - Ama nedir? - Neden yapılmıştır? - İyi biliyoruz ki, aşkın ruhu aşkların yenilmez farkıdır, ince özüyse arzularının özdeşliği. Öyleyse dansın çizgilerinin inceliğiyle, atılışlarının tanrısallığıyla, durarak parmaklar üstünde yükselmelerin güzelliğiyle, bedeni de, yüzü de olmayan, ama yetenekleri, günleri ve yazgıları, ama bir yaşamı ve bir ölümü bulunan, hatta, arzu bir kez doğduktan sonra ne uyku, ne başka bir son tanıdığından, yalnızca yaşam ve yalnızca ölüm olan şu evrensel yaratığı doğurması gerekir.

Bunun için yalnızca dansçı kız onu edimlerinin güzelliğiyle görünür kılabilir. Tüm varlığı, Sokrates, tüm varlığı, aşktı!... Oyun ve ağıttı, yararsız yapmacıklardı! Güzellikler, düşüşler, sunular;

sonra şaşırtılar, sonra evetler, hayırlar ve acıklı bir biçimde boşuna adımlar... Yokluğun ve varlığın bütün gizlemlerini kutluyordu; bazı bazı anlatılmaz yıkımlara dokunur gibiydi! Ama şimdi, Aphrodite'ye şükran sunmak üzere, ona bakın. Birdenbire gerçek bir deniz dalgası değil mi? Kimi zaman bedeninden daha ağır, kimi zaman daha hafif, bir kayaya çarpmış gibi sıçrıyor; gevşekçe düşüyor... Dalga bu!

ERIKSIMAKOS
Phaidros, ne pahasına olursa olsun, onun bir şeyi canlandırdığını ileri sürüyor!

HAIDROS
Sen ne düşünüyorsun, Sokrates?

OKRATES
Ne olursa olsun bir şeyi canlandırdığı konusunda mı?

HAIDROS
Evet. Bir şeyi canlandırdığına inanıyor musun?

OKRATES
Hiçbir şeyi canlandırmıyor, sevgili Phaidros. Ama her şeyi canlandırıyor, Eriksimakos. Denizi canlandırdığı gibi aşkı da canlandırıyor, yaşamın kendisini de, düşünceleri de... Dönüşümlerin arı edimi olduğunu duyumsamıyor musunuz?

HAIDROS
Tanrısal Sokrates, seni tanıdığım günden beri, benzersiz ışıklarına ne denli yalın ve büyük bir güven duyduğumu bilirsin: Seni dinleyip de inanmazlık edemem, sana inanıp da sana inanan kendimden haz almazlık edemem. Ama Athikte'nin dansının hiçbir şeyi canlandırmamasına, her şeyden önce de aşkın taşkınlık ve güzelliklerinin bir imgesi olmamasına gelince, bunları nerdeyse katlanılmaz sözler olarak görüyorum.

OKRATES
Hiç de öyle acımasız bir şey söylemedim daha! - Dostlarım, ben sizden dansın ne olduğunu soruyorum yalnızca; her ikiniz de bilir gibi görünüyorsunuz; ama kesinlikle ayrı ayrı bilir görünüyorsunuz! Biri bana onun ne ise o olduğunu ve burada gözlerimizin gördüğüne indirgendiğini söylüyor; ötekiyse bir şeyi can-

landırdığında, dolayısıyla tümüyle kendinde olmadığında, öncelikle bizde olduğunda dayatıyor. Bana gelince, dostlarım, benim kararsızlığım olduğu gibi sürüyor!... Düşüncelerim pek çok, - bu da hiçbir zaman iyi bir gösterge değildir!... Çok, bulanık, hepsi de çevremde toplanmış...

ERIKSIMAKOS

Sen zenginlikten yakınıyorsun!

SOKRATES

Gönenç kımıltısızlaştırır. Ama benim istediğim devinimdir, Eriksimakos... Şimdi arıya özgü olan şu hafif güce gereksinim duyarım doğrusu, arının en yüce zenginliğidir bu... Usum da böceği sayısız çiçeklerin üstünde havada tutan, onu taçlarının çeşitliliğinin titrek yargılayıcısı yapan, onu istediği gibi şuna, buna, şu biraz uzaktaki güle yönelten, ona şöyle bir dokunmasına, ondan kaçmasına, ya da onun içine girmesine olanak veren şu gücü ve yoğun devinimi isterdi... Bunlar onu birdenbire sevmez olduğundan uzaklaştırır, tıpkı anısı ardından gelen, sonraki uçuşu boyunca tadı damağından gitmek bilmeyen bir öz bıraktığı için pişmanlık duyunca da hemen geri getirdikleri gibi... Ya da bende dansçı kadının usta adımları olmalıydı, ey Phaidros, bunlar düşüncelerim arasına sızarak her birini usulca uyarıp ruhumun karanlığından sıyırır, olabilecek düzenlerin en mutlusu içinde sizin uslarınızın önüne çıkarırdı.

PHAIDROS

Konuş, konuş... Dudaklarının üstünde arıyı, bakışında dansçı kızı görüyorum.

ERIKSIMAKOS

Konuş, ey doğan düşüne güvenmenin tanrısal sanatının ustası!... Eytişim rastlantısının eşsiz sonuçlarının her zaman mutlu yaratıcısı!... Konuş! Altın ipi çek... Derin yokluklarından bir canlı gerçek getir bize!

PHAIDROS

Rastlantı senden yana... Sen onu ruhunun labirentindeki sesle kovaladıkça, ayrımsanmaz bir biçimde bilgeliğe dönüşüyor!

SOKRATES

Ben her şeyden önce hekimimizin görüşünü sormak istiyorum!

ERIKSIMAKOS
Ne istersen sor, Sokrates.

SOKRATES
Öyleyse söyle bana, Akumenes'in oğlu, uzman Eriksimakos, sen ki çok acı ilaçları ve gizemli aromaları gizli erdemler açısından çok yoksun bulur da hiç mi hiç kullanmazsın; sen ki sanatın ve doğanın gizlerini herkes kadar bilir, gene de gizemli merhem, macun ve sakızları ne buyurur, ne öğütlersin; sen ki iksirlere güvenmez, aşk şerbetlerine hiç inanmazsın; ey merhemsiz iyileştirici, ey dile yapışan, burnun tavanını delen, hapşırma ve bulantı sinirlerine dokunan, öldüren ya da canlandıran her şeyi -tozları, damlaları, sakızları, pelteleri, ezmeleri, ya da tuzları, ya da billurları- küçümseyen adam; söyle bana, sevgili dost Eriksimakos, hekimlerin hekimlik konusunda en bilgilisi, söyle bana gene de: Bunca etkin ve etkili töz arasında, ilaççılık alanında senin biliminin boş ve iğrenç silahlar olarak baktığı çok etkili ilaçlar arasında, herhangi bir özgül ilaç ya da herhangi bir cisim tanımaz mısın ki şu dertlerin en büyüğünün, ağular ağusunun, tüm doğaya karşıt olan zehirin tam panzehiri olsun?...

PHAIDROS
Hangi zehirin?

SOKRATES
Adına yaşama sıkıntısı denilen zehirin? - Şurasını iyi bilin ki, geçici sıkıntıyı söylemiyorum; bıkkınlıktan gelen sıkıntıyı, tohumu görülen ya da sınırları bilinen sıkıntıyı söylemiyorum; şu kusursuz sıkıntıyı, şu arı sıkıntıyı, şu kaynağı hiç de mutsuzluk ya da kötürümlük olmayan, bütün koşulların gözlemlenmesi en mutlu olanına da uyan sıkıntıyı, -kısacası şu yaşamın kendisinden başka tözü, yaşayanın açıkgörüşlülüğünden başka bir nedeni bulunmayan sıkıntıyı söylüyorum. Bu salt sıkıntı, açıklıkla bakıldığı zaman, özünde çırılçıplak yaşamdan başka bir şey değildir.

ERIKSIMAKOS
Doğrudur, ruhumuz her türlü yalandan arınır, var olana her türlü hileli eklemeden yoksun kalırsa, yaşamımız hemen insan yaşamının şu soğuk, doğru, mantıklı ve ölçülü düşüncesinin tehdidi altına girer.

PHAIDROS

Yaşam gerçekle bağıntıya gelince, ezilip de havayla bağıntıya gelen kuşkulu mantarlar gibi kararır.

SOKRATES

Eriksimakos, sana bunun bir çaresi bulunup bulunmadığını soruyordum.

ERIKSIMAKOS

Böylesine usa uygun bir derdi ne diye iyileştirmeli? Hiç kuşkusuz, *nesneleri oldukları gibi görmekten* daha sağlıksız, daha doğa düşmanı bir şey yoktur. Soğuk ve kusursuz bir aydınlık savaşılması olanaksız bir zehirdir. Gerçek, arı durumda, yüreği anında durduruverir... Bir ruhta arzunun yaylarını ve çarpıntılarını gevşetmek, bütün umutları öldürmek, kanımızdaki bütün tanrıları yerle bir etmek için bu buz gibi akkanın bir damlası yeter. Erdemler ve en soylu renkler bundan solar, birbirini yer. Geçmiş bir avuç küle indirgenir, gelecek küçücük bir buz parçasına. Ruh kendi kendine boş ve ölçülebilir bir biçim olarak görünür. - İşte nesneler, nasılsalar öylece, en kesin ve en ölümcül biçimde birbirlerine kavuşmakta, birbirlerini sınırlamakta, birbirlerine zincirlenmektedir... Ey Sokrates, evren bir an bile olduğu şey olmamaya katlanamaz. Tüm olanın kendine yetemeyeceğini düşünmek çok şaşırtıcıdır!... Olan şey olma ürküntüsü onu kendine binlerce maske yapıp binlerce maske boyamaya yöneltmiştir; ölümlülerin başka hiçbir varolma nedenleri yoktur. Ölümlüler ne için vardır? - İşleri *bilmektir*. Bilmek mi? Peki, bilmek nedir? - *Hiç kuşkusuz olduğu kişi olmamaktır*. - İşte sabuklayan ve düşünen, doğaya sınırsız yanlışlar ilkesini ve şu sonsuz tansıkları sokan insanlar!...

Aldanmalar, görünüşler, usun ışık oyunları dünyanın zavallı kitlesini derinleştirir ve canlandırır... Düşün, olanın içine olmayanın mayasını sokar. Ama bazı bazı gerçek ortaya çıkar, göz aldanmaları ve yanlışlıkların uyumlu dizgesinde aykırı sesler katar... Her şey hemen batıp gitme tehlikesinde, Sokrates de kalkmış bana bu umutsuz açıkgörüşlülük ve sıkıntı durumu konusunda çare soruyor!...

SOKRATES

Peki, Eriksimakos, çare bulunmadığına göre, bu korkunç salt tiksinti, öldürücü bilinçlilik ve amansız kesinlik durumuna en karşıt durum hangisi, hiç değilse bunu söyleyebilir misin bana?

ERIKSIMAKOS
Önce hüzünlü olmayan bütün sabuklamalar geliyor usuma.

SOKRATES
Peki, sonra?

ERIKSIMAKOS
Sarhoşluk, bir de başdönmelerinden ileri gelen yanılsamalar ulamı.

SOKRATES
Evet. Ama şaraptan kaynaklanmayan sarhoşluklar da yok mudur?

ERIKSIMAKOS
Hiç kuşkusuz. Aşk, kin, açgözlülük sarhoş eder!... Güç duygusu...

SOKRATES
Bütün bunlar yaşama tat ve renk verir. Ama nefret etme, ya da sevme, ya da çok büyük zenginlikler edinme şansı sıkı sıkıya gerçeğin rastlantılarına bağlıdır... Eriksimakos, bütün sarhoşlukların en soylusunun ve büyük sıkıntıya en çok düşman olanının edimlerden kaynaklanan sarhoşluk olduğunu görmüyor musun? Edimlerimiz, özellikle de bedenimizi devinime getiren edimlerimiz, bizi görülmedik ve hayranlık verici bir duruma sokabilir... Az önce tasarladığımız kımıltısız ve açık görüşlü gözlemciyi içinde bıraktığımız acıklı duruma en uzak durum budur işte.

PHAIDROS
Ama bir mucize olur da birdenbire dans tutkusuna kapılırsa?... Hafif olmak için açıkgörüşlü olmaktan çıkmak isterse, sonra da kendi kendinden alabildiğine farklı olmayı deneyerek yargı özgürlüğünü devinim özgürlüğüne dönüştürmeye kalkarsa?

SOKRATES
O zaman bize birdenbire şimdi aydınlatmaya çalıştığımız şeyi açıklayıverirdi... Ama gene Eriksimakos'a sormam gereken bir şey var.

ERIKSIMAKOS

Ne istersen sor, Sokrates.

SOKRATES

Söyle bana, bilge hekim, gezi ve incelemelerinde bütün canlı şeyler konusunda bilgisini derinleştirmiş olan adam; doğal özenç ve biçimlerin büyük uzmanı, dikkat çekici hayvan ve bitkileri sınıflandırmada sivrilmiş adam (zararlı ve zararsızlar; ağrı kesenler, etkililer; şaşırtıcılar, iğrençler, gülünçler; kuşkulular; son olarak, varolmayanlar), - evet, söyle bana, şu alevler içinde yaşayıp gönenen olağandışı hayvanlardan sözedildiğini işitmedin mi hiç?

ERIKSIMAKOS

Kuşkusuz!... Varlıkları bile yakın geçmişte kimi tartışmalara konu olmuş olmakla birlikte, görünüş ve töreleri iyice incelenmiştir. Ben de sık sık öğrencilerime betimledim; bununla birlikte, onları gözlerimle gözlemleme olanağını hiçbir zaman bulamadım.

SOKRATES

Peki, şurada titreyen, bakışlarımızın içinde tapılası bir biçimde çırpınan şu yaratık, şu öylesine hızlı bir biçimde bölünen ve toplanan, yükselen ve alçalan, açılan ve kapanan, bizimkilerden başka burçlardanmış gibi görünen, ateşli Athikte -rahat mı rahat, ateşe benzer bir öge içinde, - müzikten ve devinimden oluşmuş çok ince bir töz içinde yaşıyormuş, burada, bütün varlığıyla, en son noktasına ulaşmış mutluluğun arı ve dolaysız şiddetine katılırken, ciğerlerine tükenmez bir güç çekiyormuş gibi gelmiyor mu sana, Eriksimakos, sana da öyle gelmiyor mu, sevgili Phaidros? - Ağır ve ciddi koşulumuzu bu ışıklar saçan semender durumuyla karşılaştıracak olursak, bizim birbiri ardından gereksinimlerimizden doğmuş, sıradan edimlerimiz, rastlantısal devini ve devinimlerimiz kaba birer gereç, sürenin katışık bir maddesi gibi gelmiyor mu size? Oysaki yaşamın bu coşkusu ve bu tireşimi, oysaki bu gerilim egemenliği ve insanın kendinden çıkarabileceği bu en canlı olanın içinde kendinden geçme, alevin erdemlerini ve güçlerini taşıyor; yaşamın utançları, sıkıntıları, bönlükleri ve tekdüze besinleri gözlerimizin önünde ölümlüde tanrısal olanı ışıldatarak yanıp tükeniyor burada.

PHAIDROS

Eşsiz Sokrates, çabuk, bak, ne denli doğru söylüyorsun!... Çırpınan kadına bak! Dans bir alev gibi bedeninden çıkıyor diyeceği gelir insanın!

SOKRATES

Ey Alev!...

"Bu kız bir budala olmasın?..."

Ey Alev!...

"Ve sıradan ruh ne şaşırtıcı boş inançlar ve zırvalar uydurur kim bilir?"

Ey Alev, gene de!... Canlı ve tanrısal nesne!...

Ama bir alev *anın kendisi* değil de nedir, dostlarım? - Anın içinde çılgın, sevinçli, korkunç olan!... Alev yer ile gök arasında olan bu anın edimidir. Ey benim dostlarım, ağır durumdan ince duruma geçen her şey, ateş ve ışık anından geçer.

Ve alev en soylu yıkmanın kavranmaz ve mağrur biçimi değil midir? - Artık hiçbir zaman gerkleşmeyecek olan, gözlerimizin önünde görkemlilikle gerçekleşiyor! - Artık hiçbir zaman gerçekleşmeyecek olan, olabildiğince görkemli biçimde gerçekleşmelidir! - Sesin çılgınca şarkı söylediği gibi, alevin maddeyle hava arasında delice şarkı söylediği, - ve çılgınca gürleyerek maddeden göğe atıldığı gibi - ey benim dostlarım, büyük Dans da tümüyle yalan ruhunun ve yalan olan müzikle büyülenmiş, gerçeğin yoksanmasından sarhoş olmuş bedenimizin kurtuluşu değil midir? - Şu alevin yerini alan alev gibi zıplayan bedene bakın, gerçek olanı ayaklarının altında nasıl çiğniyor! Bulunduğu yeri bile nasıl öfkeyle, sevinçle yıkıyor ve değişimlerinin aşırılığıyla nasıl sarhoş oluyor!

Ama usa karşı nasıl savaşıyor! Ruhuyla hız ve çeşitlilik yarışına girmek istediğini görmüyor musunuz? -

Usun elinde bulundurduğunu sandığı şu özgürlüğü ve her yerdeliği ne görülmedik biçimde kıskanıyor!...

Hiç kuşkusuz, ruhun tek ve sürekli konusu varolmayandır: Olmuş, ama artık olmayan; - olacak, ama henüz olmamış olan; - olanaklı olan, olanaksız olan, - işte ruhun işi, ama hiçbir zaman, *hiçbir zaman* var olan değil!

Ve olan şey olan beden, işte uzam içinde kendini tutamıyor! - Nereye konmalı? - Nerede olmalı? - *Tüm*'ü oynamak istiyor bu *Bir*. Ruhun evrenselliğini oynamak istiyor! Kimliğine edimlerinin sayısıyla çare bulmak istiyor! Nesne olduğundan, olaylar biçiminde patlıyor! - Kızıyor! - Ve kışkırmış düşüncenin her töze

dokunduğu, zaman ve anlar arasında titrediği, bütün farklılıkları aştığı gibi, kafamızda bakışımlı olarak varsayımların oluştuğu gibi ve olabilirlerin sıralanıp sayıldığı gibi, - bu beden de bütün bölümlerinde işliyor, kendi kendisiyle bütünleşiyor, kendine biçim üstüne biçim veriyor, ve durup dinlenmeden kendinden çıkıyor! İşte en sonunda şu aleve benzetilebilecek durumda, en etkin değişimler içinde... Artık "devinim"den sözedilemez... Edimleri kollarından, bacaklarından seçilemiyor artık...
Bu kadını sayısız betiler yemiş... Bu beden, güç parıltıları içinde, son bir düşünce getiriyor usuma: Ruhumuzdan kendileri için yapılmadığı nice şeyler istediğimiz, bizi aydınlatmasını, önceden bilmesini, geleceği sezmesini, hatta Tanrı'yı ortaya çıkarmasını istediğimiz gibi, -şu önümüzdeki beden de kendi kendinin tam iyeliğine, doğaüstü bir utku noktasına ulaşmak istiyor... Ama ruhun durumu neyse, onunki de o, ruh için kendisinden istenen Tanrı, bilgelik, derinlik, yabancı bir zamanın anlarından, şimşeklerinden, parçalarından, umutsuzca biçimi dışına sıçramalardan başka bir şey değil, olamaz da...

PHAIDROS

Bak, bak işte!... Orada dansediyor ve senin burada bize söylemek istediğini gözlere sunuyor... Anı gösteriyor... Ne mücevherler içinden geçiyor!... Devinilerini ışıltılar gibi saçıyor!... Zamanın gözleri önünde, doğadan olanaksız duruşlar çalıyor!... O da aldatılmaya göz yumuyor... Hiçbir zarar görmeden saçmanın içinden geçiyor... Değişkenin içinde tanrısal, bunu gözlerimize armağan ediyor!...

RIKSIMAKOS

An biçimi doğuruyor, biçim de anı gösteriyor.

PHAIDROS

Havalarda gölgesinden kaçıyor!

SOKRATES

Onu ancak düşme zorundayken görüyoruz...

ERIKSIMAKOS

Bütün bedenini çevik bir el kadar çözük ve bağlı kılıyor... Bütün bedenin bu egemenlik ve kolaylığına benim ancak elim öykünebilir...

SOKRATES

Dostlarım, sanki gittikçe güçlenerek yinelenen vuruşlarla sarhoş olduğunuzu, yavaş yavaş şu tepinen ve cinlerini sessiz ve saklı tutamayan bütün bu insanlara benzediğinizi duymuyor musunuz? Ben de içimin olağandışı güçlerle dolduğunu duyuyorum... Ya da ben bu erdemlerin içimde olduğunu bilmezken, onların benden çıktıklarını. Sesli, çınlayan ve sıçrayan bir dünyada, ruhlarımızın önünde bedenin bu yoğun şenliği ışık ve sevinç sunuyor... Her şey daha görkemli, her şey daha hafif, her şey daha canlı, daha güçlü; her şey başka bir biçimde olabilir; her şey sonsuzca yeniden başlayabilir... Güçlülerle zayıfların bu almaşımına hiçbir şey dayanamaz... Vurun, vurun!... Düzen içinde dövülüp çarpılan madde; iyice dövülen toprak; iyice gerilmiş, iyice dövülmüş deriler ve sinirler; zamanı güzelce döven, sevinci ve çılgınlığı dövüp oluşturan avuçlar, topuklar; ve uyumlu mu uyumlu sabuklama içinde bütün bu nesneler, egemenliklerini sürdürmekte.

Ama gittikçe gelişip depreşen sevinç varlıklar arasındaki duvarları koçbaşı vuruşlarıyla sarsıyor. Erkekler ve kadınlar şarkıyı uyum içinde gümbürtüye dek götürüyorlar. Herkes aynı zamanda vurup söylüyor, bir şey büyüyüp yükseliyor... Yaşamın bütün ışıklar saçan silahlarının gümbürtüsünü duyuyorum!... Semballer kulaklarımızda gizli düşüncelerin her türlü sesini eziyor. Tunç dudakların öpüşleri gibi gürültülüler...

ERIKSIMAKOS

Bu arada Athikte son bir beti sunuyor. Bütün bedeni bu kocaman, güçlü parmağın üstünde yer değiştiriyor.

PHAIDROS

Kendisini tek başına taşıyan ayak parmağı yere başparmağın davula sürtündüğü gibi sürtünüyor. Ne büyük bir dikkat var bu parmakta; ne büyük bir istenç onu sertleştirip bu dikilişte tutuyor!... Ama işte kendi çevresinde dönüyor...

SOKRATES

Kendi çevresinde dönüyor, - işte sonsuzcasına bağlı şeyler ayrılmaya başlıyor. Dönüyor, dönüyor...

ERIKSIMAKOS

Ben buna tam anlamıyla bir başka dünyaya girmek derim...

SOKRATES

En son girişim bu... Dönüyor ve gözle görülür olan her şey ayrılıyor ruhundan; ruhunun bütün çamuru en sonunda en arıdan ayrılıyor; insanlar ve nesneler çevresinde biçimsiz ve dairesel bir tortu oluşturacak...

Bakın... Dönüyor... Bir beden, yalnızca kendi gücüyle, edimiyle, nesnelerin doğasını usumuzun kurgu ve düşlerinde ulaşabildiğinden çok daha derinlemesine bozacak ölçüde güçlüdür!

PHAIDROS

Sanki sonsuza dek sürebilirmiş gibi geliyor insana.

SOKRATES

Ölebilirdi, böylece...

ERIKSIMAKOS

Uyuyabilirdi, belki de, büyülü bir uykuya dalabilirdi...

SOKRATES

Devinisinin tam odağında kımıltısız durabilirdi. Yalıtlanmış, yalıtlanmış, dünyanın ekseni gibi...

PHAIDROS

Dönüyor, dönüyor...Düşüyor!

SOKRATES

Düştü!

PHAIDROS

Öldü...

SOKRATES

İkincil güçlerini ve yapısının en gizli gömüsünü tüketti!

PHAIDROS

Tanrılar! Ölebilir... Eriksimakos, git bak!...

ERIKSIMAKOS

Bu durumlarda ivedi davranma alışkanlığım yoktur! Durumlar düzelecekse, hekimin onları bulandırmaması, iyileşmeden kısacık bir an önce, Tanrı adımlarıyla gelmesi daha uygundur.

SOKRATES
Gene de gidip bakmak gerekir.

PHAIDROS
Nasıl da ak!

ERIKSIMAKOS
Bırakalım, dinleniş etkisini göstersin, onu devinisinin etkisinden kurtarsın.

PHAIDROS
Ölmedi mi diyorsun?

ERIKSIMAKOS
Şu küçücük göğüse bak, yaşamaktan başka bir şey istemiyor. Bak, nasıl zamana yapışmış, zayıf zayıf çırpınıyor...

PHAIDROS
Fazlasıyla görüyorum.

ERIKSIMAKOS
Kuş yeniden uçmaya başlamadan önce biraz kanat çırpar.

SOKRATES
Oldukça mutlu görünüyor.

PHAIDROS
Ne dedi?

SOKRATES
Yalnız kendi kendine birşeyler söylendi.

ERIKSIMAKOS
İyiyim! dedi.

PHAIDROS
Bu küçük el kol ve atkı yığını çırpınıyor...

ERIKSIMAKOS
Hadi, yavrum, açalım gözlerimizi. Şimdi nasıl buluyorsun kendini?

ATHIKTE

Hiçbir şey duymuyorum. Ölmedim. Gene de canlı değilim!

SOKRATES

Nereden geliyorsun?

ATHIKTE

Yurt, yurt, ey benim yurdum, ey Çevrinti! - Sendeydim, ey devinim, sende, her şeyin dışındaydım!

AĞAÇ SÖYLEŞİMİ

LUKRETIUS

Tityrus, bu kayınağacının altında rahat mı rahat gölge tutkunu, bakışlarını havanın yapraklardan örülmüş altınına daldırarak ne yapıyorsun öyle?

TITYRUS

Yaşıyorum. Bekliyorum. Flütüm parmaklarımın arasında hazır bekliyor ve kendimi bu güzelim saate benzer kılıyorum. Nesnelerin genel kayrasının aracı olmak istiyorum. Bedenimin bütün ağırlığını toprağa bırakıyorum: Gözlerim yukarıda, çırpınan ışık kitlesi içinde yaşıyor. Bak, üstümüzde AĞAÇ beni kendisinden koruduğu ısının tadını nasıl çıkarıyor: Hiç kuşkusuz dişi özden olan, arzu dolu varlığı benden adını şakımamı ve içine sızıp kendisini usul usul rahatsız eden melteme ezgisel beti vermemi istiyor. Ruhumu bekliyorum. Beklemenin değeri büyüktür, Lukretius. Dudaklarımın arı ediminin geldiğini duyacağım ve Kayınağacına tutkun kendi kendim konusunda bilmediğim her şey titreyecek. Ey Lukretius, bir çobanın, sürüsünü unutan bir adamın, Ağacın ve anın hemen geçip giden biçimini ve sanki çıplak düşününü göklere boşaltabilmesi bir mucize değil mi?

LUKRETIUS

Tityrus, hiçbir mucize, hiçbir tansık yoktur ki, usumuz isteyip de kendi saf bilmecesine indirgemesin... Ben de senin ağacını kendi yordamımca düşünüp kendime mal ediyorum.

TITYRUS

Ama sen nesneleri anlamakla övünürsün: Bu kayınağacı üzerinde onu kendi kendini kavradığına inanmaya yöneltecek bir düşüncesi olması durumunda kendi bilebileceğinden çok daha fazlasını bildiğini düşlersin... Ben yalnızca mutlu anlarımı bilmek istiyorum. Ruhum bugün ağaç oluyor. Dün, onu pınar olarak duydum. Ya yarın?... Bir sunağın dumanıyla havaya mı yük-

seleceğim, yoksa ovaların üstünde ağır kanatları üstünde akbabanın güç duygusu içinde yükseklerde mi duracağım, biliyor muyum?

UKRETIUS

Demek ki yalnızca başkalaşımlardan oluşuyorsun, Tityrus...

TITYRUS

Söylemek sana düşer. Derinliği sana bırakıyorum. Ama bu gölge kitlesi seni bu günün ateşi ortasında bir serinlik adası gibi çektiğine göre, dur ve anı devşir. Bu zenginliği paylaşalım ve senin bu Ağaca ilişkin bilginle, onun bana esinlediği aşkı ve övgüyü değişelim... Seni seviyorum, uçsuz bucaksız Ağaç, kollarına deli oluyorum. Çok kollu, büyük Yaratık, hiçbir çiçek, hiçbir kadın beni senden fazla coşturamaz ve yüreğimden daha candan bir taşkınlık fışkırtamaz... Ağacım, iyi bilirsin ki, şafak der demez seni kucaklamaya gelirim: Dudaklarımla acı ve kaygan kabuğunu öperim ve seninle aynı toprağın çocuğu olduğumu duyarım. Dallarının en alçağına kemerimi ve torbamı asarım. Sık gölgelerinden birdenbire koca bir kuş gürültüyle havalanır ve dehşet içinde, beni de dehşete düşürerek, yapraklarının arasından kaçar. Ama korkusuz sincap inip bana doğru koşar: Gelip beni tanır. Şafak sevecenlikle söker ve her şey ortaya çıkar. Her biri adını söyler, çünkü yeni günün ateşi her birini uyandırır. Doğan yel yüksek dallarının arasında hışırdar. Oraya bir pınar yerleştirir ve ben diri havayı dinlerim. Ama Sen'i işitirim. Ey bulanık dil, çırpınan dil, bütün seslerini eritmek istiyorum senin! Devinen yüz bin yaprak düş görenin düşün güçlerine fısıldadığı şeyi yapar. Sana yanıt veririm, Ağacım, seninle konuşurum, sana gizli düşüncelerimi söylerim. Gerçeğimin tümü, kırsal dileklerimin tümü: Her şeyimi ve en yalın, sana en yakın yaşamın sıkıntılarını bilirsin. İyice yalnız mıyız diye çevreye bakarım, sonra sana ne olduğumu fısıldarım. Kimi zaman, Galateia'ya lanet ederek açılırım sana; kimi zaman, bir anı beni sayıklatınca, seni onun varlığı olarak görürüm ve çılgınca yapmacığa başvurmak, bir düşten başka bir şeye: Yaşayan bir şeye ulaşmak, onu almak ve ısırmak isteyen bir esrime olurum. Ama, başka seferlerde, tanrı yaparım seni. Putum olursun, ey Kayınağacı, sana yalvarırım. Neden olmasın? Kırlarımızda öyle çok tanrı var ki. Öyle aşağıları var ki. Ama sen, yel dindiği ve sakin Güneş'in görkemi uzamdaki her şeyi ezdiği, aydınlattığı zaman, sen her biri bir yana yönelen kollarının, sayısız yapraklarının üs-

tünde, öğlenin gizleminin yakıcı ağırlığını taşırsın; ve sende tümden uyuyan zaman ancak böcek halkının uyarıcı uğultusuyla sürer... O zaman, bir tür tapınak gibi görünürsün gözüme, senin yüce basitliğine adamadığım hiçbir acı, hiçbir sevinç yoktur.

LUKRETIUS

Ne ustalık! Çok güzel titriyorsun. Seni dinliyor, hayranlık duyuyorum...

TITYRUS

Hayır. Bilemezsin. Ağacıma gülümsüyor ve kendininkini düşünüyorsun. Meltem bir ölünün dudaklarından kaynaklandığı zaman, flütüm meltemin elinde bir oyuncaktan başka bir şey değildir senin için: Anı kırıştırır, kulağı oyalar. Ama güçlü ve derin ruh için nedir? Kuşkulanılan bir hoş kokudan azıcık daha fazla bir şey. Sesim bir düşüncenin gölgesini izler yalnızca. Ama, büyük Lukretius, bir kez şarkı söyledikten sonra, senin için, senin gizli susuzluğun için söz nedir? Gerçeği kovalama gücünü yitirir onda... Evet, Ağacın bana öğrettiğinin değerini bilirim. Duymak istememi istediği şeyi söyler bana. Sevdiğimi ikincil hazlara dönüştürürüm ve bana Göklerden geleni havaya bırakırım. Ne eksik, ne fazla... Ben basit bir adamım, hazzımın kendimden başka bir şeyi tükettiğini ummam. Ama sen, alnın, tanrıları çarpacak bir şimşek umudu içinde, oluşturduğun gölgelerle yüklü, her şeyi usa dönüştürürsün ve gözlerin, ışığa kapalı olarak, olanın varlığını arar içinde. Gün ışığında görünen mantığın için hiçten başka bir şey değildir ve hafif yelde ağacımızın fısıldadığı şey, şöyle bir dokunulan doruğunun tatlı titreyişi, bütün dalların geniş duralaması ve kaygısızca cıvıldayan bütün kanatlı halkı, senin için ne önemi var bunların? Sen nesnelerin doğasını istersin...

LUKRETIUS

Bu büyük Ağaç senin için kendi düşleminden başka bir şey değil. Onu sevdiğini sanıyorsun, Tityrus, onda yapraklarla donattığın sevimli özencini görmekten başka bir şey yapmıyorsun. Yalnızca kendi şiirini seviyorsun, ben de seni böyle seviyorum. Görkemli Kayınağacından, şarkısı söylenecek şeyi, biçiminin dalgalanmalarını ve sesli kuşlarını, günün yakıcı bağrında sana kucak açan gölgesini alıyorsun ve Musai'lerin desteğinde, incecik kamışının üstünde, devin güzelliklerini ululuyorsun.

TITYRUS

İyi ya, sen de şarkı söyle ve doğaya, toprağa, boğalara, kayalara, denizlere benimset; suya yasalar, çiçeklere biçimler ver. Evrenin, insanda kendine bir mantık düşü arayan bu başsız canavarın yerine düşün; ama seni dinleyen basit kişiyi küçümseme. Ona gerçeğin karanlıklarının gömülerini aç. Bu kayınağacı konusunda bizlerden biraz daha fazla ne biliyorsun?

LUKRETIUS

Önce ilkel güçlere, bu uzanmış kolların güçlü ağacına iyi bak: Bu bir poyrazın ağırlığını taşıyabilecek, buraganlar geçerken sağlam duracak bu dolu maddeyi yaşam oluşturmuş; bu katı tözü gün ışığında yoğun ve anaca toprağın yıllar boyunca derinlerden emilmiş suyu oluşturuyor...

TITYRUS

Taş gibi sert, taş gibi de yontuluyor.

LUKRETIUS

Dallarla bitiyor, dallar da yapraklarla; kozalaklar da, dört bir yana savrularak, yaşamı dağıtacaklar...

TITYRUS

Söylediğini görüyorum.

LUKRETIUS

Öyleyse bu büyük varlığı bir tür ırmak gibi gör.

TITYRUS

Irmak mı?

LUKRETIUS

Kaynakları toprağın karanlık kitlesine dalıp gizlemli susuzluklarının yollarını bulan capcanlı bir ırmak. Ey Tityrus, kayayla cebelleşen, gelişen ve ona sarılmak için bölünen bir hidradır bu, nemle devinime gelerek gittikçe incelir, yaşamış olan bütün şeylerin eridiği yoğun gecenin derinlerine işleyen en ufak suyu içmek için saçı başı birbirine girer. Toprağın derinliklerine ve suyuklarına doğru ilerlemekten başka yolu bulunmayan bu kök demetinden daha açgözlü ve daha çoğul çirkin deniz hayvanı yoktur. Ama bu ilerleme, karşı durulmaz biçimde, öyle ağır bir biçimde gelişir ki, zaman gibi amansız olur. Ölüler, köstebekler

ve kurtlar imparatorluğunda, ağaç görülmedik bir yeraltı istencinin güçlerini araya sokar.

TITYRUS

Ne tansıklar anlatıyorsun bana, ey Lukretius!... Ama seni dinlerken ne düşünüyorum, biliyor musun? Senin gölgeye binlerce tel biçiminde canlı tözünü sokan ve uyuyan toprağın özünü çeken ağacın bana şeyi anımsatıyor...

LUKRETIUS

Söyle.

TITYRUS

Bana aşkı anımsatıyor.

LUKRETIUS

Neden olmasın? Anlığına, çoban ruhuna doğru, söylediğim giriyor ve yankısını buluyor. Tityrus, öyleyse sözüm şu birliğin yer aldığı ve bizde, evreni aynı ışıkla aydınlatarak, benzeşimlerinin bütün gizli gömüsünün parladığı noktaya, varlığın derin düğümüne dokundu...

TITYRUS

Bilmiyorum... Konuşman benim için çok karanlık, ey Lukretius.

LUKRETIUS

Ben kendimi anlıyorum. Yeter. Öyleyse gönlünce, hem de aşktan sözet, istersen. Ama daha çok bu başkalaşımın şarkısını söyle bana... Senin kafanda gelişen bir bitki nasıl oluyor da sana aşkı, bu haz gereksinimini düşündürtüyor?

TITYRUS

Haz mı? Aşk hiç de öylesine basit tözden değildir.

LUKRETIUS

Evrensel içgüdüden daha iyi ne olsun istiyorsun? Yazgının hazırladığı bir üvendireden başka bir şey değildir.

TITYRUS

Üvendire ha!... Ve ruhumun bir çoban ruhu olduğunu söylüyorsun!... Üvendire!... Onu yapa yapa bir sığırtmaç kargısı yapıyor-

sun! Senin tasarladığın aşk tekelerin ve ormanlardaki hayvanların aşkından başka bir şey değil. Bu kaba yaratıklar, zaman zaman, kızgınlık dönemlerinde, tohumlarıyla sarhoş durumda, tenlerini bu canlı zehirden kurtarmak isterler. Rastlaşımların akışına göre, aşksız severler. Bazı bazı gönlünce oğlaklar isteyince işe karışan ve erkekle dişiyi isteğine göre birleştiren çoban olarak bunu iyi bilirim.

LUKRETIUS

İşte içinden Tityrus geçen yazgı... Yazgının el yordamıyla iş gördüğü karanlığa elini sokuyorsun... Hile yapıyorsun...

TITYRUS

Tüm uslarıyla doğayı hırpalayan, yaşamlarını kucaklayan ve ölümü aldatmak isteyen insanların işi bu değil mi?

LUKRETIUS

Benim soyut asmalarım altında yolunu şaşırma. Özdeyi ve uslamlamaları bana bırak. Birleştirmekten hoşlandığın ağacı ve aşkı bekliyorum. İstersen, kendi uydurduğun şarkıları söyle bana. Kulağım şarkılarına güveniyor ya, korkarım, felsefenden hiç tat almayacağım.

TITYRUS

Dinle öyleyse, bak ne geldi usuma:

AŞK alabildiğine gelişmedikçe Aşk olmaz:
Yasasıdır gelişmek; aynı kalırsa ölür,
Ve ölür aşktan ölmeyende.
Hiç yatışmayan susuzlukla beslenir,
Ağaçtır ruhta tenden köklerle
Yaşar yaşamaktan yaşamın canevinde,
Yaşar her şeyle, acı ve tatlıyla,
Ve sevecenden de fazla acımasızla.
Büyük Ağaç Aşk, durmamacasına
Görülmedik bir güçlülük salıyor zayıflığıma,
Yüreğin sakladığı binlerce an
Senin için yaprak ve ışık okları!
Ne var ki mutluluğun güneşinde
Günün altında sevincin çiçeklenirken,
Susuzluğun derinleştikçe derinleşir,
Gölgede, gözyaşlarının kaynağından içer...

LUKRETIUS

Bunlar birer dize değil. Bu seninki bilmeceye benziyor.

TITYRUS

Doğaçtan söyledim. Gelecekte oluşacak bir şiirin ilk evresinden başka bir şey değil söylediğim. Senin önceleri bu Ağaç konusunda söylediğin bana Aşkı düşündürttü. Ağaç ile Aşk, her ikisi de, kafalarımızda bir düşünde birleşebilir. Her ikisi de, farkedilmez bir tohumdan doğup büyür ve güçlenir, yayılır ve dallanır; ama gökyüzüne (ya da mutluluğa doğru) ne denli yükselirse, o denli de bilmeden olduğumuz şeyin karanlık tözüne inmelidir.

LUKRETIUS

Toprağımıza mı?...

TITYRUS

Evet... Benim *gözyaşlarının kaynağı* diye adlandırdığım şey: SÖYLENEMEYEN, orada, türümüzden, canlı maddemizden olanın, anılarımızdan, gizli güçlerimizden ve zayıflıklarımızdan olanın, kısacası her zaman varolmamış ve varolmaktan çıkacak olmanın biçimlenmemiş duygusu olan şeyin eriyip birbirine karıştığı karanlıkların kucağındadır. Çünkü, bana kalırsa, gözyaşlarımız dile getirme, yani olduğumuz şeyin baskısından söz yoluyla kurtulma güçsüzlüğümüzün anlatımıdır...

LUKRETIUS

Bir çobana göre çok uzaklara gidiyorsun. Her zaman ağlar mısın peki?

TITYRUS

Her zaman ağlayabilirim. Ve, çoban da olsam, ruhun en yakınına dek izlenince, bizi sözcüklerin özel kıyılarına, bize şu durasız, rastlantısal, geçici karışımının, yazgımızın esinlediği acıma, sevgi ve hüzünden başka hiçbir şeyin kalmadığı şu dilsiz kıyılara götürmeyen hiçbir düşünce bulunmadığını gözlemlemiş insanım.

LUKRETIUS

Demek ki, yaz geceleri, çevrende şurda burda sessiz bir yıldırımın tedirgin ettiği ya da arasından beklenmedik bir biçimde meteorların geçtiği koca bir yıldız sürüsü zamanla otlanıp besle-

nir gibi, adım adım otlayarak ilerleyen bir sürü örneği, durup dinlenmeden geleceği yer gibi görünürken, uyuyan sürünü beklediğin sırada bunları düşünürsün?

TITYRUS

Ne yaparsın? Bu gece saatinde, Ağaç düşünür gibi görünür. Bir gölge yaratığıdır. Uyuyan kuşlar onu tek canlı olarak bırakırlar. Kendi kendinde titrer: Kendi kendine konuşur sanki. Korku yerleşmiştir içine, gece, kendi kendimizle yapayalnız ve tümüyle gerçeğimizin elinde kaldığımız zaman bizim içimize de yerleştiği gibi.

LUKRETIUS

Doğru: Yalnız kendimizden korkmalıyız. Tanrılar ve yazgılar bizi etkilese etkilese duyarlı tellerimizin ihanetiyle etkileyebilir. Bayağı ruhlara kalleşçe egemen olur bunlar; güçleri hiç de Bilgeliğin edimi değildir; ama tanrı zayıf bedenlerde, en büyük kanıt olarak, bilgenin işkencesini bulur.

TITYRUS

Ama ateş Ağacın sonu değil midir? Varlığı dayanılmaz acı olunca, bükülür; ama, durgun sularda yıpranıp, böceklerce kemrilip çürümektense, ışık ve arı kül olur.

LUKRETIUS

Tityrus, elinden gelirse, dertler arasında seçim yap! Hiç düşünmemek daha iyi; bundan daha yararsız ne vardır? Öyle ya, geldikleri zaman, kendi başlarına da yeterince açıktırlar... Ama senin gecelerinin yoldaşı olsam da ikimiz de Ağacın dibin karanlıkta görünmez duruma gelip seslerimize indirgensek, bunca yıldızın ağırlığı altında aynı biçimde ezilen tek bir varlık olsaydık, Bitki Düşünü konusunda iç gözlemimin bana şarkısını söylediği, öyküsünü anlattığı, ruhuma benimsettiği şeyi anlatırdım sana, sana onun şarkısını söylerdim.

TITYRUS

Ben de seni karanlıkta dindarca dinlerdim; bilgisizlik duygusunu yitirirdim; bana her söylediğini anlamazdım, ama onu öyle çok, onun gerçek olmasını öylesine isteyerek, usun öyle büyük bir kendinden geçişiyle severdim ki, bundan daha kesin mutluluk, bundan daha bozulmaz anlar düşünemiyorum...

LUKRETIUS

Hayranlığa kapılan varlık bir çiçek gibi güzeldir.

TITYRUS

Kusurumu bağışla: Sen şu Bitki Düşünü'nden sözederken sözünü kesmekten kendimi alamadım...

LUKRETIUS

Her bitkinin *yapıt* olduğunu görmüyor musun, düşün olmayınca yapıt da olmadığını bilmiyor musun?

TITYRUS

Ama yaratıcı göremiyorum...

LUKRETIUS

Yaratıcı nerdeyse gereksiz bir ayrıntıdan başka bir şey değildir.

TITYRUS

Kafamı allak bullak ediyorsun... Tityrus'u bir oyuncak gibi görüyorsun!... Ama ben mantıklı bir hayvanım, senin gibi ben de biliyorum ki, her şey senin savını içerir. Varolan her şey, yapılmıştır; her şey, insan ya da tanrı, bir varlığı, bir nedeni, bir isteği, bir edim gücünü varsayar...

LUKRETIUS

Herhangi bir şeyin kendiliğinden, nedensiz, mantıksız, kendinden önce bir amacı olmadan varolamayacağından hiç kuşku duymuyor musun?

TITYRUS

Elbette.

LUKRETIUS

Bazı bazı düş görür müsün?

TITYRUS

Her şafak öncesi.

LUKRETIUS

Ünlü heykelin graniti üstüne doğan gün onu çınlattığı gibi, Memnon-Tityrus da şafakta kendi kendine, kendisi için, eşsiz masallar anlatır doğaçtan... Ama düşlerinin bir değeri var mıdır,

Tityrus? Uyandığında görülmüş olmaya değerler mi?

TITYRUS

Öyle güzelleri vardır ki... Öyle doğruları vardır ki!... Tanrısal olanları vardır... Kimileri de çok korkunçtur... Bazı bazı öyle gariptirler ki, bir başka uyuyan için oluştuklarını sanırım, karanlıkta "olmayan kişi"yi ve savunmasız ruhu şaşırıyorlarmış gibi... Fazla tatlı oldukları için acımasız olanları vardır: Bir mutluluk tam içime dolduğu sırada parçalanıverir ve gündüz gerçeğin kıyısında bırakır beni... Bütün tenim hâlâ aşkla titremektedir, ama kafam buna karşı çıkar ve bedenin can çekişen çarpıntısını soğuklukla gözlemler... Kesilmiş sürüngenin iki parçası kıvranır durur...

LUKRETIUS

Demek ki gösteriyi izlemek zorunda olan bir izleyiciden başka bir şey değildin. Ama, söyle bana, bu dramın yaratıcısı kimdi?

TITYRUS

Yaratıcısı... Hiç mi hiç bilmiyorum. Hiç kimseyi bulamıyorum.

LUKRETIUS

Sen misin?

TITYRUS

Kesinlikle ben değilim, çünkü bu uyku oyunları ben düzenleri dışında kalmadıkça oluşamaz: Yoksa, ne korku vardır, ne şaşırtı, ne büyü.

LUKRETIUS

Öyleyse yaratıcı diye bir şey yoktur. Görüyorsun, Tityrus, yaratıcısız bir yapıt hiç de olanaksız değil. Bu düşlemleri senin için hiçbir ozan düzenlemedi, sen de hiçbir zaman bu hazları, bu uçurumları düşlerinden kendi başına çıkaramazdın... Yaratıcı maratıcı yok... Öyleyse kendiliklerinden, nedensiz oluşan ve kendi yazgılarını kuran şeyler var... Bunun için her şeyde yapıttan iyice ayrı olarak bir sanatçıyı ve amacını bulmak isteyen saf mantığı ölümlülerin usunun çocuksu gereksinimleri içine atıyorum. İnsan, yeryüzünde ya da göklerde gördüğü her şeyin, yıldızların, hayvanların, mevsimlerin, kural görünüşlerinin, mutlu önlemlilik ya da uyum görünüşlerinin karşısında, saf mı saf, sorar: *Bunu kim yaptı? Kim istedi?* Her şeyi kendi ellerimizden çı-

kan birkaç nesneyle: Küplerimizle, araçlarımızla, konutlarımızla, silahlarımızla, gereksinimlerimizin doğurduğu bütün bu madde ve ruh bileşikleriyle karşılaştırması gerektiğine inanarak...

TITYRUS

Peki sen, sen nesnelerin doğasını daha iyi kavrayacağını mı düşünüyorsun?

LUKRETIUS

Ben bölünmez biçime öykünmeye çalışıyorum... Ey Tityrus, tözümüzde, fazla derin olmayan bir düzeyde aynı biçimde her yaşamı üreten gücün bulunduğuna inanıyorum ben. Ruhta doğan her şey doğanın ta kendisidir...

TITYRUS

Nasıl, bize gelen her şey temel nitelikte mi sence?

LUKRETIUS

Bize gelen her şey değil, bu gelmenin kendisi. İnan bana, Tityrus, yaşayan bütün şeyler arasında bir gizli bağ, bir benzerlik vardır, aşk gibi kini de bu doğurur. Benzer benzeri okşar ya da yutar. İster kuzuyu yesin, isterse dişi kurdu aşsın, kurt ancak kurt yapar ya da yeniden kurt yapar.

TITYRUS

Ama sen ağacı yapabilir ya da yeniden yapabilir misin?

LUKRETIUS

Söyledim sana, içimde bir Bitki erdeminin doğup geliştiğini duyarım ve bütün bir bitki yaşamı içinde sonsuz sayıda başka tohumlara doğru çabalayıp devinen tohumun varolma susuzluğuna karışmasını bilirim...

TITYRUS

İzninle sözünü keseceğim... Bir soru geliyor usuma.

LUKRETIUS

Öyle sanıyorum ki, sana söyleyeceğim (belki de şarkıyla söyleyeceğim) şey birdenbire usunun dibinden fışkıran söz pınarını kurutabilir. Ama konuş!... Beklemeni istesem, beni dinleyecek yerde, gizliden gizliye kendini dinlerdin...

'ITYRUS

Evet, ey Bilge kişi, bu nesnenin tam kavramına indirgenince, gerçekle sınırlanınca, ilkel görüşü kesin düşüne ve incelemelerin, deneylerin ve yanlış ve yanılsamayı ortadan kaldıran bütün biçimsel kuralların arı sonuçlarına dönüştürmeyi başardıktan sonra, bu kusursuzlukla yetinince, herhangi bir nesne konusundaki bilgimizin kusurlu olacağını düşünmüyor musun?

.UKRETIUS

Olandan fazla ne gerekir? Doğru da anlağın doğal sınırı değil midir?

'ITYRUS

Bana sorarsan, öyle sanıyorum ki, doğrudan her zaman sonsuzca zengin olan gerçeklik, her konuda ve her nesnede, insanların usunun zorunlu olarak ürettiği nice yanılgılar, masallar ve çocuksu inançlar içerir.

.UKRETIUS

Peki, bu kötü otun bilgelerce Minerva'ya hoş gelen bir koku saçarak yakılmasını istemez misin?

'ITYRUS

Yeniden diker ve ayrı bir yerde yetiştirecek olursan, kötü olmaktan çıkar; ona da kullanılacak bir yer bulunabilir. Benim basit ve cahil adam sözüm şu. Doğruyu bir kez sağlam bir biçimde elimizde tuttuğumuz, boş özençlerle yolumuzu şaşırma korkusundan kurtulduğumuz andan sonra, bilgeliğin gittiği yollardan geri dönmesi, yaratılmış, yapılmış, düşünülmüş, düşlenmiş ve inanılmış her şeyi, usumuzun bütün bu başdöndürücü ürünlerini, içimizde öylesine kendiliğinden doğan bu sihirli ve canavarca öyküleri insan nesneleri olarak yeniden toplaması gerekir...

.UKRETIUS

Doğrunun ancak pek çok yapmacık kullanılarak tanınabildiği kesin (hem de gerçekten şaşırtıcı). Doğallıktan bundan daha uzak bir şey yoktur!

'ITYRUS

Ben dünyada düşlerle süslenmemiş, gösterge sayılmamış, herhangi bir tansıkla açıklanmamış bir şey bulunmadığını gördüm, hem kökenleri ve ilk durumları tanıma kaygısı daha safça güçlü

olduğu için daha da fazla. Adını unuttuğum bir filozof şu sağsözü bunun için söylemiş olmalı: BAŞLANGIÇTA MASAL VARDI.

LUKRETIUS

Ben söylememiş miydim bunu? Ama öyle çok şey söyledim ki, bu söz benim olabilir de, olmayabilir de...

TITYRUS

Öyle zenginsin ki!... Ama ben konuma, onunla da AĞACIMIZA dönüyorum... *Sonsuz Ağacın Olağanüstü Öyküsü*'nü bilir misin?

LUKRETIUS

Hayır.

TITYRUS

Peki, aşk yüklü kayınağacı konusunda da hiçbir şey bilmiyor musun? Ksiphos adasında?...

LUKRETIUS

Kayınağacı konusunda hiçbir bilgim yok, ada konusunda da hiçbir şey bilmiyorum.

TITYRUS

Peki, en şaşırtıcısı konusunda?

LUKRETIUS

En şaşırtıcısını da bilmiyorum.

TITYRUS

Ağaçların en şaşırtıcı öyküsü şu dev elmaların öyküsüdür, içlerinden birinin meyvası olağandışı etini ısırana sonsuz bir yaşam sunuyor, ötekinin meyvasıysa kendini yiyen kişinin kafasında daha tadını tadar tatmaz büyük bir açıklık yaratıyordu: İçini aşkla ilgili şeylere bağlı bir utanç kapladığını duyuyordu. Bütün varlığını beklenmedik bir kırmızılık kaplıyor, çıplaklığını bir kıya ve bir yanma olarak algılıyordu...

LUKRETIUS

Bunca tuhaf şeyleri belleğine ne de rahat yerleştirmişsin, Tityrus!

TITYRUS

Beni şaşırtanı severim, belleğimde de yalnızca bir bilgenin kafasında ancak unutuşu kışkırtacak olanı tutarım.

LUKRETIUS

Peki, şu sonsuz ağaç?

TITYRUS

Dünyanın başlangıcında, toprak daha el değmemiş durumdayken, insanlar ve bütün hayvanlar daha doğmadan o vardı. Bitki efendiydi ve toprağın bütün yüzeyini kaplıyordu. Tanrılara mevsimlerinin renklerinin zengin görkemini sunarak yaşamın tek ve egemen biçimi olarak kalabilirdi. Herbir bireyinin doğasıyla kımıltısızdı, türler olarak yer değiştiriyor, uzamı adım adım kaplıyordu. Tohumlarının çokluğuyla (çılgınca yellere salıyordu tohumlarını) önünde bulduğu her şeyi yutan bir yangın gibi ilerleyip genişlemekteydi; insan ve işleri olmasa, otlar ve ağaççıklar da hâlâ bunu yaparlardı. Bitki gücünün bu kahramanlık çağında, kanatlı tohumların sıçrayışlarıyla gerçekleşen bu fetih gücünün yanında bizim gördüklerimiz hiçbir şey değil. Sonra (burasını iyi dinle, Lukretius), bu tohumlardan biri, ya düştüğü toprağın iyiliği nedeniyle, ya üzerindeki güneşin yardımıyla, ya da bambaşka bir durum sonucu, bambaşka bir biçimde büyüdü, otken ağaç, ağaçken tansık oldu! Evet! Anlaşılan bir tür düşünce ve istenç oluşmuştu içinde. Gökyüzünün altındaki en büyük ve en güzel varlıktı, bu sırada, belki de ağaç yaşamının yalnızca gelişmeye bağlı olduğunu ve ancak büyümekle yaşadığını sezinlediğinden, bir ölçüsüzlük ve dallanma çılgınlığına kapıldı...

LUKRETIUS

Böylece bu ağaç bir tür ustu. Usun en yükseği yalnız gelişmeyle yaşar.

TITYRUS

Bacaklarını ayırmış bir atletin aralarında bulunduğu sütunlara karşı çabaladığı ve onları istemle kabarmış kollarıyla var gücüyle itmekten geri durmadığı gibi, bu ağaç da en güçlü itkinin odağı ve yaşamın üretip üreteceği en gergin gücün biçimi oldu, bir tepe büyüklüğünde bir kayayı yavaş yavaş kaldırabilecek ya da bir kale duvarını devirebilecek, dev bir güç. Bin yüzyılın sonunda uçsuz bucaksız Asya'yı gölgesiyle tümden örttüğü söylenir...

LUKRETIUS

Ne ölümcül bir imparatorluğu sürdürmüştür bu gölge!...

TITYRUS

Evet, yüce ağaç altını geceye dönüştürüyordu. Hiçbir ışın delemiyordu yapraklarını, yapraklarının derinliğinde bütün yeller yolunu şaşırıyor, alnı da karşıt fırtınaları kocaman özlerin küçük sineklere yaptığı gibi silkeliyordu. Irmaklar kalmamıştı artık, doğrudan gökten ve yerden öylesine özsu çekiyordu. Kuru gökte yoğun yalnızlığını yükselten Tanrı- Ağaç'tı...

LUKRETIUS

Bu çok güzel bir serüven, Tityrus.

TITYRUS

Bağışla beni. Bana konumuzla ilgili olarak söyleyeceğin daha derin ve daha bilgece sözlerin arasına istemeden bu masalı soktum.

LUKRETIUS

Bir Masal'dan daha iyisini söyleyebilir miyim, bilmiyorum... Sana bazı bazı kapıldığım bir duygudan, kendim de bir Bitki olduğum duygusundan sözetmek istiyordum, düşünen, ama değişik güçlerini seçemeyen, biçimini güçlerinden, duruşunu yerinden ayıramayan bir Bitki. Güçler, biçimler, büyüklük ve oylum ve süre aynı varoluş ırmağından, gelişimin karanlık istemi yükselip, patlayıp sayısız ve zayıf tohumlar biçiminde yeniden istem olmak isterken, çok sert bir katı cisime dönüşerek tükenen bir akarsudan başka bir şey değildir. Ve ben uzamı kaplayan, bir dallanma düşü geliştiren, açık havada ağzını yaprak yaprak göğün cömertliklerine, çamurun içine dalıp toprağın tuzlarıyla sarhoş olan Bitki Türü'nün işitilmedik girişimini yaşadığımı duyuyorum... Ne denli gömülürse, o denli yükselir: Biçimsizi bağlar, boşluğa saldırır; her şeyi kendinde değiştirmek için savaşır ve Düşün'ü budur!... Ey Tityrus, Bitki'nin bana buyurduğu bu güçlü, etkili, amacı kesinlikle izlenen düşünüme bütün varlığımla katılıyormuşum gibime geliyor...

TITYRUS

Bitki'nin düşünüme girıştiğini mi söylüyorsun?

LUKRETIUS

Dünyada bir düşünüme girişen varsa, o da Bitki'dir diyorum.

TITYRUS

Düşünüm mü? Belki de bu sözcüğün anlamı benim için karanlıktır?

LUKRETIUS

Hiç kaygılanma. Tek bir sözcüğün yokluğu bir tümceyi daha iyi yaşatır: Daha geniş açılır ve usa boşluğu doldurmak için biraz daha fazla us olmayı önerir.

TITYRUS

Öylesine kafalı bir insan değilim... Bir bitkinin düşünüme girişmesini tasarlayamıyorum.

LUKRETIUS

Çoban, bir ağaççığın ya da bir ağacın gördüğün yanı, dünyanın yüzeyini sıyırmakla kalan ilgisiz göze sunulmuş "dışarı" ve "an"-dır yalnızca. Ama bitki tinsel gözlere alçak gönüllü ve edilgen biçimde yaşayan bir basit nesne değil, evrensel nitelikte bir garip dilek sunar.

TITYRUS

Ben yalnızca bir çobanım, Lukretius, çobanı hoşgör!

LUKRETIUS

Düşünüme girişmek düzen içinde derinleşmek değil midir? Bak, dallarının her biri bir yana yönelen kör Ağaç kendi çevresinde nasıl Bakışım'a göre genişliyor. Yaşam içinde hesap yapıyor, bir yapıyı yükseltiyor, sayısını dallar ve onların filizleriyle yayıyor, her filiz de yaprağını yayıyor, hem de doğmakta olan gelecekte belirlenmiş noktalarda.

TITYRUS

Yazık! nasıl izlemeli seni?

LUKRETIUS

Korkma, ama dinle: Ruhuna bir şarkı gölgesi, gırtlağına bir yaratma isteği vurunca, sesinin arı sese doğru kabardığını duymaz mısın? Hem onun yaşamının, hem de kendi dileğinin, dalgası ayaklarını yerden kesen arzulanan sese doğru atıldığını duymaz

mısın? Ah! Tityrus, bir bitki dizemi kesin bir biçim gösteren ve uzamda zamanın bir gizlemini sergileyen bir şarkıdır. Her gün, çarpık yapılarını biraz daha yukarıya dikiyor, binlerce yaprağını güneşe veriyor ve yapraklarının her biri, havadaki yerinde, kendisine meltemden gelip de kendisinin kendi benzersiz ve tanrısal esini sandığı şeye göre, sayıklayıp duruyor...

TITYRUS

Ama sen kendin de bir söz ağacı oluyorsun...

LUKRETIUS

Evet... Işıldayan düşünüm sarhoş ediyor beni... Ve bütün sözcüklerin ruhumda titrediğini duyuyorum.

TITYRUS

Seni bu hayranlık verici durumda bırakıyorum. Şimdi sürümü toplamam gerek. Akşam serinliğine dikkat et, birden bastırıverir.

NOTLAR

1) Sokrates de metin içinde ölüler için bu sözcüğü kullanır.
2) Attike'de küçük bir ırmak.
3) Yunan mitologyasında, Asklepios tıp tanrısıdır, hastaları iyileştirmekle yetinmeyerek ölüleri de diriltir; Athena ise savaşçı bir tanrıçadır, ama sanatı, bilimi, barışı ve sağlığı koruyan bir tanrıça olarak da ünlüdür.
4) Yunan mitologyasında, sanat ve bilimlerin koruyucusu olan tanrısal varlıklar.
5) Eski Roma mitologyasında, Herkules'in sürüsünün bir bölümünü çalan kişi.
6) Söylenceseł Lapithai kralı; kıyaları ve sözünde durmamasıyla ünlüdür.